

MARTONVÁSÁR

VÁROSKÖNYV

2022

MARTONVÁSÁR

VÁROSKÖNYV

Martonvásár 2022

MARTONVÁSÁR

VÁROSKÖNYV

2022

Martonvásár Város Önkormányzata

SZERKESZTETTE

Horváth Bálint

A KÖTET SZERZŐI

Horváth Bálint

Miklós Gergely

Dr. Kizmus Lajos

Dr. Molnár Balázs

Mihálovics Zoltán

GRAFIKAI TERVEZÉS

Pletser Cecília

FOTÓK

Buzás Tamás, Hlinka Zsolt, Kortyis Dávid,

Kozma Milos, Lepp Tiborné Zalka Ibolya,

Prieger Zsolt, Vaszkó Zsolt, Vécsy Attila,

Arcanum, Fortepan

REKONSTRUKCIÓS KÉPEK

Fodor Zsolt

RAJZOK

Horváth Bálint

FORDÍTÁSOK:

Horváth Judit (angol, francia)

Andreas Neutsch (német)

NYOMDAI MUNKÁK:

Prodag Kft.

KIADJA

Martonvásár Város Önkormányzata

FELELŐS KIADÓ:

Dr. Szabó Tibor polgármester

Martonvásár, 2022

A könyv a Terület és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) támogatásával valósult meg, a kiadásban a Martonvásári Kulturális Egyesület működött közre.

ISBN 978-615-01-5700-9

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

TARTALOM

	Polgármesteri köszöntő – <i>Dr. Szabó Tibor</i> _____	06
	Előszó – <i>Horváth Bálint</i> _____	09
O1	Évezredek a Szent László-víz vonzásában – <i>Miklós Gergely</i> _____	16
	Vadászó ősemberek, római villagazdaságok _____	18
	Középkori vásároshely a „nagyutak” kereszteződésében _____	22
	Újraszületés mezővárosként _____	28
	Paradicsom, ahová Beethoven is eljött _____	44
	Martonvásár: a „gazdasági szép pont” _____	56
O.2	Kultúra és agrikultúra – <i>Dr. Kizmus Lajos</i> _____	68
O.3	Rendszerváltás előtt és után – <i>Dr. Kizmus Lajos</i> _____	78
O.4	Faluból kisváros – <i>Dr. Molnár Balázs, Mihálovics Zoltán</i> _____	84
	Előzmények _____	87
	Átalakuló város, 2010-2011 _____	90
	Kulturális város / központ, 2012-2014 _____	96
	Élhető és egészséges város, 2015-2016 _____	106
	Zöld és kék város / fejlesztés, 2017-2019 _____	114
	Szolgáltató város, 2020-tól _____	126
O.5	Városfejlesztés térképeken, 2010-2022 _____	140
O.6	„Arcképcsarnok” betűkkel elmesélve _____	148
O.7	Az én Martonvásárom _____	158

Köszöntöm Önöket Martonvásáron!

A könyv lapjait forgatva megismerhetik településünk történetét, kulturális örökségünket, és bepillantást nyerhetnek jelenkori fejlődésünkbe is. Büszke vagyok a múltunkra, a helyi közösségre, és arra a munkára, melyet 2010 óta a Képviselőtestülettel és az önkormányzati munkatársaimmal közösen elvégeztünk. Biztos vagyok benne, hogy az itt élőkre nagyszerű jövő vár.

Ha még nem jártak nálunk, vagy éppen nem elégszer, remélem, hogy hamarosan találkozunk a kastélypark árnyas fái alatt, vagy egy rendezvényen a főtéren. Szeretettel ajánlom a kiadványt a martonvásáriaknak és a hozzánk érkezőknek egyaránt! Martonvásár egy kivételes hely: Jó itt élni, jó ide ellátogatni!

Dr. Szabó Tibor
polgármester

Welcome to Martonvásár!

Turning the pages of this book, you can learn about the history of our town and our cultural heritage, and get a glimpse of our present-day development. I am proud of our past, of our local community and of the work we have done together with the Council and my colleagues since 2010. I am confident that there is a great future for the people who live here.

If you haven't visited us yet, or not often enough, I hope to see you soon under the shady trees of the mansion park or at an event in the main square.

I warmly recommend this publication to the people of Martonvásár and to those who come to visit us. Martonvásár is an exceptional place: it is great to live here and great to visit!

Dr. Tibor Szabó
Mayor

Willkommen in Martonvásár!

Dieses Buch möchte Sie mit der Geschichte unseres Ortes vertraut machen und Ihnen die Möglichkeit bieten, unser kulturelles Erbe kennenzulernen sowie auch einen Einblick in die gegenwärtigen Entwicklungen zu erhalten. Ich bin stolz auf unsere Vergangenheit, die lokale Gemeinschaft und auf die Arbeit, die von uns seit 2010 gemeinsam mit dem Gemeinderat und den Mitarbeitern der Kommunalverwaltung geleistet worden ist. Ich bin mir sicher, dass die Menschen, die hier leben, eine große Zukunft erwartet. Wenn Sie uns noch keinen oder nicht oft genug einen Besuch abgestattet haben, hoffe ich, dass wir uns bald begegnen werden, sei es unter den Schatten spendenden Bäumen des Schlossparks oder im Rahmen einer Veranstaltung auf unserem Hauptplatz.

Ich kann diese Publikation sowohl den Einwohnern von Martonvásár als auch allen, die uns besuchen, nur herzlich empfehlen. Martonvásár ist ein ganz besonderer Ort: Hier lässt es sich gut leben, aber auch ein Besuch lohnt sich immer!

Dr. Tibor Szabó
Bürgermeister

Bienvenue à Martonvásár!

En tournant les pages de ce livre, vous pourrez découvrir l'histoire de notre ville, notre patrimoine culturel et avoir un aperçu de notre développement actuel. Je suis fier de notre passé, de notre communauté locale et du travail que nous avons accompli avec le Conseil et mes collègues depuis 2010. Je suis convaincu qu'il y a un grand avenir pour les personnes qui vivent ici. Si vous ne nous avez pas encore rendu visite, ou pas assez souvent, j'espère vous voir bientôt sous les arbres ombragés du parc du château ou lors d'un événement sur la place principale. Je recommande chaleureusement cette publication aux habitants de Martonvásár et à ceux qui viennent nous rendre visite. Martonvásár est un lieu exceptionnel: il fait bon y vivre et il fait bon de le visiter!

Dr. Tibor Szabó
Maire

ELŐSZÓ

Martonvásár a Brunszvikok és Beethoven városa, de sokkal több is annál! Sokak számára a szülőváros, vagy éppen életük egy-egy szakaszának helyszíne. Másoknak egy ékszerdoboz kisváros Budapesttől 30 kilométerre, kiváló egynapos kirándulási célpont kastéllyal, múzeumokkal, gyönyörű angolkerttel, tóval, míg megint mások számára egy szerelmes randevú vagy az esküvőjük díszlete.

„Város a - királyok-járta - nagyutak kereszteződésében”

A Mártonról elnevezett vásároshely már a középkorban is Fejér megye egyik jelentős települése volt. A Budáról Fehérvárra és Esztergomból a Balkánra vezető „nagyutak” keresztezésében bizonyosan minden uralkodónk és kísérete megfordult, megpihent vagy áthaladt. A török hódoltságban a középkori kisváros nyom nélkül oldódott fel, de a XVIII. század közepétől a Brunszvikok birtokaként visszanyerte térségi meghatározó szerepét. Városi rangját 2005-ben kapta vissza, 2013-tól járasszékhely.

„Beethoven és a halhatatlan kedves városa.”

Martonvásár a magyarországi Beethoven-kultusz központja. A zenei géniusz több alkalommal is megfordult a Brunszvikok kastélyában, hiszen barátság fűzte a családtagokhoz, zongorázni tanította a Brunszvik lányokat és Jozefin, a „halhatatlan kedves” iránt gyengéd érzelmeket is táplált. Jozefin grófnő Minona nevű gyermekének, akinek neve visszafelé olvasva Anonim, nagy valószínűséggel a világhírű zeneszerző volt az édesapja. A Beethoven Emlékmúzeum, a szabadtéri Beethoven-koncertek, a helyi kulturális központ és a főtéri szobor is méltó módon emlékezik Martonvásár „örökös kulturális nagykövetére”.

„A városok grófnője, a grófnők városa.”

Büszkék vagyunk Jozefin grófnőre, de még inkább az első magyar óvodát megalapító Brunszvik Terézre, aki karácsonyfát is elsőként állított nyilvános helyen Magyarországon. Büszkék vagyunk Brunszvik Karolina lányára, a Martonvásáron gyakran időző Teleki Blankára mint a hazai nőnevelés, leányiskola megteremtőjére. Brunszvik Júlia, a grófnők másik unokahúga pedig az első magyarországi bölcsődét alapította Pesten. A Beethoven-kultusz mellett Martonvásár a hazai intézményesített gyermeknevelés „szellemi bölcsője” is egyben.

Azzal, hogy a főúri család ezen a helyen teremtett otthon magának, kialakult egy európai szintű kulturális és az újdonságokra nyitott, a hazai átlagot messze meghaladó gazdálkodási közeg, melynek később a Dreher család, majd a Mezőgazdasági Kutatóintézet, de mindenekelőtt Martonvásár és lakossága lett méltó örököse. A középkori és a Brunszvikok által újraalapított mezőváros harmadik „aranykora” a 2010-es években köszöntött be, amikor településünk mind infrastruktúrája és központjának arculata, mind pedig az itt lakók, itt vállalkozók és idelátogatók nagy részének véleménye alapján ténylegesen „faluból kisvárossá” vált.

„Kertkisváros, Szeretemhely, Martonvásár”

A 2010-es években és a 2020-as évek elején megújítottuk a teljes „belvárost”, lényegében minden önkormányzati intézményt rekonstruáltunk, a leginkább hiányzókat megépítettük, valamint soha nem látott mértékben építettünk utakat, járdákat és sétányokat. Megtiszteltetés volt számomra ezt a „városépítő” munkát irányítani, büszke vagyok a közös eredményeinkre. 2013-14-ben a terveim, terveink szerint épült fel Martonvásár kulturális központja, a Brunszvik-Beethoven Kulturális Központ, az Óvodamúzeum új épülete és jött létre a kisváros főtere. Ebben az időszakban újult meg a városháza és a járási hivatal, épült fel a Segítő Szolgálat, bővült a Brunszvik Teréz Óvoda, utak és sétányok létesültek.

2015-16-ban a Tóth Iván Sportcsarnok, majd édesapámnak, Martonvásár első szabadon választott polgármesterének a nevét viselő Horváth Ottó Sportközpont is megépült.

2017 és 2020 között nyílt lehetőség az MTA-val és a helyi kutatóközponttal mint a kastélypark tulajdonos-kezelőjével való szorosabb önkormányzati együttműködésre. Ez tette lehetővé, hogy létrejöjjön az új látogatóközpont (Agroverzsum), megújuljon az előkert (Brunszvik-kert) és a Beethoven Emlékmúzeum, elkészüljenek a tervei egy új kutatóépületnek (Agrár-innovációs Centrum), megépüljön a Brunszvik-Dreher-sétány a műemlék viadukton keresztül és nagyméretű állami ipari terület jöjjön létre Martonvásáron, az M7-es autópálya mellett. Ebben az időszakban a belváros zöld

szemléletű komplex rekonstrukciója is megtörtént: játszótér, ifipark, szolgáltatóház létesült, közterületi megújítás valósult meg a Beethoven úton és a piactéren pavilonnal, továbbá új iskolaszárny, városüzemeltetési telephely és rengeteg út épült. Feladat még akad bőven, de az erős helyi közösség, a városvezetői tudástőke és a fejlődési potenciál kellő alapot jelenthet Martonvásár számára, hogy az előrelépés a következő évtizedekben is folytatódjon.

Köszönet illeti a támogatásért Tessely Zoltán országgyűlési képviselőnk, a Képviselő-testület és a bizottságok tagjait, az önkormányzati szervezetrendszer minden munkatársát, a civil szervezetek önkénteseit és minden, városát szerető martonvásárit! A könyv létrejöttéért pedig köszönetet fejezem ki Miklós Gergelynek a történelmi fejezetek megírásáért, továbbá Üvegesné dr. Hornyák Máriának, dr. Kizmus Lajosnak, dr. Molnár Balázsnak, Fodor Zsoltnak, Pletser Tamásnak, Buda Gabriellának, dr. Bocsi Andreának és másoknak a szakmai közreműködésért!

A könyv utolsó lapjain mindenki leírhatja a saját „Martonvásár-történetét”, legyen szó élményekről vagy családi krónikáról. **A város történetét együtt írtuk és együtt írjuk tovább!**

Horváth Bálint
építész, alpolgármester

Martonvásár is the town of the Brunsvik family and Beethoven, but much more than that! For many, it is their hometown or the place where they have spent a period of their lives. For others, it is a jewel-box 30 kilometres from Budapest, a great day-trip destination with a mansion, museums, a beautiful English garden and a lake, while for still others it is the setting for a rendezvous or a wedding.

"A town at the crossroads of kings"

The market town named after Martin was already a major settlement in Fejér County in the Middle Ages. The crossroads of the 'great roads' leading from Buda to Fehérvár and from Esztergom to the Balkans was certainly a stopping place, resting place or transit point for all our rulers and their retinues. During the Turkish occupation, the medieval town disappeared without trace, but from the mid-18th century it regained its regional importance as the estate of the Brunsvik family. It regained its status as a town in 2005 and became a district centre in 2013.

"Beethoven and the town of the Immortal Beloved"

Martonvásár is the centre of the Beethoven cult in Hungary. The musical genius visited the Brunsvik family's mansion on several occasions, as he was friends with the family members, taught the Brunsvik girls to play the piano and had tender feelings for Jozefin, the "Immortal Beloved". Countess Jozefin's child Minona, whose name, read backwards, is Anonim, was most probably the child of the world-famous composer. The Beethoven Memorial Museum, the open-air Beethoven concerts, the local cultural centre and the statue in the main square all pay tribute to the "eternal cultural ambassador" of Martonvásár.

"Countess of towns, town of countesses"

We are proud of Countess Jozefin, but even more so of her sister, Teréz Brunsvik, the founder of the first Hungarian kindergarten,

who was also the first person in Hungary to put up a Christmas tree in a public place. We are also proud of both Blanka Teleki, the daughter of another sister Karolina Brunsvik, who often spent time in Martonvásár, and is known as the founder of Hungarian women's education and girls' schools, and of Júlia Brunsvik, a further niece of the countesses, who founded the first Hungarian crèche in Pest. So, in addition to the cult of Beethoven, Martonvásár is also the 'intellectual cradle' of Hungarian institutionalised child education.

By making this place their home, the aristocratic family created a cultural and farming community of European standards, open to innovation and far exceeding the national average. The Dreher family became worthy heirs of this tradition, which is continued today by the Centre for Agricultural Research, and above all by Martonvásár and its inhabitants. The third 'golden age' after the medieval and Brunsvik-eras, was in the 2010s, when, in terms of its infrastructure and of the image projected by the town centre, and also in the opinion of the majority of its inhabitants, entrepreneurs and visitors, the town was transformed **from a village into a small town.**

"Small garden city, My favourite place, Martonvásár"

In the 2010s and early 2020s, we renewed the entire "downtown" area, reconstructed all the municipal establishments, built most of those that were still lacking, and constructed roads, sidewalks and promenades on an unprecedented scale. It has been an honour for me to lead this "town-building" work and I am proud of our joint achievements. In 2013-14, our joint plans led to the construction of Martonvásár's cultural centre, the Brunsvik-Beethoven Cultural Centre, a new building to house the Kindergarten Museum and the creation of the town's main square. In this period, the town hall and the district office were renovated, a new building was constructed to house the Family Support Service, the Teréz Brunsvik Kindergarten was

expanded, and new roads and promenades were created.

In 2015-16, the Iván Tóth Sports Hall was built, followed by the Ottó Horváth Sports Centre, named after my father, the first freely elected mayor of Martonvásár.

Between 2017 and 2020 an opportunity arose for closer cooperation between the municipality and the Hungarian Academy of Sciences and the local research centre as owner-manager of the Mansion Park. This enabled the creation of a new visitor centre (Agroverzsum), the renewal of the forecourt (Brunsvik Garden) and of the Beethoven Memorial Museum, the completion of plans for a new research building (Agricultural Innovation Centre), the construction of the Brunsvik-Dreher Promenade across the historic viaduct, and the creation of a large public industrial area in Martonvásár, next to the M7 motorway.

During this period, the town centre also underwent a complex green reconstruction: involving a playground, a youth park, a commercial services building, and the renewal of the public space on Beethoven Street and the market square, including the construction of a pavilion. A new school wing, a depot for the urban management team and a large number of roads were also built. There is still a lot to do, but the strong local community, the knowledge capital of the municipal government and the development potential should provide Martonvásár with the foundations required to continue its progress in the decades to come.

On the last pages of the book everyone can write their own "story of Martonvásár", be it an experience or a family chronicle. **We have written the story of the town together and we will continue to write it together!**

Bálint Horváth

Architect, deputy mayor

Martonvásár ist die Stadt der Brunswicks und Beethovens, aber das ist noch längst nicht alles! Für viele ist es die Heimatstadt oder aber der Schauplatz einzelner Abschnitte ihres Lebens. Für andere ist die 30 km von Budapest entfernte Kleinstadt ein Juwel mit einem Schloss, Museen, einem wunderschönen englischen Garten und einem See, das sich hervorragend für einen Tagesausflug eignet. Für andere ist es die Kulisse für ein verliebtes Rendezvous oder sogar ihre Hochzeit.

„In der Stadt kreuzen sich bedeutende Straßen, auf denen auch die Könige reisten“
Der nach Marton / Martin benannte Marktort war bereits im Mittelalter eine der wichtigsten Siedlungen im Komitat Fejér / Weißenburg. An dieser Kreuzung der „bedeutenden Straßen“, die von Buda nach Weißenburg und von Esztergom / Gran in den Balkan führten, waren gewiss alle unsere Herrscher mit ihrem Gefolge zu Gast, legten hier eine Rast ein oder zogen hier durch. Während der Türkenherrschaft war die mittelalterliche Kleinstadt spurlos von der Landkarte verschwunden, aber ab der Mitte des 18. Jahrhunderts gewann sie als Landgut der Familie Brunswick ihre bedeutende Rolle für die Region zurück. Ihr Stadtrecht bekam Martonvásár 2005 zurück, seit 2013 ist es auch Sitz der Kreisverwaltung.

„Beethoven und die Stadt der unsterblich Geliebten“
Martonvásár gilt als Zentrum des Beethoven-Kults in Ungarn. Das Musikgenie hielt sich sogar mehrere Male im Schloss der Brunswicks auf, denn er war der Familie freundschaftlich verbunden, erteilte den Brunswick-Töchtern Klavierunterricht, und für

Josephine, die „unsterblich Geliebte“ hegte er zärtliche Gefühle. Mit großer Wahrscheinlichkeit war der weltberühmte Komponist auch der leibliche Vater der Tochter von Gräfin Josephine, Minona, deren Name rückwärts gelesen Anonym lautet. Das Beethoven-Gedenkmuseum, die Beethoven-Open-Air-Konzerte, das hiesige Kulturzentrum und auch die Statue auf dem Hauptplatz erinnern in würdiger Weise an den „ewigen Kulturbotschafter“ von Martonvásár.

„Die Gräfin der Städte - die Stadt der Gräfinnen“

Auf Gräfin Josephine sind wir stolz, aber noch mehr auf Therese von Brunswick, die Gründerin des ersten ungarischen Kindergartens, welche auch als erste in Ungarn an einem öffentlichen Platz einen Weihnachtsbaum aufstellte. Stolz sind wir auch auf Blanka Teleki, die Tochter von Karoline Brunswick, die sich ebenfalls häufig in Martonvásár aufhielt und die Bildung von Frauen und Mädchenschulen in Ungarn erst möglich machte. Julia Brunswick, die andere Nichte der Gräfin, hingegen gründete in Pest die erste Kinderkrippe Ungarns. Aber Martonvásár ist nicht nur das Zentrum des Beethoven-Kults in Ungarn, sondern gilt auch als „geistige Wiege“ der institutionalisierten Kindererziehung in unserer Heimat. Dadurch, dass sich diese zum Hochadel gehörende Familie hier eine Heimstätte geschaffen hat, konnte hier ein Umfeld entstehen, das in kultureller Hinsicht in Europa keinen Vergleich zu scheuen brauchte, Neuen gegenüber offen war und die durchschnittliche Wirtschaftsstärke Ungarns bei weitem übertraf. Dieses Erbe traten später als würdige Nachfolger die Familie Dreher, das Agrarforschungsinstitut, aber vor allem Mar-

tonvásár und seine Bewohner an. Die dritte „goldene Ära“ nach der mittelalterlichen und der durch die Brunswicks neubegründeten Landstadt setzte in den 2010-er Jahren ein, als unsere Ortschaft sich sowohl hinsichtlich ihrer Infrastruktur und des Images ihres Zentrums als auch nach der Meinung der Mehrheit ihrer Bewohner, Unternehmer und Besucher **„aus einem Dorf in eine Kleinstadt“** verwandelte.

„Gartenstadt, Lieblingort, Martonvásár“

In den 2010-er Jahren und zu Beginn der 2020-er Jahre wurde von uns die komplette „Innenstadt“ renoviert, im Wesentlichen wurden alle Einrichtungen der Kommunalverwaltung rekonstruiert, was am meisten fehlte, errichtet, darüber hinaus bauten wir in einem nie erlebten Maße Straßen, Gehwege und Promenaden. Es war mir eine große Ehre, diese „Stadtbau“-Arbeit zu leiten und bin stolz auf die gemeinsam erzielten Resultate. In den Jahren 2013/14 wurde nach meinen Plänen das kulturelle Zentrum von Martonvásár, das Brunswick-Beethoven-Kulturzentrum errichtet, und am Hauptplatz der Kleinstadt entstand das neue Gebäude des Kindergartenmuseums. In derselben Zeit wurde das Rathaus und das Bezirksamt erneuert, errichtet wurde der Familienhilfsdienst, der nach Therese Brunswick benannte Kindergarten wurde ausgebaut, und es entstanden Straßen und Promenaden. 2015/16 wurde die Iván Tóth-Sporthalle und wenig später das Ottó-Horváth- Sportzentrum errichtet, welches den Namen meines Vaters, des ersten frei gewählten Bürgermeisters von Martonvásár trägt. In den Jahren zwischen 2017 und 2020 bot sich die Möglichkeit einer engeren Zusammenarbeit der Stadtverwaltung mit der

Akademie der Wissenschaften und deren örtlichen Forschungszentrum als Eigentümer und Verwalter des Schlossparks an. Das ermöglichte, dass ein neues Besucherzentrum, das Agroversum entstehen, der Vorgarten (Brunswick-Garten) und das Beethoven-Gedenkmuseum erneuert werden konnten, die Pläne für ein neues Forschungsgebäude (Agrarinnovationszentrum) fertig gestellt, die Brunswick-Dreher-Promenade über das denkmalgeschützte Viadukt gebaut und in Martonvásár, nahe der Autobahn M7 ein großes staatliches Industriegelände entstehen konnte.

In diese Zeit fiel auch die Rekonstruktion des Komplexes der Innenstadt, bei dem ein umweltfreundlicher Ansatz verfolgt wurde: Es entstanden ein Spielplatz, der Jugendpark, ein Dienstleistungszentrum, neben der Aufstellung neuer Pavillons auf dem Marktplatz wurde die Erneuerung öffentlicher Flächen realisiert, die Schule erhielt einen neuen Anbau, die städtischen Betriebe einen neuen Standort, und es wurde eine Vielzahl von Straßen gebaut. Es gibt noch viel zu tun, die starke lokale Gemeinschaft, das Wissenskapital der Stadtverwaltung und das Entwicklungspotential können eine geeignete Basis für Martonvásár bilden, damit der Fortschritt auch in den kommenden Jahrzehnten anhält.

Auf den letzten Seiten des Buches kann jeder seine eigene „Martonvásár-Geschichte“ niederschreiben, das können eigene Erlebnisse oder Begebenheiten aus der Familienchronik sein. **Wir haben gemeinsam die Geschichte dieser Stadt geschrieben und werden sie gemeinsam weiterschreiben!**

Bálint Horváth
Architekt, Vizebürgermeister

Martonvásár est la ville de la famille Brunsvik et de Beethoven, mais bien plus que cela ! Pour beaucoup, il est leur ville natale ou le site d'une étape de leur vie. Pour d'autres, c'est un écrin de ville à 30 kilomètres de Budapest, une destination d'excursion avec un château, des musées, un beau jardin anglais et un lac, tandis que pour d'autres encore, c'est le cadre d'un rendez-vous amoureux ou de leur mariage.

"Ville au carrefour des routes des rois"

Le champ de foire nommé d'après Márton était déjà au Moyen Âge l'un des établissements les plus importants du comté Fejér. Le carrefour des "grandes routes" menant de Buda à Fehérvár et d'Esztergom aux Balkans était certainement une étape, un lieu de repos ou de transit pour tous nos souverains et leurs suites. Pendant l'occupation turque, la ville médiévale s'est dissoute sans laisser de trace, mais à partir du milieu du 18e siècle, elle a retrouvé son importance régionale en tant que domaine de la famille Brunsvik. Elle a retrouvé son statut de ville en 2005 et est devenue un siège de district en 2013.

„Beethoven et la ville de l'immortelle bien-aimée"

Martonvásár est le centre du culte de Beethoven en Hongrie. Le génie musical visitait le château des Brunsviks à plusieurs reprises, car il était ami avec les membres de la famille, apprenait aux filles Brunsvik à jouer du piano et avait des sentiments tendres pour Jozefin, "l'immortelle bien-aimée". L'enfant de la comtesse Jozefin, Minona, dont le nom, lu à l'envers, est Anonyme, est très probablement l'enfant du compositeur mondialement connu. Le

Musée Mémorial Beethoven, les concerts Beethoven en plein air, le centre culturel local et la statue sur la place principale sont autant d'hommages à "l'éternel ambassadeur culturel" de Martonvásár.

"Comtesse des villes, ville des comtesses"

Nous sommes fiers de la comtesse Jozefin, mais encore plus de Teréz Brunsvik, la fondatrice de la première école maternelle hongroise, qui était également la première à ériger un arbre de Noël dans un lieu public en Hongrie. Nous sommes fiers de Karolina Brunsvik, la fille de Blanka Teleki qui passait souvent du temps à Martonvásár, en tant que fondatrice de l'éducation des femmes et des écoles de filles hongroises. Et Júlia Brunsvik, l'autre nièce des comtesses, qui a fondé la première crèche hongroise à Pest. Outre le culte de Beethoven, Martonvásár est également le "berceau intellectuel" de l'éducation institutionnalisée des enfants hongrois.

En faisant de ce lieu leur demeure, la famille aristocratique a créé une communauté culturelle et agricole de niveau européen, ouverte à l'innovation et dépassant largement la moyenne nationale, dont les dignes héritiers sont devenus plus tard la famille Dreher, puis l'Institut de recherche agricole, mais surtout Martonvásár et ses habitants. Le troisième "âge d'or" de la ville agricole médiévale et brunsvikoise est arrivée aux années 2010s, lorsque la ville est passée du statut de village à celui de petite ville, tant du point de vue de ses infrastructures que de l'image de son centre, et aussi de l'avis de la majorité de ses habitants, entrepreneurs et visiteurs.

"Jardin-ville, Lieu d'affection, Martonvásár"

Dans les années 2010s et au début des années 2020s, nous avons renouvelé l'ensemble du "centre-ville", en reconstruisant pratiquement toutes les institutions municipales, en bâtissant celles qui manquaient le plus, et en construisant des routes, des trottoirs et des promenades à une échelle sans précédent. Il était un honneur pour moi de conduire ce travail de **"construction de la ville"** et je suis fier de nos réalisations communes.

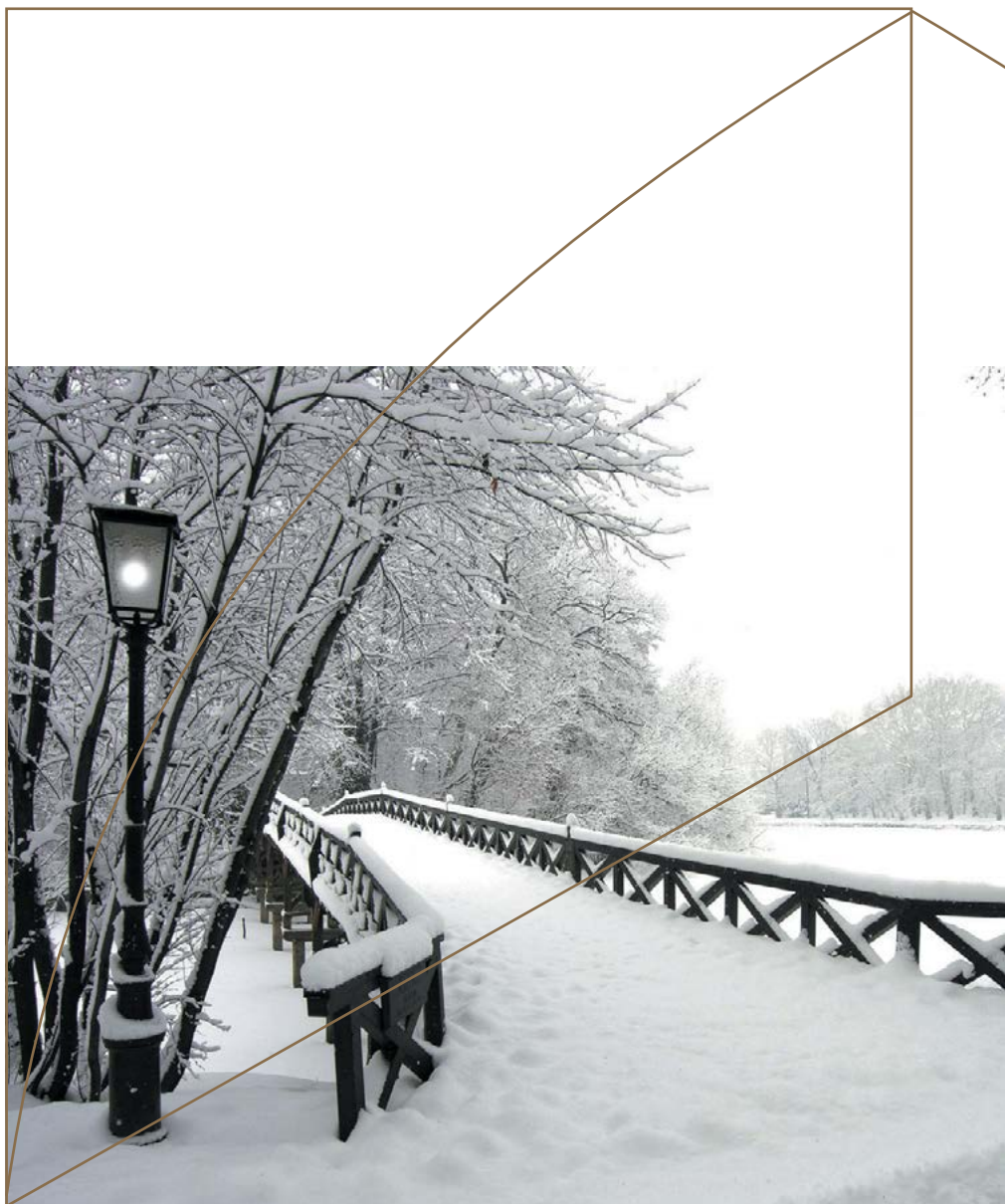
En 2013-14, mes plans et nos plans ont conduit à la construction du centre culturel de Martonvásár - du Centre Culturel Brunsvik-Beethoven, du nouveau bâtiment du musée de l'école maternelle et à la création de la place principale de la petite ville. Au cours de cette période, la mairie et le bureau de district ont été rénovés, le bureau d'aide a été construit, l'école maternelle Teréz Brunsvik a été agrandie, des routes et des promenades ont été créées. En 2015-16, la salle de sport Iván Tóth a été construite, suivie par le centre sportif Ottó Horváth, nommé en l'honneur de mon père, le premier maire librement élu de Martonvásár.

Entre 2017 et 2020, il y a eu une opportunité de coopération municipale plus étroite avec l'Académie hongroise des sciences et le centre de recherche local en tant que propriétaire-gestionnaire du parc du château. Cela a permis la création d'un nouveau centre d'accueil des visiteurs (Agroverzum), la rénovation du jardin frontal (jardin Brunsvik) et du musée commémoratif Beethoven, l'achèvement des plans d'un nouveau bâtiment de recherche

(centre d'innovation agricole), la construction de la promenade Brunsvik-Dreher à travers le viaduc historique et la création d'une grande zone industrielle publique à Martonvásár, près de l'autoroute M7. Au cours de cette période, le centre-ville a également fait l'objet d'une reconstruction verte complexe : une aire de jeux, un parc pour les jeunes, un centre de services, un renouvellement de l'espace public sur la rue Beethoven et la place du marché avec un pavillon, une nouvelle aile d'école, un site de services publics municipaux et un grand nombre de routes. Il y a encore beaucoup à faire, mais une communauté locale forte, un capital de connaissances et un potentiel de développement devraient fournir à Martonvásár les bases nécessaires pour poursuivre sa progression dans les décennies à venir.

Sur les dernières pages du livre, chacun peut écrire sa propre "histoire de Martonvásár", qu'il s'agisse d'une expérience ou d'une chronique familiale. **Nous avons écrit l'histoire de la ville ensemble et nous continuerons à l'écrire ensemble !**

Bálint Horváth
architecte, maire adjoint

ÉVEZREDEK
A SZENT
LÁSZLÓ-VÍZ
VONZÁSÁBAN

VADÁSZÓ ŐSEMBEREK, RÓMAI VILLAGAZDASÁGOK

Kitűnő természeti és gazdaságföldrajzi adottságainak köszönhetően Martonvásár területén a magyar honfoglalást megelőző történelmi korszakok mindegyikében számolhatunk az ember jelenlétével. A régészeti korokban a vidékünkön élő emberek ittlétére, életére a régészeti jelenségek és leletek alapján következtethetünk. Építmények romjai, használati tárgyak maradványai, temetők tanúskodnak arról, ha egy területen hosszabb időre telepedtek le emberek. Ezek időnként építkezések földmunkái során kerülnek a felszínre, de a régészeti leleteket felszínre hozza az eke is. Az értő szem könnyen észreveszi a mezőgazdasági művelés alatt álló területek felszínén az egykori települések nyomát jelző, elsősorban kerámiatöredékekből álló leleteket, melyek korából következtetni lehet arra, hogy mikor éltek ott emberek.

A paleolitikum, azaz őskőkor idején városunk jelenkori határa is azoknak az ősembereknek a vadászterülete volt, akik Martonvásár központjától 12 kilométerre, az érdparkvárosi Fundoklia-völgyben, az M7-es autópálya közelében feltárt negyvenezer éves vadfeldolgozó telepet működtették. A jégkorszak utolsó eljegesedését megelőző időben ott élők hatalmas mennyiségben hagyták hátra az általuk elejtett állatok csontjait és a zsákmányállatok feldolgozásához használt, kvarckavicsból pattintott

köeszközeiket. Az itteni ősemberek elsősorban a Dunához vonuló barlangi medvékre vadásztak; majd félezer példány csontjait különítették el a szakemberek. A csoport a telep 30 kilométeres körzetében mozgott. A medve mellett gyakori zsákmányuk volt a szintén húsáért vadászott gyapjas orrszarvú, a vadszamár, a vadló, a rén- és gímszarvas, a mamut és az őstulok. Az elejtett barlangi oroszlánoknak és hiénáknak csupán a szőrméjét használták fel, a többi részét az elejtés helyén hagyták – a kutatók csak az állatok koponya- és karomcsontjait találták meg a lelőhelyen.

Míg az itt portyázó érdi ősember csak vadászatból és gyűjtögetésből élt, a mai ercsi országút közelében, a városunk és Ráckeresztúr közigazgatási határán talált telepen 7000 évvel ezelőtt lakott újkőkori emberek voltak az egyik elsők, akik a Dunántúlnak e részén növénytermesztést, állattenyésztést folytattak, és cserépedényeket tudtak készíteni. Jellegzetes bekarcolt vonalakkal díszített cserépedényeik után a kutatók **dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrának** nevezték el a népességet, amely a Szent László-víz közelségének köszönhetően telepedett le itt, akárcsak a történelem más időszakainak emberei. Martonvásár területén – néhány kivétellel – az egykor itt élők lakóhelyeit vagy temetőit jelző régészeti lelőhelyek minden korszak esetében a

SZENT LASZLO PATAK

patak két oldalát követő egy-egy kilométeres sávban találhatóak. Újkőkori leletek megyénkben kevés helyen kerültek elő. A déli, sík mezőföldi részét még ismeretlen okból teljesen elkerülték a neolitikum, majd a rézkor emberei is, így lelőhelyünk a mai Fejér megye egyik legdélebbi települése a korszakból. A bronzkorban a Kr. e. II. évezredre, feltehetően az időjárás kedvezőbbé válásának hatására, jelentős népességrobbanás zajlott le térségünkben. Az évezred első felében a Dunántúl északi területét a Duna-Tisza közének északi részével együtt a **középső bronzkori Vátya-kultúra** népessége uralta. A fejlett bronzműveléssel rendelkező népcsoport hatalmas mennyiségű föld megmunkálásával épített földvárak gyűrűjével vette körül szállásterületét, és egy tucatnyi ilyen erődítményt épített a Duna jobb partján is. Vidékünkön több középső bronzkori földvár is található: a Suko-ró feletti hegységekben a Pákozdvár, Lovasberényben a Mihályvár, Válon a Pogányvár, Kajászón a temető dombja, az alcsúti Gőböljárás-pusztán a szintén Pogányvár nevet viselő erődítés. Martonvásártól délre Bolondvár a népi elnevezése ezeknek a váraknak. Így nevezik a Beloianiszhoz tartozót, az adonyit és a sárbogárdit is. A várak mellett erődítetlen települések százait ismerjük. Martonvásár területén is több lelőhelyen került felszínre jellegzetes kerámiaja, jelezve a Vátya-kultúra népességének megtelepedését. A Vátya-kultúrát Kr. e. 1500-tól a jellegzetes temetési módjáról elnevezett **halomsíros kultúra** népessége követte. A Tutanhamon egyiptomi fáraó uralkodásával egyidős településüket jelző kerámiaedényeket a Vörösmarty utcában fedezték fel a régészek 1964-ben a vízvezetéknek ásott árokban. A **késő bronzkori urnamezős kultúra** törzsei vidékünket és egész Közép-Európát a Kr. e. 1250 és 750 közötti fél évezredben uralták. A tudomány az egész szállásterületükön egységes temetkezési szokásukról nevezte el ezt a népességet. Halottaikat elham-

vasztották, és nagy kiterjedésű temetőikben, tállal lefedett cseréppurnában ásták el a hamvakat. Martonvásáron nagy összefüggő területen, a patak két oldalán, a sporttelepen és a Kastélyparkban mindenhol megtalálhatóak a felszínen a kultúra kerámia-töredékei. A valószínűleg nem egy időben lakott lelőhelyen egy nagy falu élte igen intenzív életét, erre enged következtetni a terület leletgazdagsága. A Mezőgazdasági Kutatóintézet területén, a Malom utca végénél 2019-ben építkezést megelőző ásatás keretében tárták fel a régészek ennek a késő bronzkori településnek egy részét. A városunk területén a bronzkor évszázadaiban élt lakosság falvainak, tanyáinak helyét többségében ismerjük. De hova temetkezett ez a nagyszámúnak tekinthető lakosság? Míg a települések nyoma a földfelszínen jól megfigyelhető, a földbe ásott csontvázas vagy urnasírokat az eke csak ritkán éri el és bolygatja meg, így a temetők leletei jobbra csak mélyebb földmunkák során kerülnek elő. Így történt ez 1927-ben is: Grimm Rudolf gyógyszerész – aki városunk legendás orvosának, Grimm Lorándnak az édesapja volt – hívására ezért utazott Martonvásárra a tudós paptanár, a székesfehérvári múzeum igazgatója, Marosi Arnold. *„Helyszíni szemlét tartottunk és ennek alapján megállapítottuk, hogy Jankovics József, kisgazda szürüskertjében tényleg bronzkori urnatemető maradványai kerültek a felszínre. Egy hamveder darabjai még ott heverték az udvaron, de oly hiányosan, hogy nem volt érdemes őket beszállítani. Szerencsére egy urnát Grimm Rudolfnak a nyak híján teljesen sikerült megmenteni, melyet kiemelve a lakására szállított, majd a múzeumnak adott át”* – számol be a temető felfedezéséről Marosi Arnold a Fejér megyei Napló hasábjain. Tudjuk, hogy Jankovics József háza a Dózsa György úton, a Postakocsi vendéglővel szemben volt, így a temetőt ide lokalizálhatjuk. A megtalált urnák egy nagyobb kiterjedésű temető sírjai voltak, a temetkezések jelentős része már megsem-

misülhetett a város közepi kereszteződés környékének évszázadokon át tartó intenzív építkezései során. Szintén földmunkák, az autópálya építése során került elő egy urna egy ugyancsak nagyobb bronzkori urnatemető részeként az út szőlőhegyi bevágásának készítésekor 1965-ben. A pontos nagyságát feltárások hiányában ennek a temetőnek sem ismerjük, egy része biztosan a földdel együtt elhordásra került a sztráda építésekor, csak a partfalban látszó urnát tárták fel a régészek.

A **vaskorban** az Kr. e. V. században jelennek meg területünkön a **kelták**, akik még a római hódítást követő két évszázadban is jelentős népességgel vannak jelen vidékünkön. Az időszámításunk kezdete előtti száz évben telepedik le környékünkön az első olyan etnikum, melynek nemcsak a régészeti hagyatékát, hanem a nevét is ismerjük: **az eraviszkusz nevű kelta népcsoport**. Központi településük a budai Gellérthegy volt. A rómaiak uralomra jutása után is éltek tovább életüket, részben asszimilálódva, de kelta hagyományaikat, vallási kultuszukat megőrizve. A kiterjedt régészeti kutatások hiánya miatt Martonvásárról csak néhány szörványos kelta kerámia-töredéket ismernek a régészek.

A Dunántúl Kr. e. 12-ben történt meghódításával térségünk is a **Római Birodalom** része lett. A birodalom legszéle folyamatosan ki volt téve a Duna alkotta határ, a limes túloldalán élő, a rómaiak által barbárnak nevezett népek betöréseinek. A Martonvásár területén való letelepedésnek a víz közelsége és a kiváló termőföld mellett egy új motivációja is megjelenik: a közlekedés. Városunk történelmi elődje ekkor vált számottevő úti településsé. A 7. számú főút településünkön végigvezető hajdani nyomvonala a dunántúli Pannonia egyik fő üttere lett, összekötve a két fontos várost, Aquincumot és Gorsiumot. A Szent László-víz átkelője mellett futottak be a főútból északról és délről a patak völgy alsóbbrendű útjai. A

rómaiak idejéből több kisebb-nagyobb lelőhelyet ismerünk Martonvásáron: villának nevezett majorságok, egyépületes tanyák helyei bontakoznak ki a megművelt felszínen látható leletanyagból. Érdekes módon ezek a lelőhelyek nemcsak a Szent László-víze mellett találhatóak, hanem felfűződnek a városunkat keleten átszelő, mára csatornává épített, de akkor még természetes vízfolyásként létezett kis patak partjára is. A két patak összefolyásának közelében, a lakóparkot délről határoló dombon és környékén nagyobb kiterjedésű, gazdag felszíni leletanyagú római település figyelhető meg. Rosty Zsigmond, a közeli Rácszentmiklós birtokosa, Fejér megye levéltárnoka itt „*az Erzsibe vezető út mellett, Vogl Márton földjén talált romok között*” előkerült leleteket, egy koponyát, egy téglatöredéket és Valens császár egy kopott rézerméjét vitte be személyesen a Nemzeti Múzeumba 1858-ban. A római kori kőfalak még a közelmúltban is felfedezhetőek voltak a friss bánya falában. A település nagy része sajnos beépült ipari épületekkel, másik részét pedig napjainkban is homokbányaként használják. A kis patak Jókai utcai szakaszánál több kisebb, tanya méretű lelőhely figyelhető meg. A Petőfi utca, a Vasvári utca, a Budai út és a kis patak által határolt területen 1976-ban az egyik kert szántása közben kőtöredékek kerültek elő, ezeket a kiszálló régész, Fülöp Gyula egy római sírkő darabjaiként azonosította be, mely szerinte a Budai úton haladó római út mentén egykor elterülő, II. századi római temetőhöz tartozott. Egy másik martonvásári római sírkő már a XVIII. század első felében bekerült az antikvitás szakirodalmába. A Közel-Keletet és Egyiptomot is körbejáró Richard Pococke és unokatestvére, Jeremiah Milles, a régiségek iránt érdeklődő két angol utazó 1737-ben járt Magyarországon. Főként az itt található római emlékek érdekelték őket. Martonvásárt is útba ejtették. Lejegyzik, hogy az általuk Martinweisernek nevezett

helyen, „*két magyar mérföldnyire Budához, egy budai úrnak, Beniczkynek a majorságában egy kis kápolna mellett*” szerintük Budáról idehozott két római kő dombormű mellett egy feliratos római sírkőtöredéket is láttak, melynek feliratát Milles – a régiségek és antikvitások felkutatásával foglalkozó brit Society of Antiquaries tagja, majdan elnöke – le is írta. Ennek köszönhetően bekerült a korának legnagyobb ókortudósa, az irodalmi Nobel-díjas Theodor Mommsen által összeállított, a Római Birodalom összes feliratát egybegyűjtő *Corpus Inscriptionum Latinarum* Berlinben 1879-ben megjelent III. kötetébe. A Pococke fivérek úgy gondolták, a sírkő is a reliefekkel együtt került ide Budáról, azonban feltételezhetjük, hogy ez valójában Martonvásár határából származik. 1887-ben a kastély kertjében látják felállítva. Az idelátogató Frölich Róbert epigráfus ekkor szintén lejegyzik a feliratot. Az ő olvasatában: „*D(is) m(anibus) Sep(tini) Valentini quon(dam) f(i)l(i) (Se)p(timiae) Probes, (qui) vix(it) ann(is) ... Sep(timus) azaz: E sírkő fel lett állítva Septimus Valentinusnak, Septimia Probe néhai fiának, aki élt nem tudjuk hány évig... felállította pedig e követ Septimus Valens*”. Később Székesfehérvárra szállították a sírkövet, és 1924-ben ismeretterjesztő céllal a városháza udvarán létrehozott kőtárban helyezték el. Marosi Arnold, a székesfehérvári múzeum igazgató írja a Fejér megyei Napló 1924. október 19-i számában: a sírkövön „*a felső dombormű egy mellképet és két feléje nyúló kart, az alsó egy áldozati oltárkát és mellette két áldozó gyermeket ábrázol*”.

Az V. században Róma feladta Pannoniát. Az ezt követő négyszáz évben, a népvándorlások idején itt megforduló népek közül csak az avarok emlékét ismerjük városunk területéről. 1958-ban a Bajcsy-Zsilinszky utcai diákotthon kazánházának építésénél, és attól 300 méterre az utca túlsó, keleti oldalán, derítő ásásakor tizennyolc, az avarokra jellemzően igen mélyre, a felszíntől mintegy

3 méterre leásott sírt találtak. A feltáró régész, Rosner Gyula a két feltárási helyszín közötti nagy távolságból következtetve, egy nagy kiterjedésű, több száz síros avar temetőt feltételez ezen a területen. A síroknak csak egy részét sikerült feltárni a leletmentő ásatás során. A sírok leleteinek egy része a földmunkák során elveszett, ahogy az ásató régész írja beszámolójában: a kíváncsiság áldozata lett. Ebben a temetőben is megfigyelhető az avarok esetében általános jelenség, hogy a temetést követően hamarosan kirabolták a sírokat. A valószínűleg fa sírjellel megjelölt sírokba rablógödröt ástak egészen a halottig, és összeszedték a halotton lévő értékesebb viseleti darabokat, ékszereket és mellékleteket. Emiatt a régészek szinte mindig megbolygatva találják meg a csontvázakat. A sírrablás miatt az egyik itt felfedezett sírban a halott koponyája jóval feljebb került elő, mint a csontváz. A gazdag övdísz mellékletű férfi sírok halottjai az avar társadalom módosabb rétegéhez tartoztak. Közülük az egyik a 670 után betelepülő második avar hullámhoz köthető jó módú férfi, bronzból öntött griffes-indás övveretekkel. A többiek – feltehetően a VII. század elején eltemetettek – növényi ornamentikával díszített ezüst- és vörösréz lemezből készült övdísz mellékleteik alapján még az avarság első időszakához tartoztak. Az egyik férfit íjával temették el, csontvázánál előkerültek a csontból készült íjmerevítő lemezek, melyek a fegyver markolatát borították. Egy női sír a halott sírba helyezése miatt érdekes. A fiatal nőt hason fektették a sírba, melléklete egy orsókarika, és két állatcsontja, melyből az egyik kisebb szárnyasé.

KÖZÉPKORI VÁSÁROSHELY A „NAGYUTAK” KERESZTEZŐDÉSÉBEN

Martonvásár neve elsőként egy pontosan nem datálható, a kutatás által **1259** utánra tett oklevélben szerepel. Ez az oklevél, mely egyben a szomszédos Tárnok falu első írásos említése, nem Martonvásárral foglalkozik, hanem a tárnokvölgyi perrel kapcsolatos. 1257-től tíz évig húzódó pereskedés zajlott az Érd és Tárnok közötti Deszka nevű, kétekényi, azaz 200 hold körüli földért, melyet a területtel határos Berki falu nemesei és a királynét szolgáló tárnoki jobbágyok is magukénak tekintettek. Annak eldöntésére, hogy a birtok egykor tényleg IV. Béla király feleségéé, Mária királynéé volt-e, vagy sem, a környező falvakból személyeket idéztek meg bíróság előtti tanúságtételre. A torbágyi, tétényi és tárnoki megjelentek felsorolása mellett olvasható: „*Joanka quondam villico de Foro Martini*”. Joanka Martonvásár bírójaként tett esküt a királyné ügyében. Természetesen a falut a közbeszédben nem **Forum Martininak** nevezték, a latin nyelvű okirat írója fordította le a latinra könnyen átültethető helynevet. Ezen az oklevélen kívül nem is fordul elő többször így a település neve, a középkor során különböző írásmódokkal, de mindig Martonvásárának,

később pedig Martonvásárnak nevezték a falut. Ezt az 1259. évi dátumot semmiképpen se tekintsük városunk születésnapjának, mint ahogy számos település teszi ezt az első okleveles említés időpontjával. Kiváló történésünk, a településünk történeti forrásait feltáró és széles körben közkincsé tévő Hornyák Mária szavaival élve: ez az oklevél a falunak nem a keresztlevele, hanem az első bejelentőlapja. Valójában azt, hogy a honfoglalást követően mikor jött létre az első magyar település mai városunk területén, nem tudjuk, erre csak egy széles körű régészeti kutatás adna választ. A korábbi korszakok intenzív emberi jelenléte alapján nem zárhatjuk ki, hogy a honfoglalást követő letelepedéssel területünkön kialakuljon egy kora Árpád-kori település. Ehhez minden feltétel adott volt. A Mártonnak adott **vásártartási jog** által biztosított vásárok rendszerességét nem ismerjük, nem tudjuk, hogy heti, havi, vagy éves gyakorisággal tarthaták-e azt. Ettől függetlenül a vásár a szervezett árucseré helyszínéeként a térség központi helyévé tette településünket, földesurának pedig jövedelmet jelentett az ott beszédett vám. A falu az első írásos említésekor még

csak néhány évtizede viselhetette ezt a nevet, mert vásártartási jogot II. András királyunk uralkodása (1205-1235) előtt magánszemélynek nem adományoztak. Elképzelhető, hogy egy már korábban itt meglévő település neve változott meg azzal, hogy Márton vásárjogot nyert el, már azért is, mert egy lakatlan puszta helynek ilyen jogot biztosítani értelmetlennek tűnik. Települések névváltozására több példát is ismerünk vidékünkön ebből az időből. A Martonvásártól délre fekvő Ladányból Szentmiklós lett, Zapakonból Aggszentpéter. Az előbbi a martonvásáriak az MTA Erdőhíti Kísérleti Gazdaságának az ottani Brauch kastélyban egykor működő klubháza révén Miklós majorként ismerik.

A vásártartási jog egy periférikus területen lévő falunak nem jelentett komoly fejlődési lehetőséget, Martonvásár azonban nem ilyen volt. A település **két országos jelentőségű főút**vonala, vagy ahogy akkor nevezték: nagyút kereszteződésében feküdt. Észak-déli irányban a Szent László-víz völgyén haladva futott az úgynevezett **baranyai nagyút**, mely Esztergomból indult délre. Ez a város volt a XIII. század közepéig Magyarország fővárosa, legjelentősebb helye, a király, valamint a legmagasabb magyar egyházi méltóság, az esztergomi érsek székhelye. Az út Esztergomból Zsámbék, Etyek és Martonvásár területén keresztülhaladva a mai Ercsi-Sinatelepnél érte el azt a másik főutat, melyen a Duna bal partján, a római limesút nyomvonalát követve, az ország déli végei, a Balkán és Bizánc felé tartó és onnan érkező forgalom zajlott. Azzal, hogy IV. Béla a tatárjárás után Budára helyezte át székhelyét, Esztergom jelentősége, így az úté is, csökkent, de még a XIV. században is fontos közlekedési irányba volt a Dunántúlnak. Később már csak a szomszédos falvak összekötésére szorítkozott a szerepe. Buda fővárossá válásával a másik, Martonvásáron áthaladó út jelentősége megsokszorozódott. Az Aquincum és Gorsium között húzódó,

épített római kori utat a birodalom szétesése után is évszázadokon keresztül használták, még az Árpád-korban is, csak már nem a provincia központjait, hanem Budát és a másik királyi székhelyet, Székesfehérvárt, a királyok koronázási és temetkezési helyét kötötte össze. A pesti réven át ez biztosította az ország keleti és nyugati része közötti közlekedést, ezen lehetett Veszprémbe, Grácba, Zágrábba és Itáliába eljutni. Az út Martonvásár területén áthaladó első híres utasa, akiről a források megemlékeznek, Szent Gellért püspök volt. A szent legendája szerint 1046-ban, a mártírhalála előtti napon Székesfehérvárról Budára tartva utazott itt át öt püspöktársával.

A középkori főutak forgalma mai szemmel nézve gyér volt. Kevés embernek volt oka és lehetősége utazni. Az utakat a kereskedőkön és más vásárokról, piacokra tartó embereken kívül általában hivatalos ügyben járók használták: a király hírnökei, ispánok megbízottjai, nemesek és jobbágyok a sokszor igen távoli bíróságok elé megidézve tanúskodni, földesurak adószedőit, falusi bírók messze lakó földesurukhoz a kötelező ajándék dolgában, püspökök küldöncei, papi személyek feljebbvalójukhoz, külföldi követek, és persze a király vagy az ispán katonái, de gyakran maga a király vagy a királyné kelt útra népes kíséretével. A magyar uralkodók gyakori átutazók voltak Martonvásáron. Átmentek itt kíséretükkel saját vagy feleségük koronázására Budáról Fehérvárra tartva, a szertartás után az ünnepi kísérettel Fehérvárról Budára menve, de nem egy király utolsó útja is itt vezetett át holtában, hogy a fehérvári székesegyházban eltemessék. A boroszlói Peter Eschenloer történétíró tudósít Mátyás királynak második feleségével 1476-ban tartott budai esküvőjéről és az előtte rendezett fehérvári királynéi koronázásáról. A koronázási ünnepi sereglet néhány napon belül kétszer is végighaladt Martonvásáron. Aragóniai Beatrix a stájerországi Pettauból érkezett nagy kísérettel Szé-

kesfehérvárra, aranyozott hintóját arannyal hímzett zöld bársony borította. Kíséretének tagjai hét aranyozott hintószekéren jöttek, mindegyik elé hat-hat ló volt fogva, egyik elé fehérek, a másikba barnák, a többinél is más-más színűek. Mátyás király három-ezer nemes úrral kísérve lovagolt Budáról Fehérvárra; vasárnap indultak és hétfőn érkeztek célba. A csütörtöki koronázás után pénteken a király és a királyné egyesült kompániájával, valamint további több száz új csatlakozóval elindult Budára, újra végighaladva falunkon is, majd vasárnap érkeztek meg a királyi palotába. Nem kizárt, hogy esetleg itt töltötték az egyik éjszakát. Beatrix ezt az utat már azokon az övéinél is drágább és csodásabb, 4000 forintot érő díszhintókon tette meg, melyeket Mátyás erre az alkalomra készíttetett neki, és előreküldetett Budáról Fehérvárra. Ilyenkor az útnak nem csak az áldását érezték az itt lakók. Az ilyen királyi átvonulások Martonvásár lakossága számára látványosságok voltak, de komoly terhet is jelentettek, ha nem is akkorát, mint amikor háborús hadak haladtak itt át. Merjük remélni, hogy a martoni fogadós nem járt úgy, mint csóri kollégája a máj nélküli csukájával, monda legalábbis nem szól róla. Huszonhat évvel későbből, 1502-ből ismerünk egy másik királynői koronázást követő ünnepi menetet, mely nem volt sokkal kevésbé díszes és népes Beatrixénál. II. Ulászló királyunk menyasszonya XII. Lajos francia király unokahúga, Candale-i Anna volt. A dalmáciai Zenggig hajó hozta. Onnan az uralkodók és arisztokraták közlekedési eszközén, az igencsak lomha haladású hintószekéren, néhány napos zágrábi pihenővel 28 nap alatt tette meg az 500 kilométeres utat Székesfehérvárig, francia főúri hölgyek társaságában. Pierre Choquetól, a francia királyné hírnökétől tudjuk, hogy a hat napig tartó fehérvári koronázási ünnepség után az egész udvar lóháton indult Budára. Így Martonvásár népe is tanúja lehetett, a hogy a francia hercegkisasszony-

ból lett magyar királyné vőlegényével, a királlyal, magyar és francia főúri hölgyek társaságában, több száz fő kíséretében, karmazsinból készült csótáros, vert arany szer számú fehér paripán lovagol budai esküvőjére. Négy évtizeddel később egy kevésbé díszes koronázási menet itt is éjszakázik az út menti faluban. „*Aludtunk egy faluban, Martonvásáron*” – írja Szerémi György királyi káplán Magyarország romlásáról című emlékiratában, annak leírásakor, mikor 1526 őszén a mohácsi csatát követően a romos, törökök által felégetett és halottakkal teli Budáról Szapolyai János vajda az általa összehívott fehérvári királyválasztó országgyűlésre megy, hogy II. Lajos királyt eltemessék, és magát királlyá választatva megkoronáztassa. Itt Martonvásáron csatlakozott hozzá több főúr is: Török Bálint, a legendás hadvezér, Perényi Péter koronaőr, Batthyány Ferenc horvát bán és a később országbírónak kinevezett Pöstyényi Gergely.

Komoly kihívást jelentett nemcsak a középkorban, de még a XIX. században is bárkinek útra kelni, akár gyalog, lóháton, szekérral vagy hintóval indult el. Az utak dolgával nem nagyon foglalkozott sem az állam, sem a vármegye, sem pedig a földesúr. Az utazónak az év egyik felében a mély sarat kellett dagasztania, a másikban a porban merült el, ha nem volt komoly szárazság, akkor az egész esztendőben küzdeni kellett az iszapos pocsolyákkal. A buda-fehérvári úton az elhasználdott római út kövei törték el a szekerek kerekét. Kíséret nélkül senki sem indult útnak, mert mindig kellett a segítség, és nemcsak a szekerek vonszolásában, hanem abban is, hogy a közlekedők megvédjék magukat. A középkorban gyakori az utazók kifosztása, legyenek azok gyalogosok, kereskedők, arisztokraták. Szerencséje volt annak, akitől csak az értékeit vették el, és nem az életét. Szinte mindennaposak voltak az ilyen incidensek. Hol egy ispán, hol egy földesúr emberei támadták meg uruk parancsára vagy saját hasznukra az úton lé-

vőket, hol pedig hivatásos rablók. Így jártak 1473-ban Martonvásár akkori birtokosainak, Pethő Jánosnak és Györgynek az emberei is. A martonvásári vámtól valószínűleg uraik családi fészkebe, Tátika várába tartottak, mikor az utazásuk céljához közel, Balatonedericsnél megverték és kifosztották őket.

A Márton nevét őrző, nagyutak kereszteződésében fekvő vásárohely nem véletlenül került fel az 1528-ban Lázár deák által készített, Magyarországot bemutató első nyomtatott térképre. A középkorban Fejér megye északkeleti részének fő helye volt. Szűkebb vonzaskörzetébe tartozott északon Tordas, Kuldó, Gyúró, Ság, Káloz; északnyugaton Jégháza, Szentiván, Kajászó (Keveaszó), Szentpéter; nyugaton és délnyugaton Baracska, Labdásvarsány, Régen, Aggszentpéter (Zapakon); délen Szentlászló, Szentmikós (Ladány), Keresztúr; keleten pedig Tárnok és Berki falu. Martonvásár középkori pontos elhelyezkedését, kiterjedését a régészeti megfigyelések segíthetik, azonban ilyen irányú nagyobb kutatás eddig nem volt – ezt a beépítettség is erősen nehezítené –, be kell érünk a szórványos régészeti megfigyelések adataival. Városunk egyik középkori lelőhelye az Orbánhegyen, a vasútállomástól északra található. Éri István régész 1954-ben szállt ki a Vasút utcával szomszédos területre, ahol a falu homokbányája működött. A kitermelés közben emberi csontokat találtak. Éri jelentéséből tudjuk, hogy a csontok középkori koporsós temetkezések sírjaiból kerültek elő, melyek egy templom körüli temetőhöz tartoztak. A templom épületét az ott talált habarcs és vakolattörmelék jelezte, falait addigra már elbányászhatták. A helyiek akkori elmondása szerint évtizedek óta kerültek elő régészeti leletek a bányából. A sírokról délre és délnyugatra, az akkor még kevésbé beépített terület több hektárnyi részén egészen a patakig megfigyelhetőek voltak a földfelszínen a javarészt XIV-XVI. századi kerámiaedény-töredékek, csekélyebb szám-

ban pedig korábbi, Árpád-koriak. Megállapítható, hogy a lelőhely déli irányba húzódik, ugyan a vasútállomás bevágásánál teljesen megsemmisült, de attól délre, a Dreher utcáig követhető a leletek jelenléte. Tehát a falu a domb gerincén és a Szent László-víz felőli oldalán volt, talán a Budai útig is elnyúlva. A nagy kiterjedést mutathatja, hogy a falu 1513-ban kelt jobbágyjegyzékében a porták elhelyezkedését is jelzik: „alsó részen”, „felső részen”, „új városban”. Középkori leletanyag is felszínre került a kutatóintézet területén, a Malom utca végén 2019-ben végzett ásatás során. Ezek a régészeti jelenségek minden bizonnyal a középkori Martonvásár emlékei. 1964-ben városunk déli részén, a Vörösmarty utcában a vízvezeték árok ásásakor középkori temető jelenlétére utaló több középkori sírt találtak. Ennek a temetőnek a viszonya az északabbi településhez még nem tisztázott. Tovább nehezíti Martonvásár középkori életének a rekonstrukcióját az a nagy kiterjedésű középkori falu, melynek felszíni leletanyaga Kismarton-pusztá bekötőútjától nyugatra egy kilométer hosszan figyelhető meg a 7-es főúttal párhuzamosan. Ennek a jelentős méretű falunak nem ismerjük a nevét, az írott források nem utalnak rá. Portái a buda-fehérvári út akkori nyomvonalára fűződtek fel. Pontosan ismerjük viszont a Martonvásárt a középkorban délről határoló Szentlászló falu helyét Ráckeresztúr határában, mely – a felszíni leletek tanúsága szerint – az ercsi országút mellett Martonvásár mai közigazgatási területére is átnyúlik. Középkori templomának köveit az 1700-as években hordták el, helyén áll az emlékére 1779-ben állított Szentháromság-szobor.

Mint láthatjuk, a hézagos korabeli források és a régészettudomány komplex kutatás nélküli eredményei között sokszor nehéz a kapcsolatot megtalálni. Ezzel a problémával találjuk szembe magunkat Martonvásár középkori temploma esetében. A veszprémi egyházmegyéhez tartozó jelen-

tős vásároshelynek biztosan volt temploma már az Árpád-korban is. A források azonban csak egyszer, 1439-ben említik, amikor a Pethő család a birtokot a parochiális egyházzal együtt kapja meg. A pontos megfigyelések hiányában azt nem tudjuk, hogy mikor épült és működött az a templom, melynek maradványait az Orbánhegyen találták meg a régészek, de feltételezhető, hogy a középkori Martonvásárnak volt bizonyos időszakban a szentegyháza, annak ellenére, hogy az akkori falu északi periferiáján helyezkedett el. A középkori falusi templomok kőhiányos vidékünkön nem mindig épültek tartós anyagból és szakértelemmel, így könnyen leromlott az állaguk, összeomlottak, sőt gyakran estek tűzvészek martalékává. Ilyenkor idővel vagy kijavították, vagy lebontották, és helyén vagy máshol új templomot építettek. Elképzelhető, hogy városunknak több mint háromszáz éves középkori történelme során más, akár központibb helyen is lehetett temploma, de erre utaló régészeti jelenséget mindeddig nem sikerült megfigyelni. Ezt támaszthatja alá egy 1505-ben kelt irat, melyben a veszprémi káptalan engedélyezi Pethő János birtokosnak a „martonvásári völgyben” található, tolvajok és rablók menedékeként szolgáló romos templom elbontását úgy, hogy köveiből új templomot kell építenie.

Martonvásárt a középkor idején íródott alig három tucat oklevél említi, de ezekből rekonstruálható, hogy kik voltak az egymást követő földbirtokosai, sőt arra is találunk adatot, hogy kik éltek itt. A falu névadó birtokosáról, Mártonról nem tudjuk, ki volt, talán egy a királyi udvarhoz kötődő főrangú személy lehetett. Oklevél említi 1270-ben **Martonvásári Gergelyt** (*Gregorius de villa Martonvasara*), aki tordasi szőlőjét adományozta az ott is birtokos Nyulak szigeti (mai nevén magitszigeti) domonkos apácáknak, éppen abban az évben, amikor a kolostor építtető IV. Béla lánya, a később szentté avatott Margit a zárdában apácaként meghalt.

Gergely Mártonnak lehetett leszármazottja. Később a falu a Vértes-hegységet birtokló, kiskirálykodásáról elhíresült **Csák nemzetséghez** került. Károly Róbert király, hogy Csák Máté rokonainak hatalmát gyengítse, Máté unokatestvérének, István bakonyi ispánnak a fiaitól, Pétertől és Istvántól 1326-ban Tolna megyei javakért cserébe átvette a cseszneki és a csókakői várat, valamint más birtokaikat, így Martonvásárt is. Ötven évvel később, az 1377-ben kelt oklevél szerint Nagy Lajos király ifjúkori nevelőjének, az udvari vitéz **kapi Poháros Péternek a fiáé, Miklósé** a vásároshely, majd annak gyermeke, **Poháros Osvát** mester örökölte, ki leszármazott nélkül halt meg, így a falu visszaszállt a királyra. Osvát halálát követően, 1410-ben Zsigmond király a Pohárosok más javaival együtt a Tétényiből frissen nevet is váltó **Kapy András** sókamarásnak és **Kapy Gergelynek** adományozta, 1424-ben pedig már feleségének, **Cillei Borbálának** adta Martonvásárt, így Adonnyal és Gödöllővel együtt a Csepel-szigeti királynéi birtok része lett 1438-ig. Férje halála után ugyanis a magyar rendek egy része által „cselszövőnek és fajtalanak” tartott királynénak le kellett mondania magyarországi javairól.

A budai káptalan 1439. június 26-án kelt oklevele iktatta be a **gersei Pethő család** tagjait Martonvásár birtokába, így ez a család lett földesura a falunak mintegy 250 évig, a török hódoltság időszakának végéig. A birtokot ekkor Albert király Pethő fia János fiainak, Lászlónak és Péternek, a vasi és zalai ispánoknak adományozta. A magyar történelemben fontos szerepet játszó Nádasdyakkal közös őstől származó Pethő familia néhány évtized alatt tört fel és szerzett igen jelentős földterületeket Vas és Zala megyében Zsigmond és Albert királynak a husziták elleni hadjáratban, továbbá német és itáliai részekben tett hadi szolgálatai révén. Leszármazottjaik generációi is váraik vagy hadak kapitányaiként szereztek érdemeket. A Kéménd, Tátika, Rezi, Keszt-

Martonvásár
a Lázár deák
készítette,
első nyomtatott
Magyarország
térképen

hely és Vasvár várai és azok tartozékait jelentő falvak birtokosaiként a Nyugat-Dunántúl egyik legvagyonosabb családjává váló Pethőknek Martonvásár csak egy volt a sok jószág közül, ráadásul a törzsbirtokuktól és központjuktól, Tátika várától távol esett, ezért többször is lekötötték zálogkölcsonök felvételénél. A falu életét általában nem maguk, hanem familiárisaik, megbízottjaik révén irányították. A Pethő-időszakban Martonvásár többször is szerepel hatalmaskodások miatt a korabeli „ügyiratokban”. Az erőszakos cselekmények legtöbbször a margitszigeti apácák tordasi birtoka és Martonvásár közötti csetepaték voltak. 1448-ban Pethőék jobbágyai Tordasra törtek, és Halas Antal jobbágyot ingóságaival Martonvásárra telepítették. 1454-ben a tordasiak a martoniak 20 ménesbeli lovának egy részét elhajtották, másik részét leölték, ezzel 300 aranyforint kárt okoztak. 1475-ben a tordasiak kivágták Martonvásár erdejében a fák javát, Pethőék két jobbágyát pedig Pestre költöztették. Az ilyen hatalmaskodásokat a földesurak jobbágyaikkal hajtották végre, parancsra. A kiterjedt Pethő család tagjai között is gyakoriak voltak az ellenségeskedések: Mátyás király 1467-ben megkegyelmez a martonvásári vámot kirabló Pethő Miklósnak.

Az oklevelekből városunk távol élő földesurait az Árpád-kor óta ismerjük, az itt élő jobbágyok nevét először 1513-ban jegyzi fel. Ekkor a bárói rangra került, a királyi gyermekek udvarmesterei tisztségét betöltő Pethő János és testvére, György, a megadományozott Péter fiai elosztották egymás

között a martonvásári jobbágyokat. A Pethő Jánosnak jutott jobbágyok listája maradt fent, így az itt lakó családfők felének a neve őrződött meg a jegyzéken: *Boros Demeter, Gombos Tamás, Kis Gall, Szalay Tamás, Philep Gergely, Barachay Bertalan, Nagy János, Haynal Demeter, Lovatty Lőrinc, Tóth Bálint, Parachay János és Péter*. Hornyák Mária történész 130 főre becsüli a település lakosságát, mely meghaladja az akkori falvak átlagos népességét, a 86 főt. A török adójegyzék szerint 1546-ban a faluban a következő férfiak éltek: *Kis Berta és fia, Kelemen, Gombos Gergely és fia, Dienös, Fazekas Gáspár, Jókező Tamás, György diák, Szalai Orbán, Szalai Ambrus, Kis Tomás, Mészáros Máté, Szentős Tomás és fia, Balázs, Tód János és fia, András Orbán*. A munkaképes férfiak 1580. évi összeírásakor az alábbi martonvásári neveket jegyzi fel a török hivatalnokok: *Horváth Gergely és fia, Mihály, Gál István, Szekér Gergely és fia, András, Mázos Osvár és fia, Albert, Fontos Miklós, Tóth István, Csecsöni Benedek, Boros Imre és fia, Tamás, Kiss Mihály, Tóth Pál, Nagy Mihály, Illés Simon, Tóth Lőrinc és fia, István, Patál Albert, Patál Kelemen és fia, Márton, Mészáros Ambrus, Kiss János, Pálik Miklós, Malom Balázs, Martonvásári Illés és fia, Tamás, Tóth István, Bortocs Gergely, Farkas Bertalan és fia, Demjén*.

Martonvásár 1541-től, Buda törökök általi elfoglalásától egészen 1688-ig, Székesfehérvárnak a töröktől való visszavívásáig az Oszmán Birodalom része volt. A török adminisztráció adóösszeírásai, a defterek ré-

vén pontos képet kaphatunk az itt lakókról. 1546-ban a faluban 15 felnőtt férfit írtak össze, 1557-ben 27-et, 1562-ben 26-ot, 1580-ban 31-et 22 házzal, 1590-ben már 66-ot. Ez utóbbiból 36 fő volt családfő, melyeknek volt 22 nőtlen fia, 8 személyt pedig szolgaként jegyeztek fel. A népesség növekedése mellett az adó tárgyát képező termés mennyisége is jelentősen nőtt a hódoltsági idők első évtizedeiben.

Azt, hogy ez időben a Pethők beszédtek volna az adót, nem tudjuk. Gyakran cserélődő török birtokosai is voltak a falunak, akik részére szintén adózniuk kellett a jobbágyoknak. A szokványos, az akkori élelmezés alapjának számító búza, must, lencse, bab, kender és len adója mellett érdekes módon a hagyma és fokhagyma után is tizedet fizettek a martonvásáriak, minden bizonnyal nagyobb mennyiségben termelték ezeket itt, mint máshol. 1546-ban egy Vefá nevű írnot, 1559-ben és 1562-ben Mehmed bin Szinán béget, a budai vilájet defter-eminjét, azaz adóügyi irodavezetőjét jegyzi fel birtokosként, 1580-ban pedig Hasszán Boszna volt a falu török földesura. Martonvásár gyarapodását az 1593-ban kitört tizenöt éves háború Székesfehérvár környéki hadi eseményei állították meg. A hadak útjában a lakosság fogságba esett vagy meghalt, aki tudott, elmenekült. A virágzó vásárohely több mint egy évszázadra lakatlan pusztává vált.

ÚJRASZÜLETÉS MEZŐVÁROSKÉNT

A török kiűzését követő két évtizedben a vidék falvainak egy része gyorsan újra-éledt. Földesuraik magyar, szlovák, délszláv jobbágyokkal telepítették be a korábban elpusztult Gyúrot, Tordast, Baracskát, Ráckeresztúrt, Tárnokot, Sósikutat. Más falvak neve és egykori létezése teljesen a feledés homályába merült, mint Varsány és Jégháza. Több egykor virágzó középkori település csak puszták helyneveként élt tovább. Templomos helyeknek, mint Szentlászló és Szentiván, csak szentegyházuk falai meredtek az ég felé, amíg el nem hordták köveit építőanyagként. Szomszédjuknak, Martonvásárnak is csak a neve élt tovább legeltetésre alkalmas pusztaként, a múltbéli vásároshely házai mind elenyésztek. A megye északkeleti csücskének egykori központja egy - utólag rendkívül szerencsésnek értékelhető - birtokos váltásnak köszönhetően, ugyan csak 70 év késéssel követve a vele határos Tárnokot, Tordast és Keresztúrt, de újraszületett, és hamarosan visszaszerezte térségi vezető pozícióját.

Martonvásár középkori földesuraitól, a gersei Pethőktől meglehetősen bonyolult módon jutott a Brunszvik család tulajdonába. A török uralom időszakából nincsen adat arra, hogy a Pethők bármilyen érdeklődést mutattak volna a nyugat-dunántúli családi központjuktól távol eső martonvásári birto-

kuk iránt. Bár a török alóli felszabadulást követő 1689. évi összeírás szerint tulajdonosa ismeretlen, nem felejtette el a család az egykor virágzó települést. 1696 áprilisában Rotthal Barbara, Pethő Ádám özvegye kiskorú fiának, Pethő Jánosnak gyámjaként eljárva, 12 évre 150 „jó magyar forintért” zálogba adja Martonvásárt minden tartozékával együtt. Az anya halála után az új gyám ezt 500 forintra emelte, melyet a zálogvevő **Sajnovics Mátyás** és felesége, Posgay Katalin, a birtokra kirótt fegyverváltság 82 forintot összegét is átvállalva, meg is fizetett. Az elzálogosítást azzal indokolták, hogy távoli lakóhelyükről nem tudják igazgatni a birtokot, helyette a zálog összegéből közelebbi területet vásárolnak, azaz a család részéről lemondanak a pusztaként nyilvántartott Martonvásárról. Ez így is történt, de mint látni fogjuk, hetven évvel később majd újra felbukkan egy Pethő a martonvásári pusztá eladójaként. Sajnovics megjelenése jellemző példája a török kiűzését követően történt gyökeres változásoknak a földbirtokos osztályban. A visszahódított területeken korábbi tulajdonosok csak úgy kaphatták vissza birtokaikat, hogy annak birtokjogát igazolniuk kellett az Újszerzeményi Bizottság előtt, majd javaik értékének 10 százalékát meg kellett fizetniük. A bécsi udvar nem titkolt célja volt, hogy a régi magyar birtokos

családok területeit az udvarhoz hű új birtokosoknak juttassák. A kihalt vagy a fegyverváltságot megfizetni nem tudó ősi magyar famíliák földjeit külföldi katonatisztek, a császári udvarhoz feltétlenül hű személyek, hadiszállítók kapták meg. Ez utóbbiak közé tartozott Sajnovics Mátyás is. A marha- és gabonakereskedéssel foglalkozó, hadiszállításokból meggazdagodó és 1687-ben még nemesi címet is szerző szerb család fiaként rendkívül ambíciózus birtokszerző volt. A javai gyarapítása mellett Császárhű lojalitásának köszönhetően a politikai pályán is sikereket ért el, előbb Győr megye alispánja, majd a kőszegi kerületi tábla elnöke lett. Az 1690-es évek végén jelent meg Fejér megyében. A martonvásári zálogszerzés utáni évben megvásárolta Tordas, a szomszédos Káloz – nemesi előnevükben is ezek szerepelnek: tordasi és kálozi Sajnovics – és Kuldó egy részét, majd ezekre királyi adománylevelet is szerzett 1699-ben. Számos területe volt a Váli-völgyben és Győr környékén is, 1726-ban bekövetkezett halálakor birtokainak nagysága meghaladta a 20 ezer holdat.

A Sajnovicsok a saját tulajdonukban álló Tordast fejlesztették, a zálogként szerzett martonvásári pusztát csak legeltetésre használták. Az első időkben más állattartóknak adták ki bérbe, azaz árendába. Egy 1733-ban kelt határvizsgálati ügyben idézik az akkor 70 éves – ahogy ilyenkor a tanúk mindig nagyon öregek voltak, vagy legalább is annak írták őket –, Fehérváron lakó Lábódy Benedeket, miszerint ő „mingyárt a kurutz világ szünetén ideszakadván”, Sebestyén Mihállyal és Andrással, Farkas Jánossal és többi társával „ezen Martonvásár nevű pusztát is a többi között árendában bírták”, és 14 éven keresztül éltek itt gulyásként. Később saját állatait legelteti itt Sajnovics. Végrendelete szerint jószágainak fele, 150 lova, 263 szarvasmarhája és 394 birkája Martonvásáron volt, ahol egy méneslakot is építtetett. Sajnovics Mátyás elhunytával végakarata szerint a pusztá negyed része leá-

nyaié, szintén negyed része pedig özvegyéé lett, aki második felesége, **Komáromy Éva** volt. Felerészt örökölt fia, **Sajnovics József**. Az ő fia volt a Tordason 1733-ban született Sajnovics János, akinek a nevét méltán olvashatjuk a magyar tudománytörténet első lapjain. A jezsuita szerzetes, a bécsi udvari csillagda asztronómusa Mária Terézia megbízásából utazott Norvégia északi részére, Vardø szigetére, hogy a dán király által szervezett csillagászati találkozó során kiszámítsák a Föld-Nap-középtávolságot. Ekkor végezte megfigyeléseit a lapp és magyar nyelv kapcsolata terén, mellyel a finnugor nyelvtudomány úttörőjévé vált.

A neves tudós sosem lett birtokosa Martonvásárnak, és nem csak azért, mert szerzetessé vált. Mostohanagyanyja, Komáromy Éva, férje, Sajnovics Mátyás halála után újra férjhez ment. Ez néhány évvel a neves unoka megszületése előtt történt. Az új házastárs, **Beniczky Sándor** (1687?-1761) adományként kérte magának III. Károly királytól Martonvásárt. Az uralkodó 1730. november 21-én Martonvásárt „*minden tartozékával és hasznával, művelt és műveletlen szántóival és rétjeivel*” Beniczkynek és nejeének, valamint minden megszületett és születendő utódainak adományozta. Beniczky a jelentős főrangú rokoni kapcsolatokkal rendelkező, kiterjedt ősi Turóc megyei nemesi család ivadékaként fiatalon kezdte pályáját az osztrák hadseregben. Hamar a kapitányságig jutott, és harcolt a bajorok, a franciák, Rákóczi hadai és a törökök ellen. Több-ször is megsérült, volt, hogy életveszélyesen. A kurucok a császárpártisága miatt birtokát feldúlták, őt pedig kétszer is börtönbe zárták. Hűségéért I. József királytól komoly jutalmat, 10 ezer forintot kapott, azonban ezt a kincstár pénz híján sosem tudta számára kifizetni. Így jól jött az uralkodónak Beniczky Martonvásár iránti adománykérelme, III. Károly a jutalomról való lemondás ellenében teljesítette is azt. Az adományozás olajozottan, gyorsan lezajlott. 1731 májusában

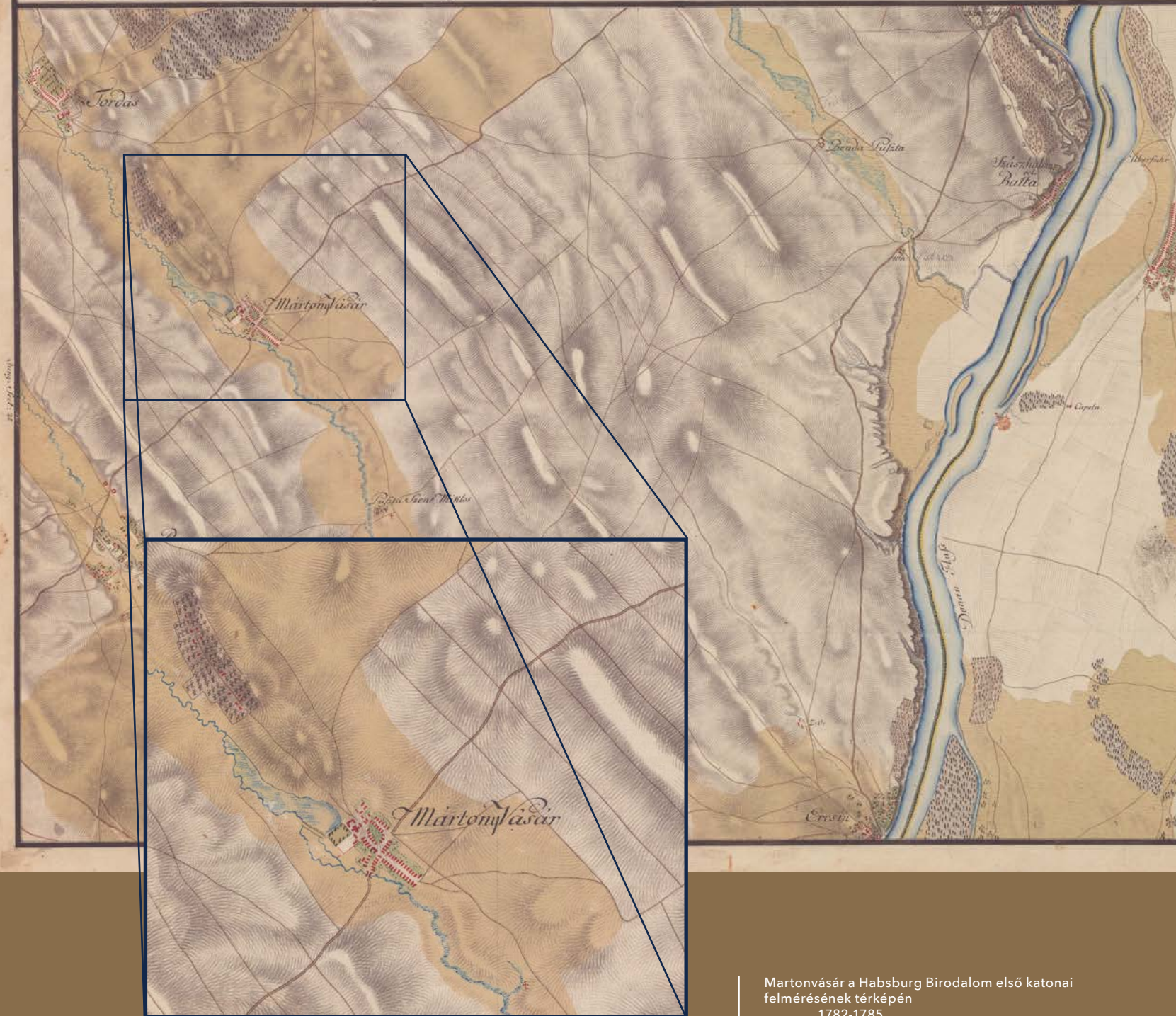
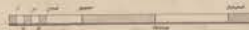
történt beiktatáskor azért lehetett némi izgalom Beniczkyben. Az eredetileg Pethő János gyámja és Sajnovicsék közötti zálogszerződés 1708-ban lejárt, de a zálogdíjat – talán mert nem akarták, vagy inkább nem tudták – később sem nem fizették vissza a Pethők, így a birtok mindaddig Sajnovicsék kezén volt. Az adománylevelét utal arra, hogy a birtok visszaszállt a koronára, mivel Pethő János örökös nélkül meghalt, azonban mint később látni fogjuk, a család másik ága jogot formálhatott volna a birtokra, de a beiktatáskor nem éltek ellenvetéssel. Annál inkább Sajnovics József, akinek apai öröksége került át a családba befurakodottnak tartott ezredeshez. Őt a vármegye többször is elmarasztalja önkényeskedésért, egyszer, amikor a birtok bérlőinek kazlait gyűjtatta fel abban a hiszemben, hogy az mostohananya férjéé.

Az Beniczky és Brunsvik Antal esetében is látható, hogy a birtokadományozás koránt sem volt ekkor ingyenes az adományozott részéről. Bármennyire is kiérdemelte azt az új tulajdonos, tulajdonképpen ki kellett fizetnie a birtok árát a kamarának, sőt még azon felül is voltak ilyen-olyan tak-sák. Beniczky új szerzeményét, Martonvásárt a kamara megbízottja először 2325 forintra értékelte, melyet hamarosan újra felmértek, és már 8025 rajnai forintra jött ki a becsérték, sőt hozzáteszik, hogy árverésen tízezernél is többet adnának érte. Beniczky szerencséjére, a király azzal az indoklással, hogy ő ezt az adományt megérdemelte, csak az első összeget engedte alapul venni. Beniczkynek ki kellett fizetnie a kamara nevében Sajnovicséknek a Pethő-féle 500 forint zálogdíjat és az akkori fegyverváltságot. Ezt le is vonták a fizetendő összegből, akárcsak az őt mint a Pethő család megszakadását bejelentő személy jutalékát, ami 575 forint 53 dénár volt. Így csak 1100 forintot kellett befizetnie a kamarához az elnyert adományért, de ezért le kellett mondania a 10 ezer forintnyi jutalmáról, sőt a 23 év ka-

Coll: XIII. Sectio XXII.

Theil des Pester und Stuhlweissenburger Comitat.

Plan des von einer Division gehaltenen Platzes

Martonvásár a Habsburg Birodalom első katonai felmérésének térképén 1782-1785

tonai szolgálata alatt meg nem kapott 6000 forint járandóságáról is. További 2000 forint költség volt még az adományozás egyéb taksája, 4000-et pedig a puszta határainak visszaállítása céljából általa indított sikeres határperek vittek el. Beniczky a Brunszvikok későbbi adományszerzéséhez képest egészen olcsón megúszta.

A kezdeti kiadások mellett a puszta hamar jövedelmet hoz Beniczkynek. A környező betelepített jobbágyfalvak hamar túlnépesedtek, területükön kevésnek bizonyul a megélhetést és az adó megfizetését lehetővé tévő szántó, legelő és kaszáló. Egyes falvakban volt bőven terület, de megművelése nehézkes volt, vagy rossz minőségű földje miatt nem volt kifizetődő. A betelepítetlen martonvásári puszta termékeny földje vonzotta a vidék falvainak lakóit – Hornyák Mária szavaival élve –, az árendások, azaz bérlők Eldorádójává vált. Beniczkytól béreltek szántót, rétet előbb a tárnokiak és tordasiak, majd Baracska, Gyúró és Ráckeresztúr jobbágyai is, de megjelennek árendásként Sós-kút, Törökbálint, Budaörs és Óbuda lakói is. 1770-ben, már Brunszvik Antal birtokosságának idején, 445 bérlője volt Martonvásárnak, fejenként 3,15 holdat kaptak. Egy-egy falu lakói általában közösen béreltek egy földterületet. A bérlők többsége jobbágy vagy zsellér volt, de volt köztük kismemes és sörfőző is. Egyesek nagyobb legelőt béreltek, így az említett Lábody Benedek gulyástársaival, vagy a budai mészárosok, akik a Gőböljárás nevű határrész árendásai voltak.

Beniczky és felesége Martonvásár megszerzését követően leköltözött a pusztára, és 15 ezer forintból egy majorságot hozott létre. Építtetett saját lakásnak egy rezidenciális házat, a mai Malom utca alsó kertjei végében a névadó vízimalmot, gazdasági épületeket, és egy kápolnát, melyről az 1737-ben itt járt, antik emlékek után kutató angol utazók is megemlékeztek. Két kertet is kialakítanak, és halastavat, a közepén szi-

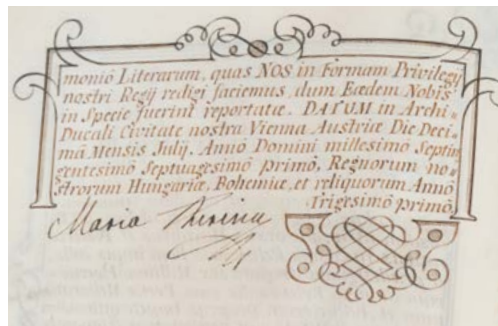
gettel, melyet ma a kastélypark dísztavaként ismerünk. A majorság fejlődésével a puszta lakóinak száma 1747-re 60 fő lett, ők a Beniczky majorjában dolgozó alkalmazottak és családtagjaik voltak. A major inkább csak a birtokos család önellátását biztosította, a birtok jövedelmét az árendások által fizetett számottevő bérleti díj jelentette. A bérlőknek a szántók után kilencedet és ekepenzt kellett adniuk, a réteket harmadosként kaszálták, a legeltetésért készpénzt fizettek. Feleségének 1745-ben bekövetkezett halálával Beniczky felhagyott az itteni gazdálkodásával. Nehezen, de kifizette Sajnovics Mátyás lányainak az egynegyed tulajdonosi részt, öregsége és betegsége miatt Győrbe költözött. Ekkortól birtoka egészét adta bérbe, például 1755 körül **Vécsey bárónak** – aki Beniczky korábbi ispánját, Puchmár Jánost bízta meg a gazdaság igazgatásával –, 1758-ban pedig **idősebb Brunszvik Antalnak** (1709–1780). Ő 2500 forint évi díjért három évre vette árendába a pusztát az épületekkel, halastóval, állatokkal, kerttel és vetésekkel együtt.

A Beniczky Sándor és Brunszvik Antal között 1758. május 3-án létrejött bérleti szerződéssel kezdődött meg Martonvásár és a Brunszvik család közel másfél évszázados közös története. A Brunszvikok nevükből ítélve Braunschweighből (ennek az északnémet területnek az ónémet névváltozata a Brunswick) származtak. Első magyarországi említésük a XVI. század végéről származik, a kismemes ős, Brunszvik János postamester volt ekkor a Nyitra megyei Galgóc postaállomásán. Tóbiás nevű fia külföldön tanult, evangélikus lelkész, majd püspök lett, de hitét katolikusra váltotta. Galgóccra harmincadusként, azaz a vámszedő hivatal vezetőjeként tért vissza. Fia, Mihály a nagyszülői hivatalt, a galgóci postamesterséget vitte tovább, akárcsak az ő szintén Mihály nevű gyermeke, aki örökös postamester lett a városban. Neki 1709-ben született fia, a martonvásári birtokot később megszerző

Brunszvik Antal részére
kiállítják a királynő
kézjegyével ellátott
adománylevelet
Martonvásárról

1771. július 10., Bécs

Brunszvik Antal, a kurucok által körülvett Lipótváron, ahol az apa akkor éppen a várkapitány titkára volt.

A nyitrai és nagyszombati iskolaéveket követően a törekvő Brunszvik Antal pályája tehetségének és a királyi udvar iránti hűségének köszönhetően folyamatosan ívelt felfelé. Pozsony megye aljegyzőjeként kezdte karrierjét, majd lett helytartótanácsi titkár, nádori ítélőmester, királyi tanácsos, Esztergom megye főispáni helytartója. Karrierje csúcsát Bihar vármegye főispáni tisztsége jelentette. Fontos bizottságok tagja volt: az egyházügyi vagy a galíciai határviták rendezésére létrehozott. Fontos szerepe volt a Mária Terézia által 1767-ben kiadott úrbéri rendelet előkészítésében, majd biztosként annak végrehajtásában, és az ezzel kiváltott paraszti elégedetlenség lecsillapításában. Hivatali sikereivel elnyerte Mária Terézia bizalmát: a Szent István rend kiskeresztjét, 1775-ben pedig grófi rangot kapott.

Az idősebb Brunszvik Antal a birtokszerzésben is igen eredményes volt. 1719-ben apja, Brunszvik Mihály halálakor annak javait 32 ezer forintra becsülték, Antal vagyonaát elhunytakor, 1780-ban pedig már 480 ezer forintra. A Nyitra és Pozsony megyékben elszórt családi birtokokat vásárlásokkal, cserékkal, ősi birtokosok zálogba adott javainak kiváltásával egységes birtoktestté szervezte, melynek irányítását az Alsókorompán (ma Dolna Krupa, Szlovákia) létrehozott uradalmi igazgatóság végezte. Voltak még javai Vas és Hont megyében, Tokajban szólóje, felesége, Adelffy Anna Mária révén Moson városban is. 1760-ban

Baranyi Sámuel Kápolnásnyéken, Pettenden, Gárdonyban, Bodméron és Szentpéteren (ma Kajászó) elterülő Fejér megyei birtokait vette meg 1200 forintért.

Az idős Beniczky a martonvásári birtok bérleti szerződésének megkötése után a bérlők alatt leromlott martonvásári major állapotát látva, hamarosan úgy gondolta, hogy a számára „káros és terhes állapoton” változtatva, 20 ezer forintért „örökjogon és visszavonhatatlanul” eladja bérlőjének, Brunszvik Antalnak. Brunszvik hosszabb távú célja az árendába vétellel a hamarosan örökös nélkül maradó birtok megszerzése lehetett. Ebben az időszakban azonban már nem volt olyan egyszerű a birtokszerzés, mint a török kiűzését követően, a Sajnovicsok birtokba kerülésekor. Brunszvik tudta, hogy Martonvásárra jó ismerőse, a nálánál befolyásosabb Nádasdy Ferenc horvát bán, a megye főispánja is igényt tart Beniczky örökös nélküli elhunytával, és 1753-ban a királynő neki is ígérte azt. Brunszvik, hogy a nyílt adásvételt elkerüljék, rávette Beniczkyt, hogy fogadja őt testvérévé, és mint fivérének, engedje át neki Martonvásárt. Így is történt, 1759 nyarán a pannonhalmi konvent előtt adoptált testvére, annak felesége és utódaik javára 20 ezer forint ellenében a birtokról egyszer és mindenkorra lemondott. Az újdonsült „öcs” ezt részletekben ki is fizette neki. Más irányból is igyekezett bebiztosítani magát Brunszvik. Jól jött neki, mikor 1758-ban jelentkezett nála levelben Martonvásár egykori földesurainak kései rokona, a zempleni Sztropkón élő Pethő Zsigmond. Mint írta, értesült róla, hogy

Brunszviknak Martonvásár „kézhez való vételéhez van kedve”, ugyan a puszta ügyében már jelentkezett nála „egynéhány becsületes úri ember”, de ő Brunszviknak szeretne segíteni. Levelében Pethő ugyan nem említi, de nyilván ellenszolgáltatást kért ezért, amit meg is kaphatott, mert 1760 nyarán a jászói konvent előtt Brunszvik Antal javára minden Martonvásárral kapcsolatos követeléséről lemondott.

1761 áprilisában lejárt a puszta bérleti szerződése, szeptemberben meghalt Beniczky, októberben pedig már Brunszvik vetélytársra, Nádasdy Ferenc sürgette a döntést Martonvásár új birtokosának kijelöléséről. Brunszvik Antal jóval esélytelenebb volt nála, de barátjában – az Erzsébet királyné, azaz Sisi révén legendássá vált gödöllői kastély építtetőjében –, az ország egyik legtekintélyesebb főúrában, Grassalkovich Antal (1694–1771) kamarai elnökből patrónust talált. Mária Terézia királynő bizalmasa folyamatosan tájékoztatta ügyéről Brunszvikot, és tanácsokkal látta el. Az ő javaslatára ajánlotta fel a kamarának Martonvásárért cserébe felesége mosoni javait. Valószínűleg Grassalkovich tudatos időhúzásos taktikájának köszönhetően hosszú ideig nem határoztak az ügyben, majd kilencéves várállomást követően 1770-ben, amikor Brunszvik az úrbérendezés során már kiemelkedő érdemeket szerzett az udvarnál, megszületett Bécsben a számára kedvező döntés. 1771. július 10-én Bécsben Brunszvik Antal részére kiállítják a királynő kézigyével ellátott adománylevelet Martonvásárról. Egy kamarai tisztviselő levélben érdeklődik

nála az adománylevéllel kapcsolatban: „Mivel Nságod Donatiojain Libello escjudáltatik, miképpen parancsollya Nságod hogy compingáltassék, ha Bársonban é arany Sinorral, vagy Börben?” Az adománylevél a közelmúltig ismeretlen helyen, magántulajdonban volt, majd 2019-ben bukkant fel egy árverésen, mikor is Martonvásár Város Önkormányzata megvásárolta a város számára oly fontos történelmi dokumentumot. Így most már tudjuk: idősebb Brunszvik Antal a Brunszvikok és Martonvásár jövőjét megalapozó 10 pergamenlapnak „bársonban” kérte a compingálását. Városunk jelenéhez vezető történelmi úton ez a dokumentum az egyik legjelentősebb mérföldkő. Ez az oklevél tette lehetővé, hogy Martonvásár kiemelkedjen a környező falvak közül, megteremtve a lehetőségét annak, hogy a Brunszvik család otthonává váljon ez a hely, kialakítsa itt azt az európai szintű kulturális és újdonságokra nyitott, hazai átlagot messze meghaladó gazdálkodási közeget, mely Martonvásár mai fejlődésének is alapja.

Brunszvik Antal 1767-ben már biztos lehetett abban, hogy elnyeri Martonvásárt, ezért elhatározta, hogy az addig állami és egyházi adó alól mentes birtokot jobbágyokkal telepíti be, a majorgazdaság bővítéséhez szükséges munkaerőt, azaz a robotmunkát biztosítva. Harmincnégy fél jobbágytelket mért ki házhelyekkel együtt, létrehozva az új Martonvásár községet. Javarészt a pusztai majorságának akkori lakóiból, a környező falvak jobbágyaiból, zselléreiből és a felvidéki Brunszvik birtokokról verbuválódott az új közösség. Az első jobbágyok listáján javarészt magyar és szlovák eredetű nevekkel találkozunk, számos utódunk ma is ezen a családnéven él köztünk: Ánosi György, Blaskó Tamás, Csapkovics Márton az alsódombai Brunszvik birtokról, Csapkovics Péter, Dobos Mihály, Gyurikó János, Gyüker István, Ispán András és Mihály, Kiss György, Kreszák Ádám és Mihály, Laczó András, Machala János, Melega György,

A Postakocsi Vendéglő építési táblája 1768-ból Cserney Ferenccs uradalmi intéző nevével

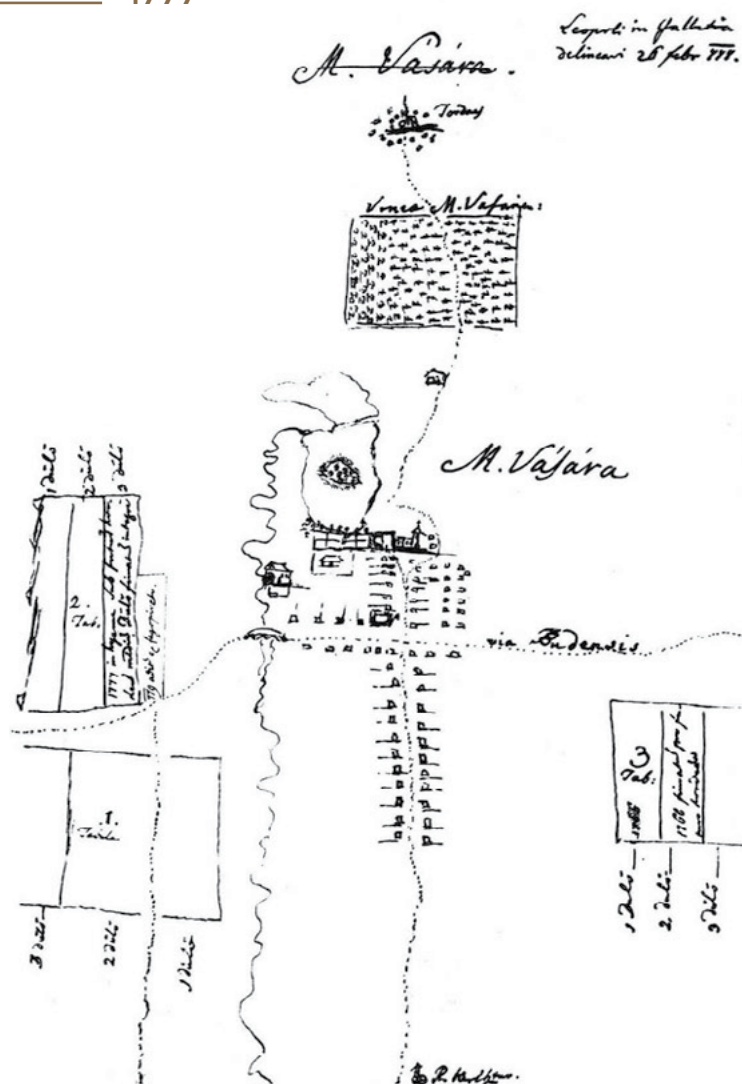
Mlinárovics György, Molnár András, Paulovics Márton, Placskó János, Szlankó József, Szlautka Mátyás és Miklós, Szlivka Tamás és Mátyás, Szoszki Mátyás, Szudek Mátyás, Turán András, Varga István, Vass András, Zsakó István Nyitra megyéből, Zsigmond Mihály, Cseresznye Péter volt baracskaiz zsellér. Orosz Péter ökrösbéres és Tóth András a Beniczky-féle major lakói voltak, akárcsak az 1774. évi jobbágylistában szereplő Gutyinák. Ez utóbbi jegyzéken új nevek is feltűnnek: Drozik, Hegedűs, Lévy, Németh, Szedlák, Végh és a bajorországi Friedburgból származó Pammerek.

A 7500 holdas birtokból 1769-ben kiasított jobbágytelkek 600 holdja csekély területet tett ki, de többre nem volt lehetőség, mert az már az állattartás alapját képező legelőterület rovására ment volna. Egyegy jobbágy fél telket kapott. 1772-ben a tisztartó arról tájékoztatta a vármegyét, hogy egy jelentkezőt sem utasítottak vissza, akit a jobbágyok állami és földesúri terheinek viselésére alkalmasnak vélték, köztük olyanokat is, akiknek „testükön és lelkükön

kívül” másuk nem volt. Minden jövevény kapott faanyagra 3 forintot, ingyen fuvar és vetőmagot. Kezdetől robotot és tyúk, tojás, vaj formájában ajándékokat kellett szolgáltatniuk a földesúrnak, majd a szabad évek lejártával a kilenced néven a termés egytizedével tartoztak uruknak. A telepítést követően rohamosan emelkedett a falu lakóinak száma. 1775-ben már több mint 500, 1786-ban 761 lakosa volt Martonvásárnak. A népesség gerince a kezdeti 32, 1785-ben pedig 43 jobbágy család volt, azonban a lakosság zömét az úrbéres zsellérek, a majorsági alkalmazottak, bérlők, kézművesek tették ki, akik évről évre folyamatosan érkeztek ide az ország és a Habsburg birodalom minden részéből. Az 1790-es években egy „sváb” betelepülési hullámot figyelhetünk meg, ekkor jelentek meg Martonvásáron a magyar és szlovák mellett a német családnevek, mint a Heindrich, Nasfogel, Eberheim, Geringen, Neukunft, Reitknecht, Kustermann, Lauberger, vagy a ma is ismeret Klopfer, Eisenbacher, Rothenberger, Purnhauser.

Idősebb Brunszvik Antal galíciai tartózkodásakor martonvásári birtokáról emlékezetből rajzolt térképe

1777

Idősebb Brunszvik Antal jól tudta, ahhoz, hogy egy birtok jövedelmező legyen, befektetésre van szükség. Az árendások által fizetett bérleti díjak lehetővé tették a fejlesztéseket. Még bérlőként bővítette a vízimalmot, épített csúrt, magtárt, 1768-ban a vendégfogadót, majd - miután megszerzi a birtokot - tehénistállót, birkaaklokat, gabonatarolókat, tégláégetőt, kocsiszínt, megkezdte a vízjárta területek lecsapolását, kiszárítását, gyümölcsfákat ültetett, kutakat ásat. Ő maga ritkán látogatta meg a birtokot, tisztartója irányította az uradalom életét. A vendégfogadó, azaz a Postakocsi étterem egyik helyiségének falán látható korabeli építési kőtábla - mely Martonvásár újkori történetének legrégebbi emléke - arról tudósít, hogy a vendéglő építésekor, 1768-ban az uradalmi intéző bizonyos Csernyey volt. Őt követte 1770 táján a nemesi származású **Simoncsics József**, aki haláláig, 1811-ig negyven éven át töltötte be ezt a tisztséget, jelentős szerepet vállalva nemcsak a birtok életében, hanem Martonvásár újrászületésében, kivételes fejlődésében is. Nagy szakértelemmel, hűségesen és becsületesen irányította az uradalmat, képviselte a távollétében a földbirtokost. Általában latinul írt jelentéseit heti, kétheti rendszerességgel küldte el a Brunszvikoknak.

Idősebb Brunszvik Antalt nemcsak szerzeménye jövedelmezősége érdekelte, hanem szerette is Martonvásárt. Eről tanúskodhat az a térképvázlat, melyet 1777-ben galíciai távollétében emlékezetből rajzolt a faluról. A térképen a település minden egyes házat jelölte, összeszámolhatjuk rajta a mai Szent László úton, a Dózsa György úton, a Budai úton, a Fehérvári úton és a Rákóczi úton (mely régi, Tót utca elnevezését az ott lakó szlovákokról kapta) a jobbágyportákat és a zsellérházakat. Jól látható rajta a vendégfogadó a kereszteszöndésben, a patak hídja, felette a vízimalom, az éppen felépült templom, mellette a rezidenciális ház, az akkor még elsősorban halászatot szolgáló tó a szigettel, déli partján a veteményes kertekkel, az Orbánhegyen a kiterjedt szőlőterület, és a három táblában elterülő szántóföldek.

Szintén Brunszvik Antal Martonvásár iránti elkötelezettségének példája volt a templom építése. Az 1770-es évek közepére a lakosság száma már meghaladta a félezer főt. 1777-ben az 575 lakosból 20-20 fő református és evangélikus, 4 izraelita vallású, a többség, 531-en római katolikusok voltak. Martonvásár középkori temploma elpusztult, így Beniczky Sándor 1730 körül épített egy kápolnát, mely a major 2-3 tucatnyi lakójának bőven elegendő

A Brunsvik család által emelt
Nepomuki Szent János szobor
eredetileg a Fehérvári úti
patakhídnál állt

Martonvásári Madonna,
Kovács Erzsébet és
Zoltán Győző
tűzzománc alkotása

Az idősebb Brunsvik Antal építtette
Szent Anna római katolikus templom

A magtár 1784-ben
ifjabb Brunszvik Antal idejében épült

Martonvásár a Habsburg Birodalom
harmadik katonai felmérésének térképén
a XIX. század utolsó harmadában

volt. Viszont Brunszvik Antal hiába költött 1770-ig számottevő összeget, 600 forintot a kápolnára, harangra, harangtoronyra, a több száz lelkes falu kinötte azt. Brunszvik a településnek az egyházi hierarchiában is igyekezett méltó rangot szerezni. Kérésére 1772-ben papi adminisztrátor érkezett az addig váltakozva, hol Tárnok, hol pedig Ráckeresztúr plébániájához tartozó egyházközség élére. Így innentől az anyakönyveket helyben vezették. 1788-ban Martonvásár elnyerte az önálló plébánia rangot, és anya-egyháza lett a javarészt reformátusok lakta Baracsának is. Plébániává válását az addigra elkészült **római katolikus templomának** köszönhette. Brunszvik kegyúrként a falusi templomok építési költségeit messze meghaladó összeget, 12 ezer forintot költött a templomra. Az építkezés 1774. április 11-én kezdődött az alapkövetéssel, és négy év múlva, 1778. május 3-án szentelték fel az építetető feleségének névadó szentje, Szent Anna tiszteletére. Az építéshez a kor jeles mestereit fogadták fel. Az építész Jung József volt, a kőfaragásokat és szobrászmunkákat a bécsi Anton Tabota végezte. Az oltárképeket Felix Ivo Leicher, a freskókat Johann Cymbal festette. A templom, ha méretében nem is, de az ékszerdoboz érzését keltő, gazdag belső díszítésében minden környékbeli társát felülmúlta. Erre az időszakra datálhatóak Martonvásár más szakrális emlékei is. Az 1770-es évek elején készítették a Brunszvikok a jelenleg a templomkertben, eredetileg a Fehérvári úti patak hídnál álló Nepomuki Szent János-szobrot. A birtokos család által állított, Szűz Máriát ábrázoló Immaculata szobrot szintén nem az eredeti helyén láthatjuk. Ezt elkészültekor a mai lámpás kereszteződés közepén helyezték el. Szűz Mária ünnepnapjain olajmécsek égették körülötte, alatta a rózsafüzér elimádkozása a tanító feladata volt. A forgalom

növekedése miatt helyezték át a szobrot a falu egykori végére, az ercsi országút mellé, hogy az ercsi Nagyboldogasszony búcsúba tartó zarándoklatok állomásaként szolgáljon.

A templomi istentiszteleteket a faluban lakó nemzetiségeket tükrözve, három nyelven tartották. A kezdetektől egészen a XIX. század közepéig a hónap vasárnapjai közül kettőn szlovákul, egyen magyarul, egyen pedig németül mondták a misét. Az iskolai oktatás is három nyelven történt. Jól jellemzi Brunszvik Antal műveltséghez és Martonvásárhoz való viszonyát, hogy rögtön a jobbágyporták benépesülését követően, már 1770-ben iskolát nyitott a faluban. Az első tanító Balla György volt. 16 gyereket tanított, de csak a téli hónapokban. A Brunszvikoktól évi fizetesként 3 forint 6 dénárt kapott, és 18 pozsonyi mérő, azaz megközelítőleg 700 kg gabonát. Ezen felül a szülőknek gyerekenként 25 dénárt kellett fizetniük részére. 1783-ban 35 gyerek járt az iskolába, mely a község által biztosított kétszobás házban működött. Az egyik helyiségben lakott a tanító, a másik volt a tanterem egy hosszú asztallal és két paddal. 1794-ben a település központjában új iskolát építettek patrónusként a Brunszvikok, mely 1856-ig szolgálta a tanítást. A fenntartását a községnek kellett biztosítania, de ennek nemigen tett eleget. 1799-ben az egyházmegye elmarasztalóan állapítja meg, hogy az épület szegényes, romos és kényelmetlen, Gergely nap óta tanítója sincsen. A püspöki jelentésre a falu írásos ígéretet tett arra, hogy az iskolának jobb gondját viseli: *„Oskola házunkat mindaddig, még tehetségünk lesz újjat és alkalmasabbat építeni jó állapotban fogjuk tartani, az oskola szobában a székeket parantsolat meg igazítani, egy fekete táblát is szerzünk belé. [...] Az oskola szobának fűtésére, valamint eddig úgy ezutannis gondunk lesz.”* Az iskola elhanyagoltsága, a község erre for-

dítható forrásainak hiánya az 1800-as években mindvégig problémát jelentett. „A községi iskola termei ritkítják párjukat a tisztatlanságban, mivel az iskolaszék nem tart tisztogatónót, a gyermekek által való tisztogatást pedig a szülők nem engedik” – írja évtizedekkel később, 1877-ben a megyei újság. Az egy tanerős iskolában a tanítók gyakran váltották egymást, tanítói vizsgájuk általában nem volt. A település szempontjából a tanításnál sokkal előrébbvaló kötelességeik meglehetősen leterhelték őket. Az ő dolguk volt a templomi istentiszteleteken és temetéseken a kántori és a falu, majd mezőváros jegyzői feladatainak ellátása. Ez utóbbi azért is volt fontos, mert az elöljárók a XIX. század elején még írástudatlanok voltak, külön jegyzőre pedig nem teltett Martonvásárnak. 1805-ben nagyobb temetésekre 15 polsurát, kisebbért ötöt, énekes rekviemért 30 krajcárt, hirdetőcédlák megírásáért 7 krajcárt, búcsúztató elmondásáért versenként 3 krajcár kapott, melyek a pusztákon duplán jártak neki. Az 1818. évi püspöki látogatás jegyzőkönyve már arról számol be, hogy a község külön „játékmestert”, azaz kántort alkalmazott, aki a jegyzői feladatokat is ellátta. Így a bizonyítványát Bécsben és Budán szerző, képzett „professzor Falkóczy Mátyás mesternek” csak a gyerekeket kellett tanítania. 1815-ben egy érdekes vendég látogatta meg a martonvásári iskolát. A Napóleon bukását követő európai rendezés céljából megtartott bécsi kongresszuson részt vevő Richard Bright angol orvos-geológus dunántúli utazásai során Brunszvik Ferencnél vendégeskedett. Bright a vendéglátója nővérének, Brunszvik Teréznek a kíséretében az iskolában is látogatást tett, melyről az 1818-ban, Edinburghban megjelent könyvében így számol be: *„Következő látogatásunk az iskolának szólt. Ennek költségeihez hozzájárulni*

„Oskola házunkat mindaddig, még tehetségünk lesz újjat és alkalmasabbat építeni jó állapotban fogjuk tartani, az oskola szobában a székeket parantsolat meg igazítani, egy fekete táblát is szerzünk belé.”

egyaránt kötelesek a gyermekek, kik írni-olvasni tanulnak magyarul, horvátul [helyesen szlovákul] és németül. Számolni is tanulnak, a lányok varrni és kötni. Az iskolát nem látogatják rendszeresen.” (Szerecz Imre fordítása)

Idősebb Brunszvik Antal 1780-ban bekövetkezett halálával javait két fia örökölte. Sorshúzás eredményeként Brunszvik József (1750–1827) az alsókorompai birtoktestet, bátyja, az **ifjabb Brunszvik Antal** (1746–1793) pedig Martonvásárt kapta. A fiúk örökölték apjuk tehetségét, és az ehhez társuló gondos neveltetésük meg is hozta gyümölcsét életpályájuk során. A bécsi Collegium Theresianumban végeztek, jogi doktorátust szereztek. Antal elsőként a magyar kamara hivatalnoka lett, hamarosan elnyerte a tanácsosi címet. II. József uralkodása idején kényes feladatot kapott: részt vett a kolostorokat feloszlató rendeletek végrehajtásában és a helytartótanács egyházügyi bizottságának munkájában. A felvilágosodás lelkes híveként egy ideig a „tudományokat illető dolgok” referense, majd a királyi önkénnyel szembeszálló nyitrai kerület vezetője lett. Emelkedése a pályán a „kalapos király” halálával sem szakadt meg, II. Lipót király Bars megye főispánjának nevezte ki, a helytartótanácsnál pedig sokoldalú műveltségét elismerve, testhezálló feladatot kapott, a pedagógiai ügyek referensévé nevezték ki, és a magyar közoktatás átfogó reformtervezetének kimunkálásával megbízott országgyűlési bizottság „előülőlőjévé”. Nőnevelési reformjavaslatában ő veti fel hazánkban először az állami leányiskolák létrehozásának szükségességét.

Míg öccse, József örökölte apjától a vagyongyarapításának vágyát és képességét, az ifjabb Antalnak nem ez volt a meghatározó az életében. Ugyan megpróbálta megvásárolni a feloszlított pálos rend közeli, alcsúti és vértessacsi birtokait, de – a kolostort feloszlító bizottság más tagjaival ellentétben – kérését elutasították. Gondos gaz-

- 1 A rezidenciális ház és a kápolna a kastély helyén a XVIII. század közepén
- 2 A kastély elődje, a rezidenciális ház és mellette az épülő templom 1776 körül
- 3 A kastély kezdeti barokk formájában a templommal 1800 körül, Beethoven látogatása idején

Fodor Zsolt
számítógépes
rekonstrukciós grafikái

4

5

6

4 A klasszicista stílusú kastély
a XIX. század közepén

5 A kastély eredeti neogótikus arculata
a XIX. század végén

6 A kastély 1970-ben

Fodor Zsolt
számítógépes
rekonstrukciós grafikái

dája volt a birtoknak, de - ahogy lánya, Brunsvik Teréz írja - „az ő nemes, nagylelkű és bőkezű lelkületével ezer meg ezer kedvtelésére költötte a pénzt”. Magas hivatalai által elvárt, megfelelő szintű életvitelt nem volt könnyű biztosítani a családnak. Antal könnyű pénzkezelését felesége, a szerény vagyonú, erdélyi szász bárói családból származó Seeberg Anna (1752-1830) ellenpontozta takarékoskodásával. Ifjabb Brunsvik Antal fejlesztési stratégiájának köszönhetően az 1780-90-es években állt Martonvásár arra a ma is tartó fejlődési pályára, melyen középkori térségi vezető szerepét visszaszerelve, mezővárosi ranggal emelkedhetett ki a környező falvak és puszták sorából.

Ifjabb Brunsvik Antal két legnagyobb martonvásári építkezésének eredménye ma is meghatározza a város településképét. A vasútállomás által átvágott dombon a víztorony mellett ma is áll az akkor, 1784-ben épült **magtár**, melynek évszámát ajtajának kőkeretén is olvashatjuk. Az ötszintes granárium korának legkorszerűbb gabonátárolója volt, több mint kétszáz évig látta el eredeti feladatát. Kiváltotta az addig használt gabonátároló vermeket, melyekben a szellőzés hiánya miatt a termény rendszerint megdohosodott és eladhatatlanná vált. A másik akkor emelt épület a **kastély**, mely Tallherr József kamarai építész tervei alapján 1785-ben készült el, jelentős költségből. A kastély elkészültéig a Brunsvikok huzamosabb ideig nem tartózkodtak Martonvásáron, általában a család férfi tagjai töltöttek itt időnként néhány napot. 1783 végén a magyar kamara és a helytartótanács Pozsonyból Budára költözött, így ifjabb Brunsvik Antal hivatala is. A család addig javarészt Pozsonyban vagy a közeli Brunsvik birtokokon élt, mind a négy gyermek ott is született, de a hivatalok átkerülésével nekik is Budára kellett települniük. Martonvásár kiváló volt nyári rezidenciának, azonban a grófi család

tartós itt lakásához méltó kastélyra volt szükség, mert a templom mellett álló régi Beniczky-féle kúria nem volt alkalmas erre. A kastély a megépülésekor földszintes és barokk stílusú volt, majd 50 évenként a kor elvárásainak megfelelően átalakították. Az 1820-as években emeletessé és klasszicista stílusúvá építették át, ekkor készült a már csak képekről ismert képtár épület is. Brunsvik Géza az 1870-es években újra stílust váltott: a romantikus hangulatú park adta kerettel az angol neogótika legjobban sikerült hazai kastélya lett. Az 1920-as években Dreher Jenő felújította és bővítette a kastélyt. Az átépítés során külső díszítőelemeit egyszerűsítették, ekkor került lebontásra a főhomlokzat csipkés pártázata és az addigra funkcióját veszített, rossz állapotú képtár.

A földszintes kastély belső kialakítását egy későbbi, 1807-ből származó leltárból ismerjük. A templommal egybeépült helyiség volt az oratórium, itt tartózkodva vettek részt a miséken a grófi család tagjai. Mellette a nappali volt, a dolgozószoba, egy hálószoba, Brunsvik Antal özvegyének és a lányainak a szobája, egy „hőlgyszoba”. Az épület közepén az előszoba, a billiárd szoba, a könyvtár, melyben nyolc szekrényben voltak a könyvek, majd attól nyugatra volt az akkor még nőtlen, 30 évesen majdnem agglegény Brunsvik Ferenc lakrésze, az ebédlő, egy szoba zongorával, és a vendégszobák, melyek egyikében szállásolhatták el az itt vendégeskedő Beethovent. Teréz szerint a család évente nyolc hónapot lakott itt, a telet budai házukban töltötték, ahová az élelmisszert Simoncsics tisztartó Martonvásárról küldte fel.

Ifjabb Brunsvik Antal tudatosan fejlesztette az uradalmat, beruházásaival annak hosszú távú jövedelmezőségét igyekezett biztosítani. A nagy magtár és a kastély mellett az új ispánlak és kertészház épült, az Orbánhegyen a szőlőben uradalmi pice és présház, ahova a család Martonvásárról irányított tokaji szőlőjének borait is hozták. A juhállományt spanyol merinói fajtára cserélte, ezzel jelentősen növelve a bevételeket. Lánya, Teréz emlékirataiból tudjuk, hogy halála után özvegye asztalán volt, hogy 30 ezer forint hevert a gyapjú eladásából. A gabonát győri és komáromi kereskedőknek, alkalmanként a tétényi péknek, az óbudai serfőzőnek és az „ercsi zsidónak” adták el, de volt, hogy maga Simoncsics tisztartó vitte el a budai vagy az ercsi piacra. Bizonyos Pisa nevezetű kertésze szederfákat telepített a selyemhernyók táplálékául, a szigeten különleges fákat ültettek, és már 1791-ben volt a kertészetnek melegágy része. Csatornák ásásával lecsapolta a vizes területeket, növelve a művelhető földek mennyiségét, a kastély melletti régi halastótól északabbra a patak örökké áradmányos területén pedig egy másik tavat ásott, a Malom-tavat, ahol felépült a második vízimalom, a felső malom is. A Brunsvikok a malmokat – akárcsak más regálékat, mint a boltot, a mészárszéket és a vendégfogadót – bérlőknek adták ki. Martonvásár jó közlekedési lehetőségével, kiváló termőföldjével, szervezett uradalmával, községi intézményeivel komoly vonzerőt jelentett. 1786-ban a néhány évtizede még lakatlan pusztának már 761 lakosa volt. Ifjabb Brunsvik Antal a család és a település jövőjének megalapozását tekintette cél-

jául, ezért kérvényezte a község mezővárosi rangra emelését. Sikerral járt, így a település történetének újabb mérföldköveként

Martonvásár 1789-ben elnyerte a mezővárosi címet,

II. József király az itt lakóknak *“és más szomszédos helyiségeknek a hasznára és jólétére gondot fordítván”* privilégiumában engedélyezte, hogy *„örökre a mezőváros címnek örvendjen”*. Ezzel Martonvásár bizonyos adózási és önrendelkezési előnyök mellett több mint 500 év után újra vásártartási jogot nyert. Az állat- és kirakodóvásárokat, melyeken az uradalom és a helyi lakosság is könnyen értékesíthette piacra szánt fülös készleteit, évente négyszer, március 25-én, június 13-án, szeptember 14-én és december 21-én tartották. A vásárok jelentős szerepet tölthettek be a település életében, árusok és vevők sokasága kereste fel a temető melletti vásárterről a szomszédos utcákba is hosszan benyúló sátorrengeteget. A város kereskedelmének ez a 200 éves hagyományos formája 2010 tájékán szűnt meg szinte egyik napról a másikra.

PARADICSOM, AHOVÁ BEETHOVEN IS ELJÖTT

Ifjabb Brunszvik Antal 1790-ben, 46 évesen meghalt. Halála előtt, betegágyán fekve mondta: „Édes Terézám, édes Teréza lányom, meglásd Martonvásárból paradicsom lesz.” És valóban, gyermekei olyan, a hazai viszonyokból messze kiemelkedő kulturális és gazdasági közeget hoztak létre itt, hogy kiérdemelten került Martonvásár a hazai gazdaságtörténet és az egyetemes művelődéshistória lapjaira. Antalnak mind a négy gyermeke, **Teréz** (1775-1861), **Ferenc** (1777-1849), **Jozefin** (1779-1821) és **Karolina** (1782-1843) örökölte a szülői általános tehetséget, emellett a művészetekben is kimagaslóak voltak, ügyesek a képzőművészet területén, és kiválóan zenéltek. Ennek köszönhetően jött létre mély kapcsolatuk Beethovennel, és lettek műveinek első magyarországi népszerűsítői és értő tolmácsolói.

Az apjához legidősebb gyermekét, **Terézt** fűzte a legszorosabb kapcsolat. Kora egyik legműveltebb, legtájékozottabb aszszonyának első gyermekkori olvasmányait a felvilágosodás eszméit valló apja adta a kezébe. „Nemes lelki atyám sok szeretettel figyelte Amerika kialakuló sorsát. [...] Washington és Franklin Benjámint nevelt fel minket és amikor beteg volt, Homer Odisszeját kellett neki felolvasnom, sajnos francia fordításban. Nyolc éves voltam.” Apja könyvtárában ismerkedett meg fiatalon a felvilágosodás irodalmával is. Ma a Beethoven Múzeumban látható az az obelisz, ame-

lyet Teréz emelt elhunyt apja emlékének egy kis halmon a kastély kertjében. „A legjobb atyának, lánya Terézia” szöveget vésette rá. „E zöld halmon órák hosszat üldögéltem, csöndes álmokat szövögetve. Ezen a helyen szenteltem fel magam ünnepélyesen az Igazság papnőjének s határoztam el, hogy nem megyek férjhez.” Később Beethovennek – akivel mély szellemi barátság kötötte össze – is ígér egy emlékhelyet a martonvásári parkban. Ezt onnan tudjuk, hogy egyik levelében tréfálkozva kéri számon a zeneszerző: „félek, naggyá leszek anélkül, hogy ehhez ő egy emlékművel hozzájárulna”. Beethoven halálakor szobájának falán Brunszvik Teréz portréja lógott. A képet Teréz ajándékozta neki, rajta ajánlásával: „A páratlan zseninek, a nagy művésznak, a jó embernek B. T.” A kettőjük közötti mély, egész életüket végigkísérő szimpátia meg is tévesztette az utókort: sokáig vélték Beethoven életrajzírói, hogy az európai kisgyermeknevelés úttörője, Teréz volt Beethoven rejtélyes kedvese, tévesen a romantikus „Beethoven szerelme, kisdédé megmentője” jelzővel illetve őt. Az 1920-as években, Teréz naplójának ismertté válása után derült ki, hogy nem Terézbe, hanem testvérébe, Jozefinbe volt szenvedélyesen szerelmes a zeneszerző. Csaknem két évtizeden keresztül tartó kapcsolatuk egyik tanúja Teréz volt, aki mindvégig megőrizte húga titkát.

„APA ÉS ANYA,
MAGATOKON
KEZDJÉTEK MEG
GYERMEKEITEK
NEVELÉSÉT”

—
Brunsvik Teréz, 1821

Brunsvik Teréz az igazság papnőjeként a Beethovennek ajándékozott fiatalkori önarcképe alapján készült metszeten

„E zöld halmon órák
hosszat üldögéltem, csendes
álmokat szövögetve. Ezen a
helyen szenteltem fel magam
ünnepélyesen az Igazság
paprőjének s határoztam el,
hogy nem megyek férjhez.”

—
Brunsvik Teréz

Idősebb Brunszvik Antal (1709-1780),
a nagy birtokgyarapító,
Martonvásár újjralapítója

-

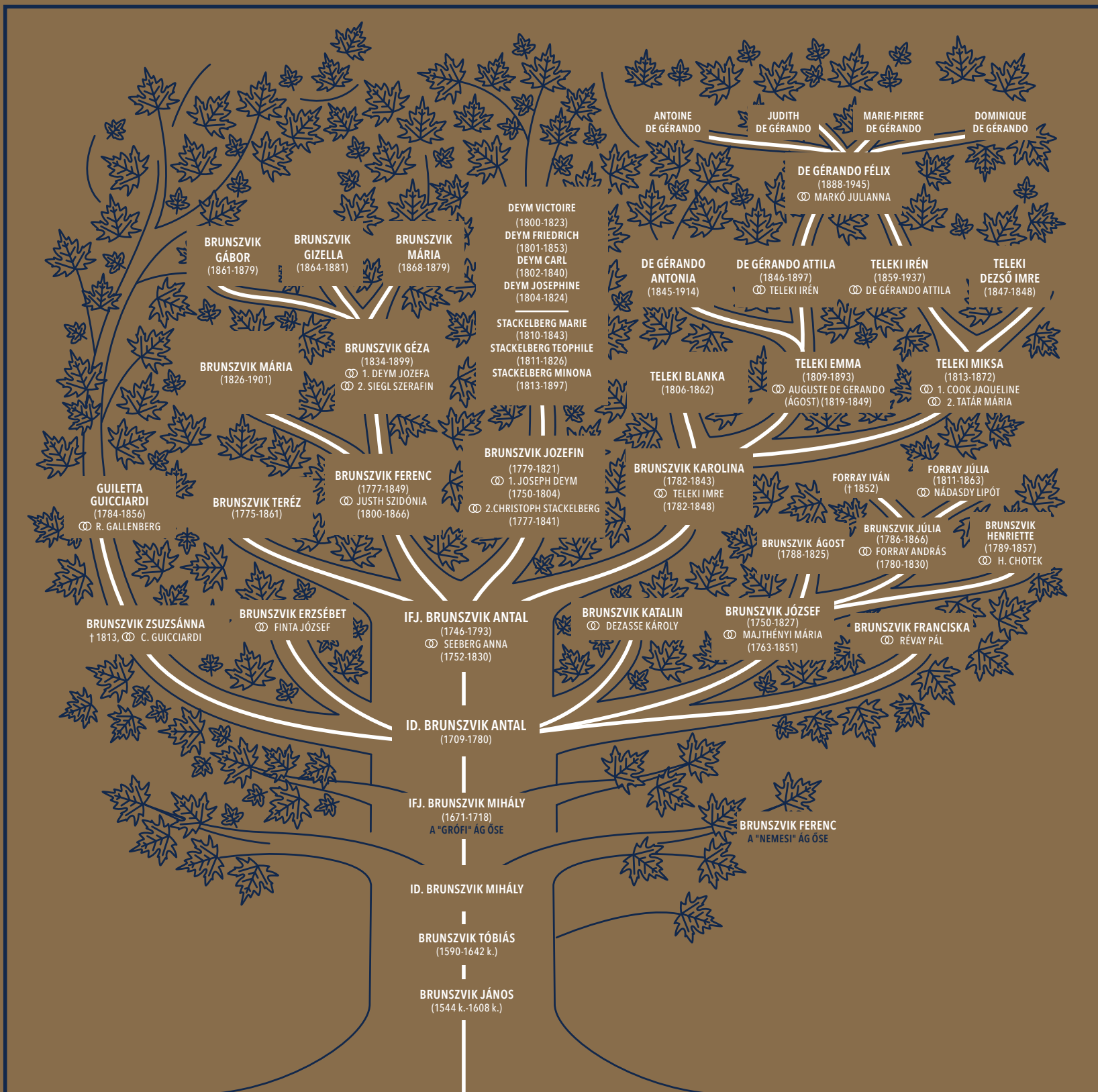
Brunszvik Ferenc (1777-1849),
a művészetek kedvelője,
Beethoven barátja és mecénása

Ifjabb Brunszvik Antal (1746-1793)
a tudományok barátja, a kastély építője
valamint felesége, Seeberg Anna (1752-1830)
árnykép portréja

-

Ketten a Brunszvik nővérek közül
a Beethoven Emlékmúzeum
kiállításának festményén

Brunszvik Géza (1834-1899),
a kiváló mezőgazdász

Apja, ifjabb Brunszvik Antal emlékére Brunszvik Teréz állíttatta obeliszk eredetileg a kastélyparkban állt, ma a Beethoven Emlékmúzeumban látható

Részlet az Óvodamúzeum kiállításából
Barabás Miklós Brunszvik Teréz időskori portréjával

Mikor tüdőbajban betegeskedő apja a magyar pedagógiai reformon dolgozott, munkáját segítve, ő olvasott fel neki, így egész fiatalon közel került a neveléstudomány irodalmához. Brunszvik Teréz pedagógiai tevékenysége az óvodák közép-európai elterjesztésében csúcsonyult ki. A világon elsőként Angliában nyíló óvodák mintájára létrehozta Magyarországon is a kisdudóvokat. A legelsőt budai házukban, 1828-ban. Ez volt Közép-Európa legelső óvodája. Hamarosan sorra nyitotta intézményeit Budán és Pesten, majd vidéken, de az ő közreműködésével jött létre az első osztrák óvoda Bécsben és az első délnémet óvoda Augsburgban és Münchenben is. Brunszvik Teréz volt az egyik első gondolkodó, aki rájött arra, hogy az egyén, az ország és az emberiség jövője azon múlik, hogy minél előbb módszeres nevelés körébe kerüljön a gyermek, mert ez meghatározó egész életútjára. A grófnő nemcsak a hazai és nemzetközi óvodáügy úttörője, hanem a magyar nőnevelés egyik megteremtője is volt. Elképzelése szerint a gyermekek nevelése mellett az anyákat is meg kell tanítani nevelni. Régi álmát, a hazafias leánynevelő intézetet 1846-ban unokahúga, Teleki Blanka segítségével sikerült megnyitnia. Célja az volt, hogy a magyar ne-

mes lányok ne csak a német és francia nyelvű intézeteket látogassák, hanem magyar szellemű nevelésben is részesüljenek. Brunszvik Teréz folyamatosan naplót vezetett, feljegyzéseket írt munkájáról, illetve a hazai és európai történésekről. Kiterjedt levelezést folytatott egész Európában a kisgyermeknevelés tárgy körében. Ezek az írásai több ezer oldalt tesznek ki, a XIX. század történetének kiemelkedő forrásai.

Brunszvik Teréz mellett, hogy sokat utazott, életének jelentős részét töltötte Martonvásáron, ez volt számára a legkedvesebb hely. Ide, a város temetőjében emelkedő családi mauzóleumba temették el 1861-ben. Halála után hamarosan Martonvásár lett az emléket őrző kultusz központja. Már 1871-ben ünnepségen emlékeznek meg róla Peszner József tanító vezetésével, majd az évtizedek során számos helyi és országos szintű megemlékezés színtere lesz Martonvásár. A legnagyobb ünnepségsorozatot martonvásári helyszínnel halálának 100. évfordulójára szervezték 1961-ben. Az országos konferencia és emlékműsor mellett felújították a családi mauzóleumot is, és a grófnő földi maradványait öccse, Ferenc érckoporsójába helyezték el a mauzóleum közepén. Ez a hely azóta is zarándokhelye az óvodapedagógus-

Részlet a Brunszvik kastélyban berendezett Beethoven Emlékmúzeum kiállításából

A Brunszvik-Teleki-de Gérando emlékszoba az Óvodamúzeumban. Kiállítása a Brunszvikok és leszármazottjaik képzőművészeti tehetségét mutatja be. A gyűjteményt Judith De Gérando asszony adományozta. A berendezést Pletser Tamás biztosította.

soknak. Martonvásár óvodája már 1900 táján Brunszvik Teréz nevét viselte. Az intézményben dolgozó pedagógusok mindig is kiemelten ápolták emlékét. 1994-ben jött létre a martonvásári színhelyű Brunszvik Teréz Szellemi Hagyatéka Alapítvány, mely a grófnő történelmi szempontból kiemelkedően értékes, zömében német nyelvű naplójának magyarra fordítását, feldolgozását és kiadását, illetve a korai magyar óvodaügy történetének feltárását tűzte ki céljául. E témákban az alapítvány számos kiadványt készített és jelentetett meg.

A Brunszvik testvérek közül **Karolina** kiválóan rajzolt és zongorázott, ő is barátságba került Beethovenel. 1805-ben kötött házasságot a martonvásári templomban a tudós erdélyi arisztokratával, Teleki Imrével. Házasságukból több gyermek is született. Ők is megfordultak Martonvásáron. Emma lányuk a magyarsággal szimpatizáló, fiatalon elhunyt francia történészhez, August de Gérandóhoz ment férjhez. A szabadságharc leverése után előbb Drezdába, majd férje halála után Párizsba menekült, ahol több könyvet is írt, később a kolozsvári felsőbb leányiskola alapító igazgatójaként a nevelés ügyéért élt. Karolina másik lánya, Blanka a magyar történelem egyik legkiemelkedőbb

nőalakja. Neveltetését Brunszvik Teréz szervezte, többször is vendége volt Martonvásárnak. Jól rajzolt, festett, és kedvenc műfaja a kisplasztika volt. Brunszvik Teréz már fiatalon utódjának szánta a magyar óvodaügy továbbvitelében. Blanka 1846-ban nagynénje segítségével létrehozta a pesti leánynevelő intézetét, a magyar nevelés úttörőjeként és egyik legelső szószólójaként. A világsi fegyverletétel utáni udvarellenes szervezkedéséért több évi várfogságra ítélték. Szabadulása után Párizsba utazott, ott halt meg és ott is temették el. Emlékét Martonvásáron, a mauzóleumban 1996-ban felállított tűzzománc oltárkép és a kastélyon lévő emléktábla őrzi. A Brunszvik Teréz Szellemi Hagyatéka Alapítványnak többek között célja Teleki Blanka emlékének ápolása, munkásságának feltárása is. Több kiadványuk jelent meg Martonvásáron Teleki Blankával kapcsolatban, emlékműsorokon, kiállításokon emlékeztek meg róla. Többször is felmerült, hogy hamvait nagynénje, Brunszvik Teréz mellett helyezték el a martonvásári mauzóleumban.

A Brunszvik testvérek közül **Ferenc** is kitűnően zenélt, ennek is köszönhető, hogy Beethoven a húgaival való megismerkedésük után vele is ismeretséget kötött, mely a

zeneszerző haláláig meg is maradt. Ő Beethoven egyik legjobb barátja és mecénása lett, sokat utaztak együtt, ilyenkor Ferenc állta a költségeket. De Ferencet nemcsak a zene, hanem a színház is érdekelte. Emellett kiváló mezőgazda volt, a birtokán az ország egyik első angol típusú gazdaságát rendezte be, a nagyapja által épített földszintes barokk kastélyt pedig emeletes, klasszicista stílusúvá építtette át. Míg a lánytestvérek hazafias érzelme szembetűnő, a martonvásári uradalom birtokosa, Ferenc feleségével, a mesteri zongorista hírében álló Justh Szidóniával együtt meglehetősen császárpárti volt.

A testvérek közül **Jozefint** fűzte a legbensőségesebb kapcsolat Beethovenhez. Viszonyuk bemutatásához ki kell térni a Brunszvik család és Beethoven kapcsolatára, melyet Hornyák Mária kutatásaiból ismerünk, és az ő segítségével tekintünk át. Az ifjú Beethoven híre a Brunszvik testvérekhez korán elért, már 1795-ben ott voltak az első zongorahármasaira előfizetők táborában. 1799 májusában ismerkedtek meg személyesen, amikor a bécsi arisztokrácia körében rendkívül népszerű művész zongoraleckéket adott a huszonnégyszerű éves Teréznek és a nála négy évvel fiatalabb Jozefinnek. Teréz így számol be erről időskori visszaemlékezésében:

„Mikor ama nevezetes 18 napon Bécsben voltunk, jó anyánknak az a vágya támadt, bár részesülhetne Teréz és Jozefin leánya ama eléggé meg nem becsülhető szerencsében, hogy Beethoventől nyerjen oktatást. Beethoven – mondotta Rosti Albert, öcsém egykori osztálytársa – nem lesz rávehető, hogy a puszta meghívásnak engedjen, de ha a kegyelmes asszonyék méltóztatnak megmászni a Szt. Péter téri három keskeny csigalépcsőt és meglátogatják a Mestert, úgy kezeskedhetek a sikerért. Ez meg is történt. Mint iskolába tartó kisleány, hónom alatt a hegedű- és gordonkakísérettel ellátott Beethoven szonátámmal, állítottam be a Mester szobájába. A halhatatlan drága Louis van Beethoven nagyon szíves volt, és olyan udvarias, amilyen csak lehetett. Néhány mindkét részről elhangzott frázis után odaültem a lehangolt zongorája elé, és én habozás nélkül elkezdtem énekelni a hegedű- és gordonkakíséretet, és hozzá derekasan játszottam. Ez annyira elbájolta a mestert, hogy megígérte, minden nap eljön a Károly főhercegről nevezett fogadóba. Ez a múlt század utolsó évének [1799] májusában történt. Beethoven szorgalmasan járogatott hozzánk, de nem egy órára, hanem gyakran déltől fogvást négy-öt óráig is ott ült mellettem, és fáradhatatlanul oktatott s intett, hogy a kezemet ne magasan s laposan tartsam, mint ahogyan eddig tanították, hanem alacsonyan, s behajlítva mozgassam. A nemes lélek nyilván nagyon meg volt velem elégedve, mert 16 nap alatt egyetlen egyszer sem maradt el. Öt óráig nyomát sem éreztük az éhségnek.”

Ekkor alakult ki közöttük az „a benső, szívbéli barátság”, amely a zeneszerző élete végéig tartott.

Beethoven és a Halhatatlan kedves szobra
Martonvásár főterén (Nagy János alkotása)

A Brunsvik testvérek gyakorta találkoztak Beethovennel Bécsben, de martonvásári kastélyukban is többször megfordult. Látogatásainak idejét és számát illetően sok a bizonytalanság. Két ízben mindenképpen járt itt, s látogatásainak legvalószínűbb időpontjai: 1800 májusa és 1806 nyara. Beethoven egyetlen pest-budai szereplésére 1800. május 7-én került sor a Várszínházban. Utána Martonvásáron is járhatott. Ferenc láthatta ekkor vendégül, mert a két Brunsvik nővér, Teréz és Jozefin ekkor Bécsben tartózkodott. A martonvásári napokra, amelyekről Brunsvik Teréz emlékirataiban beszámol, később, 1806-ban kerülhetett sor. *„Beethoven eljött Budára, eljött Martonvásárra, és mi felvettük abba a kis köztársaságunkba, amelynek csupa kiválasztott férfi és nő volt a tagja. [...] Egy kerek térséget magas, nemes hársfákkal ültettünk be; minden fa egy-egy tagnak a nevét viselte, és ha egyik-másik nagy fájdalomkra távol volt is, mégis beszélhettünk jelképeikkel, örömet s okulást merítve szavikból. [...] Ma sem ismerek szebb s boldogabb államot annál; Plató respublicája volt*

kicsiben” – meséli Teréz. Feltételezhető, hogy ennek a hársfaköröndnek az egyik tagja az az öreg kislevelű hársfa, mely a kastély tó felőli részén áll, a téli kertté alakított régi kocsibejáró közelében. Állítólag Beethoven ekkor az Appassionata szonáta kéziratát is magával hozta Martonvásárra, s az utolsó javításokat itt tette rajta. Fél évvel később e mű barátjának, Brunsvik Ferencnek szóló ajánlással jelent meg.

Jozefin és Beethoven csaknem két évtizedig tartó szenvedélyes kapcsolata nem volt felhőtlen. Beethovennel való megismerkedése után néhány héttel Jozefin anyja akaratából feleségül ment az idős Jozef Deym grófhhoz (1750–1804), és felkerült Bécsbe. Találkozása szerelmével, Beethovennel, közös zenélésük szinte mindennaposá vált, közben Jozefin négy gyermeket szül férjének. Jozefin 1804-ben megözvegyülve legalizálhatta volna kapcsolatát Beethovennel, azonban a kettejük közötti házasság a kortársadalmi konvenciói szerint számára rangon aluli kapcsolatot jelentett volna, így a gyermekei feletti gyámságot elvesztette vol-

na. *„Beethoven! Olyan mint egy álom, hogy házunk barátja, bizalmasa volt. Egy nagyszerű lélek. Miért is nem választotta hitveséül J(ozefin) nővérem, mint Deym özvegye”* – írja naplójában Brunsvik Teréz negyven évvel később. *„Mennyi boldogtalanság ilyen hatalmas szellemi adottság mellett! Ugyanazon időben volt Jozefin is boldogtalan! Ketten együtt (talán) boldogok lettek volna”* – folytatja egy későbbi bejegyzésében. Jozefin 1809-ben házasságot kötött a Svájcban megismert észt gróffal, Christoph von Stackelberggel (1777–1841), mivel benne látta fiai ideális nevelőjét. Közben nővérén, Terézzen keresztül levelezik Beethovennel. Ekkor született az a 14 neki címzett levél, melyekben a zeneszerző „Egyedüli Kedves”-nek, „Mindenem”-nek, „Boldogságom”-nak nevezi Jozefint. Ezeket a leveleket Teréz találta meg később, testvére hagyatékának rendezésekor. Egy dobozba zárva Jozefin fiaira bízta. Második házassága férje pszichés problémái miatt hamar tönkrement, Stackelberg gróf 1812 tavaszán feleségét és gyermekeit elhagyta, és elköltözött Bécsből. A gyerme-

- 1 A Brunsvik-mauzóleum Martonvásár temetőjében
- 2 Brunsvik Teréz és Teleki Blanka őrangyalai.
Kovács Erzsébet és Zoltán Győző
tűzzománc alkotása a mauzóleumban
- 3 Brunsvik Teréz koporsója a családi mauzóleumban

keivel magára maradt Jozefinnek újra lehetősége lett volna legalizálni kapcsolatát Beethovennel, azonban Stackelbergtől elválni nem tudott, sőt az ismeretlen helyen tartózkodó férj, várva a casus bellit, figyeltette feleségét, így Beethovennel többet nem találkozhatott nyilvánosan. Titkos találkozásuk mégis volt, ennek tanúja az a rejtélyes „Halhatatlan Kedves” megszólítást tartalmazó levél, melyet a zeneszerző 1812. július 6-án írt. A címzett kilétét sokáig találgatták, napjainkra a kutatók jelentős része Jozefint látja a megszólítottban. Stackelberg távolléte teret adott a találgatásoknak, hogy ki lehet Jozefin 1813 áprilisában, az említett levél keltezésére pont kilenc hónappal született és a talányos Minona (visszafele: Anonim) keresztnevet kapott kislányának (1813-1897) az apja. Nem véletlen, hogy a zeneszerző életrajzírói közül többen Beethoven apaságát valószínűsítik. Jozefin és Beethoven között a végleges szakítás 1816-ban történet meg. Jozefin 1821. március 31-én mindössze 42 évesen meghalt. Beethoven 1827-ben követte őt. „Tedd lehetővé, hogy veled élhessek” - kérleli szerelmét híres levelében Beethoven. Martonvásár főterén, a Nagy János felvidéki művész alkotta *Halhatatlan kedves* című szoborban végleg egymásra találtak. Beethoven halála után hamarosan Martonvásár a Beethoven-kultusz helyek közé emelkedett. Gyakran érkeztek Brunszvik Ferenc kastélyába a nagy zeneszerző emlékeit kereső látogatók, köztük

1846-ban Liszt Ferenc, aki a Beethoven által használt zongorán játszott a Brunszvik család előtt.

Ebbe a Brunszvikok teremtette „kulturális paradicsomba” érkezett meg 1833-ban Brunszvik Ferenc Antal nevű fiának nevelőjeként a 19 éves Neß Ferenc, a magyar pedagógia későbbi vezéralakja. *„Oh szép napokat éltem át e családnál, itt Martonvásáron s váltogatva Pesten: emlékezetes szép idők! A gróf és grófné valódi művészpár: zongorán és gordonkán gyönyörű kettősöket játszanak igazi művészi emelkedettséggel. [...] A terjedelmes kastély egyik szárnyát az oszlopos homlokzatú Képtár képezi. A gróf általában nagy kedvtelője a művészeteknek annyira, hogy fiatalabb éveiben a pesti német színháznak is intendánsa volt. Így a zene kedvelése és gyakorlása mellett a festőművészetnek is bő költekezéssel hódolt és meg lehetős műértő hírében is állt, így gyűjtött össze néhány száz darab kisebb-nagyobb főstményt, mely számára nem rég külön csarnokot épített. Nagy örömmre szolgált a képek közt néhány valóban remek művet látni”* - olvassuk emlékezéseiben. Mindezt bekeretezte egy másik paradicsom, a kastélypark. Brunszvik Teréztől tudjuk, hogy már gyermekkorában is egy szép park volt a kastély mellett, melynek kertészeti irányítását ifjabb Brunszvik Antal gyakori hivatali távolléte alatt felesége végezte. A kezdeti angolkertet szomorúfűz, vadgesztenye, akác, jegenyenyár, tölgy és hárs facsoportok jel-

lemeztek, központi eleme a tó volt a szigettel. A fentebb említett hársfaköröndöt maga Teréz ültette. Az egyik forrás egy kis teknősbékató beljebb telepítéséről szól, hogy el ne lopják az állatokat. Az 1810-es évek elején Brunszvik Ferenc a Lübecki származású, nagy tapasztalatú kertépítész, Christian Heinrich Nebbient (1778-1841) bízta meg a park átalakításával és tovább építésével. Ebben az időben, azaz több mint kétszáz éve ültették a ma is meglévő hatalmas platánfákat. Nebbien munkáját dicséri, hogy Bright, a már idézett angol utazó a martonvásári angolkertben otthon érzi magát: *„Reggel sétát tettem a parkban, amelyet a gróf a kontinensen általában angolnak nevezett stílusban képeztetett ki; ebben a stílusban az a felfogás érvényesül, hogy a művészet nem szoríthatja ki a természetet. [...] Körülöttem minden Angliára emlékeztetett, olyannyira, hogy szinte hazámban képzeltem magamat”*. Az 1820-as években klasszicista stílusba épült át a kastély. Ekkor készültek a park kőpadjai, melyekre ma is leülhetünk, ekkor épült a kőhíd és a Vöröskúti-rét ma már darabokban heverő, névadó kőkútja. A park, kihasználva az angolkertek tulajdonságát, folyamatosan és fokozatosan megújult és bővült. Öccse megházasodását követően Brunszvik Teréz általában évente kétszer látogatott el Martonvásárra, ilyenkor naplójában szinte mindig feljegyezte valami újdonságot vagy számára nagyon tetszőt a parkkal kapcsolatban.

MARTONVÁSÁR: A „GAZDASÁGI SZÉP PONT”

Martonvásár

Martonvásár
címere

A címben szereplő kifejezést Martonvásárra a XIX. század második felének legkiválóbb mezőgazdasági szakembere, a közeli Aggszentpéter pusztán született Korizmics László használja egykor bestsellernek számító, 1855-ben kiadott könyvében. A minősítést napjainkig érvényesnek tekinthetjük városunkra. Nem ok nélkül, hiszen ifjabb Brunszvik Antal jóslata ezen a téren is beigazolódott, paradicsommá vált a martonvásári birtok is, mind a jövedelmezőség, mind pedig a korszerű mezőgazdasági módszerek bevezetésével elért eredmények terén. Igaz - mint látni fogjuk - ezt a jobbágyok, zsellérek és árendások nem így élték meg. Ifjabb Brunszvik Antal halálakor fiú örököse, Brunszvik Ferenc még csak 16 éves volt, így a birtok irányítását az özvegy grófné vette a kezébe. *„Szegény leány voltam, nem hoztam magammal semmit a Brunszvik család vagyionának gyarapítására, most gazdálkodni akarok a javára”* - mondta Seeberg Anna. Lányától, Brunszvik Teréztől tudjuk, hogy anyja *„irányította az egész gazdaságot, lóháton járt ki a földekre és fél napig is oda maradt. Az uradalmi bíróval [Simoncsics tisztartóval] latinul levelezett”*. Miután Ferenc mezőgazdasági tanulmányutat tett Franciaországban és Angliában, 1807-ben

átvette az uradalom irányítását. *„Itt kegyelmességeknek nincs többé szava”* - tette egyértelművé anyja számára, innentől ő a földesúr Martonvásáron. Az akkor 30 éves gróf teljesen átalakította az uradalmat, az évek során a hazai mezőgazdaság egyik mintagazdaságává vált a kezei alatt, Martonvásárt méltán említették az akkori legkorszerűbb birtokokkal, Keszthellyel, Alcsúttal, Nagycenkkal, Ercsivel egy sorban. A közeli Ercsi volt a legnagyobb hatással rá. Itt Lilién József - Eötvös Józsefnek az unokára mély hatást gyakorló nagyapja - hazánk első racionalizált kapitalista nagybirtokát hozta létre. Ferenc barátságot kötött Liliénnel, és az ő módszerei adták számára a példát saját birtokának fejlesztéséhez. Brunszvik a gazdaságot majorságokra osztotta, hatalmas beruházást végrehajtva, kiépítette az Alsómajort, a Felsőmajort, Kismartont, Erdőhátat és Spanyolmajort. Ez utóbbi nevét a Spanyolországból származó, a gyapjútermelést forradalmasító merinói fajtájú juhok révén kapta, melyekből abban az időben 4-5 ezret tartott az uradalom. A XIX. század közepén egy másik birtokrész is a juhokkal kapcsolatos nevet kapott: Tükrösi utca északi végében akkor épült az a díszes birkaistálló,

A Brunszvik Ferenc építtette tükrökkel felszerelt birkaistálló

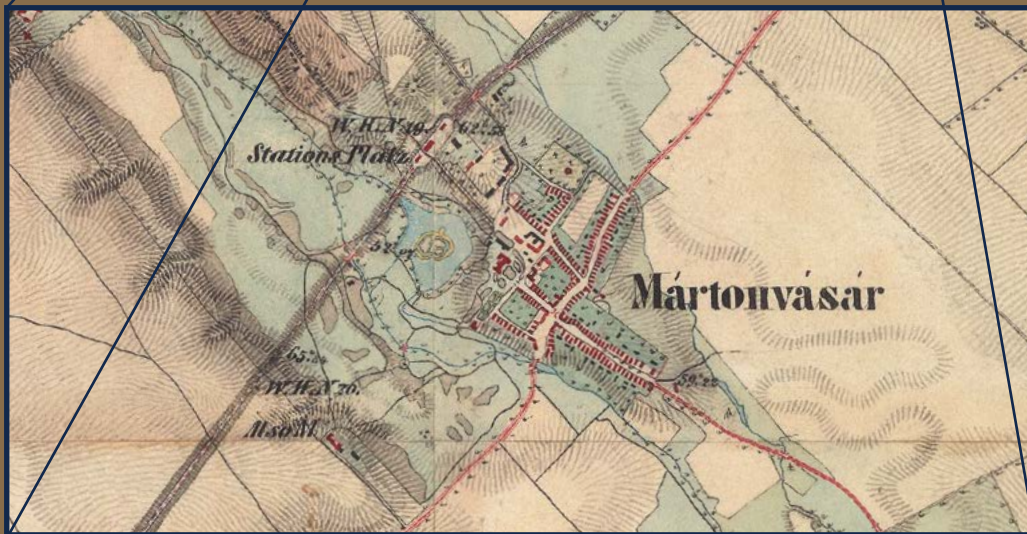
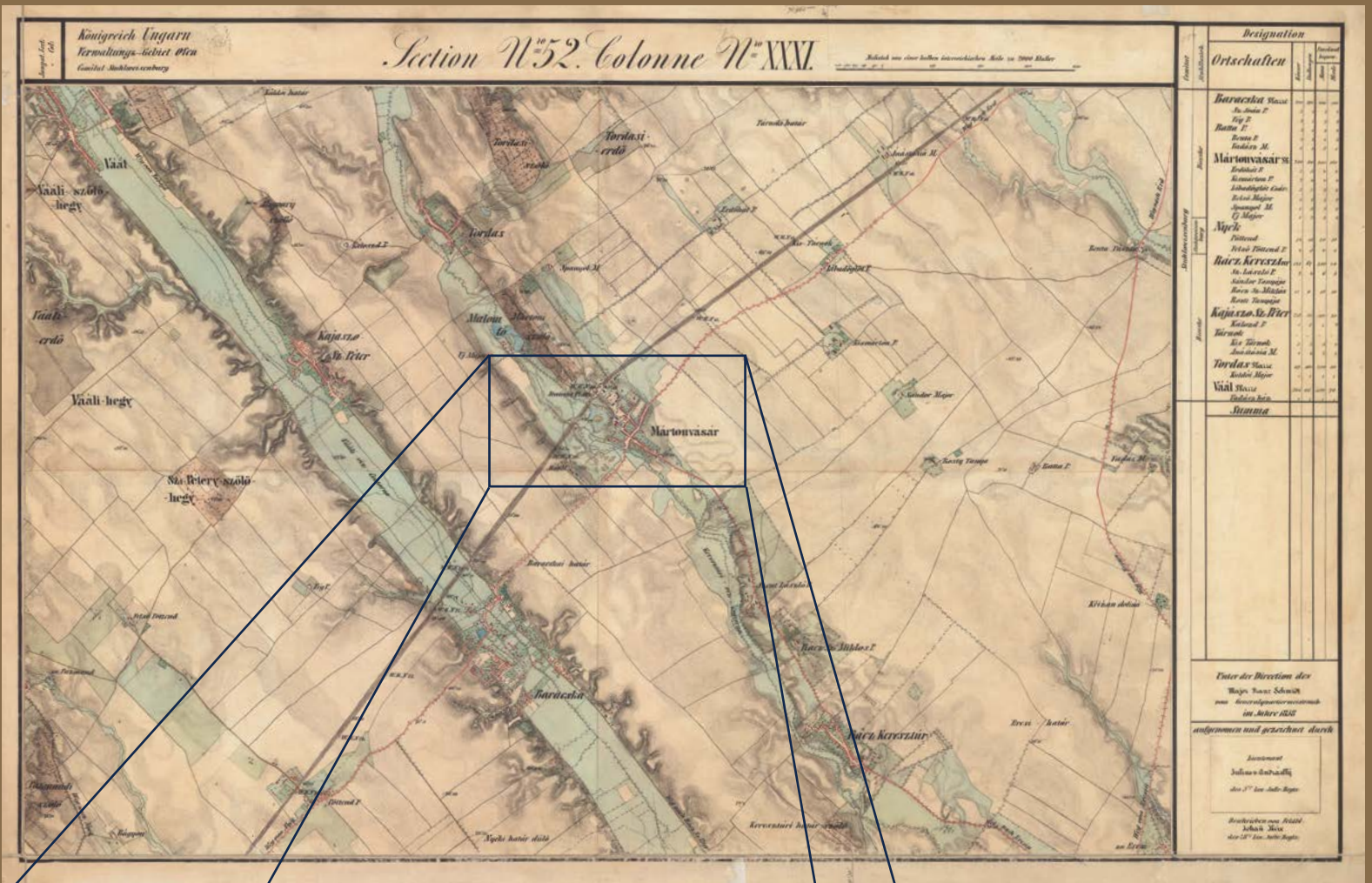
amit tükrökkel szereltek fel, hogy az állományt könnyen és alaposan meg lehessen szemlélni. A majorokban gazdasági épületek, többek között tehenistállók épültek, és egy sorház a konvenciók cselédeknek. Az uradalom élén a jószágigazgató állt, ő irányította az ispánokat és a majorokat vezető majorosgazdákat. Ferenc, nagyszabású akcióba kezdve, folytatta a felmenői által megkezdett vízrendezési munkálatokat. Egy pozsonyi mérnököt bízott meg a tervezéssel, és szepességi tóásó kubikosokat hozott a munkák szakszerű elvégzéséhez. Rendezte a Szentlászló-víz medrét, csatornával levelezte és kiszárította a mai Hunyadi és Bajcsy-Zsilinszky utcától keletre elterülő nagy mocsarat. Ezekre azért volt szükség, hogy új, a gazdálkodásba bevonható földeket nyerjen, mert az addig használatban lévő területek nem voltak elegendőek a jövedelmező állattartás kiszolgálására. Volt egy másik oka is a mocsarak kiszárításának: a malária. A pangó vizekben hazánkban, így Martonvásáron is tenyésző szúnyogfaj okozta ezt az akkoriban váltóláznak, negyednapos láznak nevezett betegséget. „*Martonvásárnak mocsaras vidéke és viharos időjárása miatt igen kedvezőtlen éghajlata volt. Valamennyien majdnem állandóan lázasak voltunk három*

órányira a fővárostól, Budától. Drága anyámnak négy éven keresztül volt negyednapos láza” - emlékezik vissza az idős Brunszvik Teréz a fiatal korában itt uralkodó állapotokra. A templom faragványait és szobrait készítő bécsi szobrászművész, Anton Tabota több hónapos itteni munkája végeztével hazautazott a császárvárosba. 1776 augusztusában onnan írja az építető idősebb Brunszvik Antalnak, hogy embereivel együtt lázas beteg. Néhány hét múlva a mester meg is hal. Hornyák Mária joggal feltételezi, hogy a Martonvásáron szerzett malária végzett vele. Később ugyancsak Teréz írja, hogy a mocsarak eltűnésével megszűnt a malária.

Ferenc a mocsárlecsapolásokkal szerzett új rétek mellett legelőket is bérelt a szomszédos Szentiván pusztán és Batta határában, de egy egyszerűbb formáját is választotta a növekvő állatállomány ellátásának. A martonvásári parasztok és árendások földjén legeltette a birkáit, velük pedig eladatta állataikat, megtiltva azok urbáriumban rögzített jogos legeltetését. Míg a Brunszvikok korábbi generációja jó viszonyt ápolt úrbéreseivel, Ferenc hatalmaskodásai és gorombasága miatt ez a kapcsolat elmérgesedett. Martonvásár lakói több évtizeden keresztül pereskedtek legeltetési joguk ér-

„A Libadógló csárdának nagyon jó vize és nagyon szép csapláros leánya volt. Ott mindig szomjas volt a kocsis lova és szíve”

— Eötvös Károly: Balatoni utazás

Martonvásár az 1860-as években a Habsburg Birodalom 2. katonai felmérésének térképén

Kastélybelső a Dreher család idején,
1900-ban a neves fotográfus,
Klősz György felvételén

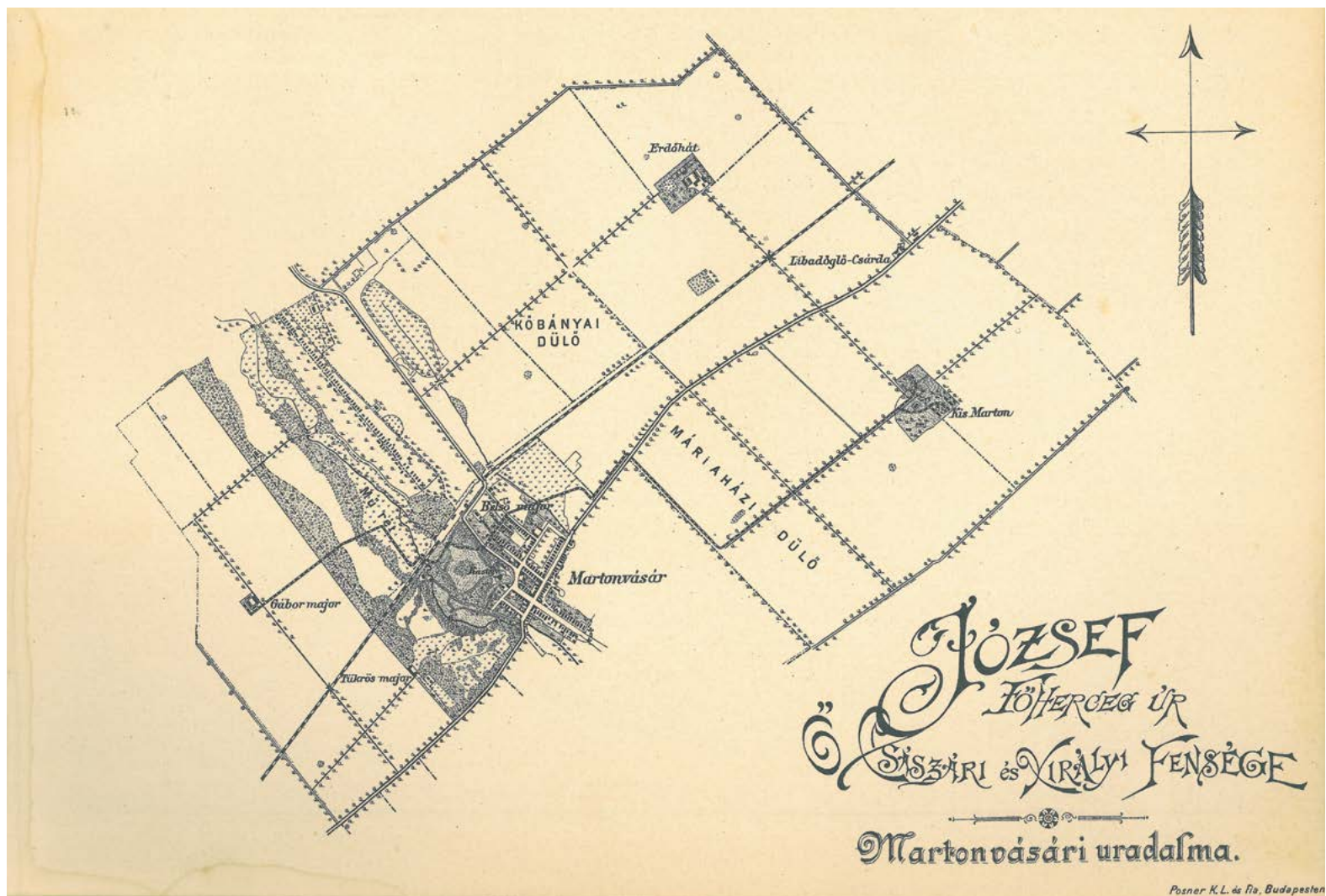
**„Martonvásárnak mocsaras
vidéke és viharos időjárása
miatt igen kedvezőtlen
éghajlata volt. Valamennyien
majdnem állandóan lázasak
voltunk három órányira a
fővárostól, Budától.”**

— Brunszvik Teréz

vényesítése érdekében, de a földesúr a neki kedvezőtlen határozatokat nem hajtotta végre. A helyzet odáig fajult, hogy a megyéhez ismételten panaszt benyújtó Makáts János törvénybíró Ferenc a mezőváros összehívott lakói előtt megverette és fél napon át vasba tartotta, Gresner Mihály esküdtet pedig verés helyett az egyháznak fizetendő 12 forint büntetésre ítélte, és mindkettőjük elöljárósági tagságát megszüntette. *„Ezután tanulnának, s nem mint az oskolás gyermek minden hiábavalóságért panaszra fussanak.”* Komoly gondot jelentett az uradalom egyre növekvő jogellenes robotmunka-követelése is, saját földjük művelésére nem maradt idejük a jobbágyoknak és zselléreknek. A növekvő termelés egyre nagyobb munkaerőt igényelt. Míg példaképe, Lilien József jól megfizetett bérmunka igénybevételével tette hatékonyra a gazdaságát, Brunszvik Ferenc éppen a lényegét nem vette át barátjától: motiválatlan ingyenes vagy alulfizetett robotmunkával akarta ezt megoldani, természetesen kisebb sikerrel.

Martonvásár mezőváros a XIX. század első felében tovább fejlődött. Lakossága 1810-ben meghaladta az ezer főt, 1830-ban pedig már 1423-an laktak itt. A mezőváros társadalma egyre erősebben rétegeződött. A jobbágy családok száma a jobbágytelkek száma miatt általában mindvégig azonos

volt. 1828-ban 49 jobbágycsalád élt itt. A zsellérek száma viszont évről évre nőtt. 1828-ban 90 házas zsellért és 44 házatlan, azaz „más hátán élő” zsellért írtak össze. A zsellérek többségükben földművesek voltak, az iparosoknak, kézműveseknek, kereskedőknek a jogállása is általában zsellér volt, de ezek egy része is végzett mezőgazdasági munkát ipara mellett. Ekkor öt takács, öt posztókészítő, három kovács, három szabó, két csizmadia, valamint egy-egy pék, mészáros, lakatos, kőműves, asztalos, cipész, bádogos, kötélgyártó, kerékgyártó és kőfaragó működött zsellérként Martonvásáron. Az 1815-ös vendégeskedésekor Richard Bright falusi portákat is meglátogatott. Az ő leírása segítségével be is lephetünk az akkori martonvásári parasztházakba: *„A házak mind-egyikében nagyfokú kényelmet találtunk. [...] Az egyiket meglátogattam. Nem régen szinte teljesen egyedül bútorozta be a házát, amelyet maga épített, ahogyan általában szokták a parasztok. A házak alapbeosztásában alig van különbség, akár német, akár magyar a gazdájuk. A lakások tisztasága és rendje tökéletes. A falak fehérek. A Szűzanya és a Megváltó képeivel, feszülettel vannak díszítve. A jó háziasszony nagy szorgalommal mosta a bútort az udvarban. A paraszt bevitt minket a kertjébe, hogy lássuk virágait és méheit.”* Idővel megnőtt az uradalom ál-

Habsburg József főherceg 1893 és 1897 között volt a martonvásári uradalom birtokosa

tal foglalkoztatott, úrbéres rendszeren kívüli konvenciók alkalmazottak száma is. Nemes nem sok volt a községben, a birtokos családon kívül általában csak az uradalmi tisztek némelyikének és a bérlők közül egynek-egynek volt nemesi címe. Nemesi származású volt a mezőváros plébánosa, Hulimann András is. Ő 1815 és 1850 között, majd fél évszázadig volt papja Martonvásárnak. Sírját ma is megtalálhatjuk a temetőben. A Veszprém megyéből idekerült Tengerdy testvéreknek csak nemesi címük volt, másuk nemigen. Az

egyik kőművesként, a másik postakocsisként dolgozott. A kocsmá, a bolt, a mézársszék és a malmok bérlői kisnemesek vagy polgári jogállásúak voltak, utóbbiak többségükben izraelita vallásúak, akárcsak Brunszvikék orvosa, Eisner Samu. A jegyző és az iskola-mester képezte még a helyi intelligencia részét az itt évtizedekig működő Pintér József gyógyszerésszel vagy - ahogy Hornyák Mária egy iratból idézi - „gyógyszerész áros művésszel”. A patika működése mutatja igazán Martonvásár fontosságát, vezető szere-

pét a térségben. Olyan település volt, ahol szükség volt gyógyszerészre, aki meg is tudott élni. (A környező falvakban még száz év múlva sem nyílt gyógyszertár.) A fejlődés generátorai a jól szervezett uradalom és a településen áthaladó utak voltak. A XIX. század kezdetétől egyre nagyobb mértékben növekedett a szállított áru mennyisége, és az egyéneknek is egyre többször lett okuk és kedvük útra kelni. A mezővárost átszelő utak forgalma szinte napról napra nőtt. A Bicske-Martonvásár-Ercsi megyei

Gr. Brunsvik ovóda és zárda

Üdvözlét Martonvásárról.

Zárda kápolna belseje

A Brunsvik Géza építtette régi martonvásári óvoda és kápolnája a XX. század elején

A régi óvoda és Martonvásár és Vidéke Takarékpénztár épülete, mely ma postahivatal

1905-ben feladott képeslap a Községházával, a Fejér Megyei Árvaházzal. Középen a Takarékszövetkezet és a Coop ABC áruház helyén a Szeszgyár épülete és kéménye.

A vasútállomás 1861-ben épült, II. világháborúban elpusztult épülete az 1900-as évek elején egy képeslapon

Óvoda

Üdvözlét Martonvásárról

Ferenczy Géza

Takarékpénztár

Krausz féle üzlet

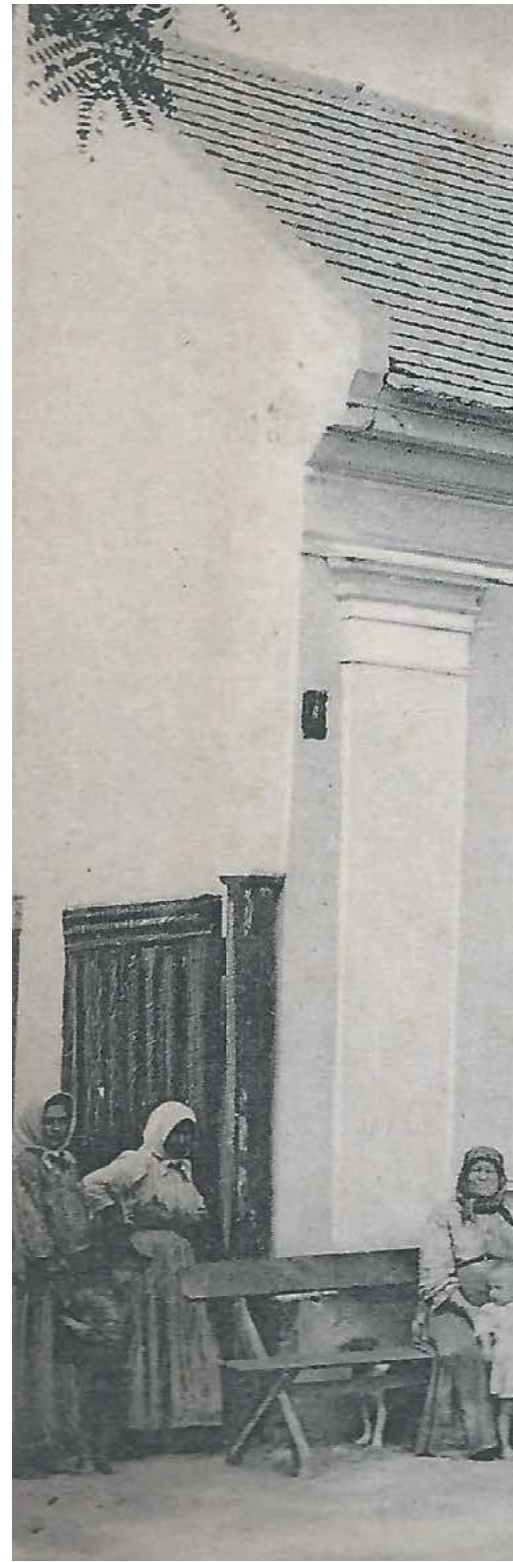
Krausz féle üzlet

Szelves Gábor fogal
 a mai napon a legjel
 kívánalmat és sok mecses
 és kívánság kedves nem napra
 ra és legy máis ad át papának
 időszelést. és egy kécséren
 van légy süvés isd meg hogy fűtővel
 mi van ott van még nagy mennyiségű
 meg nem vártaként de újul mely kamarda és kécséren
 melyen Bőve 1861 sz. s. Póker 1861

Vármegyei árúház.
 Üdvözlét
 Martonvásárról

Üdvözlét Martonvásárról. Pályaudvar.

MARTONVÁSÁRI TITKÉRSÉG
FOCYASZTÁSI ÉS ÉRTEKESÍTŐ SZÖVETKEZÉS

Üdvözlét Martonvásárról,

Szövetkezeti üzlet

Martonvásár a jobbfajta magyar falvak közé tartozik; vendégfogadója magán viseli az élénk forgalom jegyeit.

— John Paget

úton szállították robotosaik szekerével gabonájukat a környék nagybirtokosai – köztük Brunsvik Ferenc is – Ercsi dunai kikötőjébe a gabonakereskedők hajóira vagy az ottani hajómalmokba. Az Itália irányába vezető Buda-Martonvásár-Fehérvár-Grác/Zágráb úton közlekedők száma is megsokszorozódott ebben az időben. Az 1790-es évek végétől működött a postaállomás Martonvásáron, ahol nemcsak a küldeményeket kezelték, hanem a császári és királyi kocsi-posta sárga-fekete, ormótlan delizsánszainak lovait is váltották. Itt is fel lehetett rá szállni, ha volt szabad hely. Kezdetben heti néhány járat érintette Martonvásárt. A kocsik nemcsak küldeményeket, hanem utasokat is szállítottak, akik a beszállóvendéglőben ehettek, ihattak, és ha az éjszaka itt érte őket, meg is szállhattak akár szobát kivéve, akár az udvaron, a kocsin aludva. Nagy volt a forgalom, jöttek-mentek az utasok, tudjuk, hogy éjszakázott itt Wesselényi Miklós és Széchenyi István is. A nagy forgalmat lebonyolító vendégfogadó az uradalomé volt, bérlője köteles volt az uradalom borát árulni benne. *„Áldott ember az, ki a kocsmát kitalálta!”* – írja örömmel 1785-ben urának Simoncsics tisztartó, mert tíz nap alatt a Brunsvikok 13 hordó borát mérte ki a vendéglős. A fuvarosok, egyéni utazók, vásárra menők sorában néha olyan külföldiek is akadtak, akik útirajzukban papírra is vetették itteni tapasztalataikat. Egyikük John Paget angol orvos, Wesselényi Polixéna férje volt. Az 1839-ben Londonban megjelent könyvében elégedetten számolt be az itt tapasztaltakról: *„Martonvásár a jobbfajta magyar falvak közé tartozik; vendégfogadója magán viseli az élénk forgalom jegyeit. [...] Fél órán belül az asztalon volt a levesből, főtt húsból, zsírban párolt zöldségből, sült szár-*

nyasból és palacsintából álló ebéd.” Volt Martonvásáron még egy, az utasok körében igen népszerű vendéglő, mely a Brunsvikok tulajdonában állt, bérlőnek kiadva. Hivatalosan Aranylúdnak hívták, de mindenki Libadöglőnek nevezte a csárdát, mely az országút északi oldalán állt Martonvásár és Tárnok között a megyehatárnál, a mai magasfeszültségű elosztóteleppel szembeni, bokrokkal benőtt területen. A magán „gyorsutazási intézet” kedvelt pihenőhely volt. *„A Libadöglő csárdának nagyon jó vize és nagyon szép csapláros leánya volt. Ott mindig szomjas volt a kocsis lova és szíve”* – olvashatjuk Eötvös Károly Balatoni utazásában. A reformkori társasági élet központja nyáron Balatonfüred volt. Tavasztól őszig naponta két magán gyorskocsi is indult Pestről Martonvásár érintésével Füredre és vissza, öt-öt utassal. Az egyikkel Várpalota-Veszprém útirányon át, a másikkal Balatonkenesénél a Széchenyi megálmodta Kisfaludy gőzhajóra átszállva lehetett Füredre jutni úgy 12 órányi utazással. Az állami posta járata Pestről Fehérvárra a martonvásári és velencei postaállomásokon való megállással ért le. Menetrendje az igényeknek megfelelően többször változott. Voltak évek, mikor Pestről este 7 órakor indult, hetente kétszer Veszprembe, egyszer pedig Fehérvárról Mórón át Győrbe ment. A levélposta naponta járt Pest és Fehérvár között. Az 1850-es években is volt magán gyorskocsi Fehérvár és Buda között, ez mindkét végállomásról reggel fél hétkor indult. Volt, hogy az eszéki postakocsi is Martonvásáron át, kerülve járt, mert a „tsinált úton” Adony és Ercsi között a víztől nem lehetett elmenni. A postaállomás szintén a Brunsvikok tulajdonát képezte, a hivatalvezetőt ők fogadták fel és fizették. A vezető a postai munka mellett felelt az át-

adott postai váltólovak ápolásáért és kártól való megóvásáért is. A postaállomás tíz környező falu úgynevezett utolsó postája volt, ide érkeztek az ott lakók levelei, itt vehették át azokat a címzettek. Baracsikai gazdálkodásának éve alatt Vörösmarty Mihály is gyakran megfordult itt, hogy leveleit feladja, és a bort szeretve tán azért is, hogy a fogadóban megigyon belőle egy-egy pohárral.

Brunsvik Ferenc 1849-ben Bécsben halt meg. A szabadságharc akkori vészterhes idejében a martonvásári kastély dicsőséges és szomorú eseményeknek is tanúja volt. A pákozdi csata idején itt volt a magyar haderők főhadiszállása, eredetileg a horvátokkal való megütközést is ide tervezték. 1849. szeptember 11-én egy Buda felé tartó rabcsoport tagjaként ide szállásolták be az első független magyar kormány miniszterelnökét, Batthyány Lajost, aki a kastélyban töltötte élete utolsó börtönön kívüli éjszakáját. Innen egyenesen a pesti Újépületbe szállították, ahol október 6-án kivégezték.

Brunsvik Ferencnek két gyermeke volt, **Brunsvik Géza** (1834-1899) és **Mária** (1826-1901). Brunsvik Teréz, az idős nagynéni aggodalommal figyelte őket: *„Mária nevű leánya most huszonöt éves, okos és szellemes (húsz éves). [...] Mindketten szívesen kártyáznak, szeretik a kártyázó társaságokat, lovagolnak, hajtanak, élnek-halnak a multságért. Vajon meg fog-e változni Géza? Vagy el fogja pusztítani azt amit atyja szerzett?”* Mint utóbb kiderült, Teréz aggodalma alaptalan volt. Géza idővel átvette anyjától az uradalom irányítását. A művészetek kevésbé, a gazdálkodás annál inkább érdekelte. Továbbfejlesztette a birtokot, szakértő gazdálkodása révén fennmaradt annak országos jó híre. Jelentős beruházással fejlesztet-

te a majorokat, korszerű mezőgazdasági gépeket állított munkába, gőzgéppel felszerelt szeszgyárat épített. Új, távoli piacok gyors elérésével nemcsak az uradalom, hanem az egész mezőváros versenyképességét igen számottevően növelte az, hogy a fiemei tengeri kikötőhöz tartó vaspálya Buda és Székesfehérvár közötti szakasza 1861-ben megépült. Martonvásár a vasút egyik főállomása volt, a térség településeinek vasúti áru- és személyforgalmát bonyolította a „gőzkocsi” állomás. A lakosság mobilitási lehetősége megváltozott, rövid utazással el lehetett érni a fővárost és a megyeszékhelyet, kiszélesítve a továbbtanulás és a munkavállalás lehetőségeit. A kezdeti két évtizedben Fehérvár-Komárom-Győr útirányon közlekedő közvetlen bécsi kocsis is volt a Martonvásáron megálló vonatokon.

Bár a mezővárosi cím 1871-től országosan megszüntetésre került, Martonvásár fejlődése folytatódott intézményrendszere bővülésével. 1890-re a községben 2095 lakos élt. Volt óvodája, iskolája, piaca, gyógyszer-tára, tűzoltó egyesülete, olvasóköre kölcsönkönyvtárral. Egy ideig a járás székhelye is volt, mert a szolgabíró itt lakott és tartotta hivatalát. Az egykor a mai posta épületében működő Martonvásár és Vidéke Takarékpénztár volt a környék egyetlen hitelintézete. Az óvodát 1883-ban Brunszvik Géza alapította elhunyt gyermekei emlékére. A megye első, eredetileg is óvodának szánt épületét ő építtette, működésének biztosítására pedig alapítványt tett. A nevelői munkát kezdetben az irgalmas nővérek gráci tartományának, majd a Páli Szent Vincéről elnevezett Szatmári Irgalmas Nővérek Társulatának apácai végezték, egészen az 1948-ban történt államosításig. Brunszvik Géza gyermekei halála, házasságai sikertelensé-

ge miatt el akart szakadni élete addigi fő helyszínétől, Martonvásártól. 1893 őszén eladta birtokát Alcsút urának, **Habsburg József Károly főhercegnek** (1833-1905), aki fiának, József Ágostnak szánta nászajándékként. Az uradalom jól illeszkedett a főherceg tulajdonában lévő mintabirtokok sorába. A martonvásáriak nagy izgalommal várták a település új főhercegi lakóit, azonban a kastély jó ideig lakatlan maradt, csak 1896 tavaszán költöztek ide, akkor is rövid időre, mert a következő évben Martonvásár eladásra került **ifjabb Dreher Antal** (1849-1921) sörgyáros részére. Ez az adásvétel azok elképzelését erősítette meg, akik úgy gondolták, hogy valójában a főherceg az iparmágnást segítve, annak „strómanjaként”, továbbadási szándékkal vette meg az uradalmat. A több lábon állás érdekében mezőgazdasági befektetésekre törekvő Dreher – számos környékbeli birtokot megszerezve – annak idején tett is vételi ajánlatot Brunszvik Gézának a martonvásári gazdaságra. A birtoktól megválni szándékozó Brunszvik akkor állítólag azzal zárkozott el a család négy generációja által bírt Martonvásár eladásától, hogy sörgyárosokkal nem tárgyal. Dreher Antal, a magyar sörgyarak kartelljének megszervezője, a hazai lovassport legfőbb támogatója, aki az osztrák felsőház tagja is volt, sosem lakott Martonvásáron, viszont halála után végső nyughelye az itteni temetőben épült családi mauzóleumban lett, a lenyűgöző carrarai fehérmárvány Krisztus-szobor alatt, mely Ligeti Miklósnak, a közismert városligeti csuklyás Anonymus szobor alkotójának a műve.

A kastély csak az 1920-as években népesült be, Antal fia, **Dreher Jenő** választotta családjá lakóhelyéül Martonvásárt. Az arisztokrata és nagypolgári életmódot ötvöző

Dreher Jenő és felesége Haggenmacher Lily lányukkal, Erzsébettel

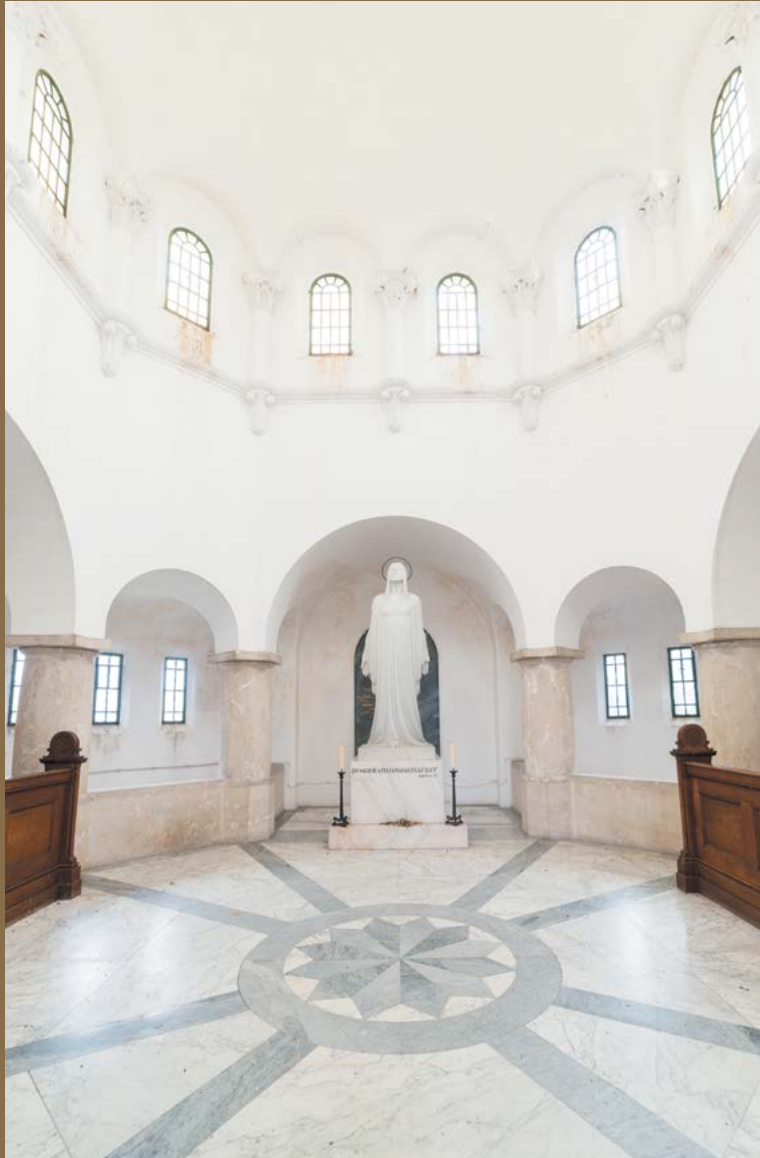
A kastély a Dreher időszakban.
A felső képen még látható a
Brunszvik Ferenc emelte képtár
épülete, melyet az 1920-as évek
felújításakor bontottak le

A Dreher család által támogatott
labdarúgó csapat nem csak
mérkőzéseken vett részt, hanem
színműveket is előadott

család jó kapcsolatot épített ki a községgel, jótékonyága révén népszerű volt a lakosság körében. Több mint száz házhelyet méretett ki, támogatta a helyiek sportegyesületét a parkban létrehozott futballpályával, a tehetségeseket a kőbányai gyári csapatba igazoltatta le Dreher Jenő. Az uradalom korszerűségével, szervezettségével az ország egyik legszínvonalasabbja volt. Főágazattá a tejtermelés vált, mivel a vasút révén a tejet könnyen és gyorsan el lehetett juttatni a fővárosba. Kevesen tudják, hogy a Dreher és József Attila utca sarkán álló furcsa épület eredetileg tejhűtő volt. A kismartoni tehenészet Augustta 26 nevű tehene az általa adott tej fajlagos zsírtartalma révén világrekorder lett, naponta két kiló vajat lehetett kinyerni a tejből. Az emlékére 1975-ben állított szobrot, mely Antal Károly alkotása, láthatjuk a szomszédos Szentlászlópusztán. Az uradalmon belül a szállítást az egész gazdaságot átszövő lóvontatású gazdasági vasút biztosította, mely az iskolába járást is megkönnyítette a pusztai gyerekeknek. A mai kulturális központ helyén álló egykori szeszgyár mellett volt két vágány, ide érkezett reggel, és délután innen indult két lófogató szerelvény, az egyik a kismartoni, a másik az erdőháti iskolásokkal. A XX. század elején az oktatás területén jelentős léptékű fejlesztések történtek Martonvásáron. Itt épült meg az uradalom által felajánlott telken a Vármegyei Árvaház 1903-ban, majd sikerült elérni az állandó fenntartási gondokkal küszködő községi iskola államosítását, és kapott korszerű, új emeletes épületet 1907-ben. Az 1867. évi kiegyezéssel kezdődő és a második világháborúig tartó korszak a civil szerveződések területén rendkívül virágzó korszak volt. Kulturális, gazdálkodási, politikai és vallási egyesületek tucatjai jöttek létre ebben az időben Martonvásáron, aktivizálva a lakosság számottevő részét.

A Dreher-mauzóleum,
benne Ligeti Antal márvány Krisztus szobra

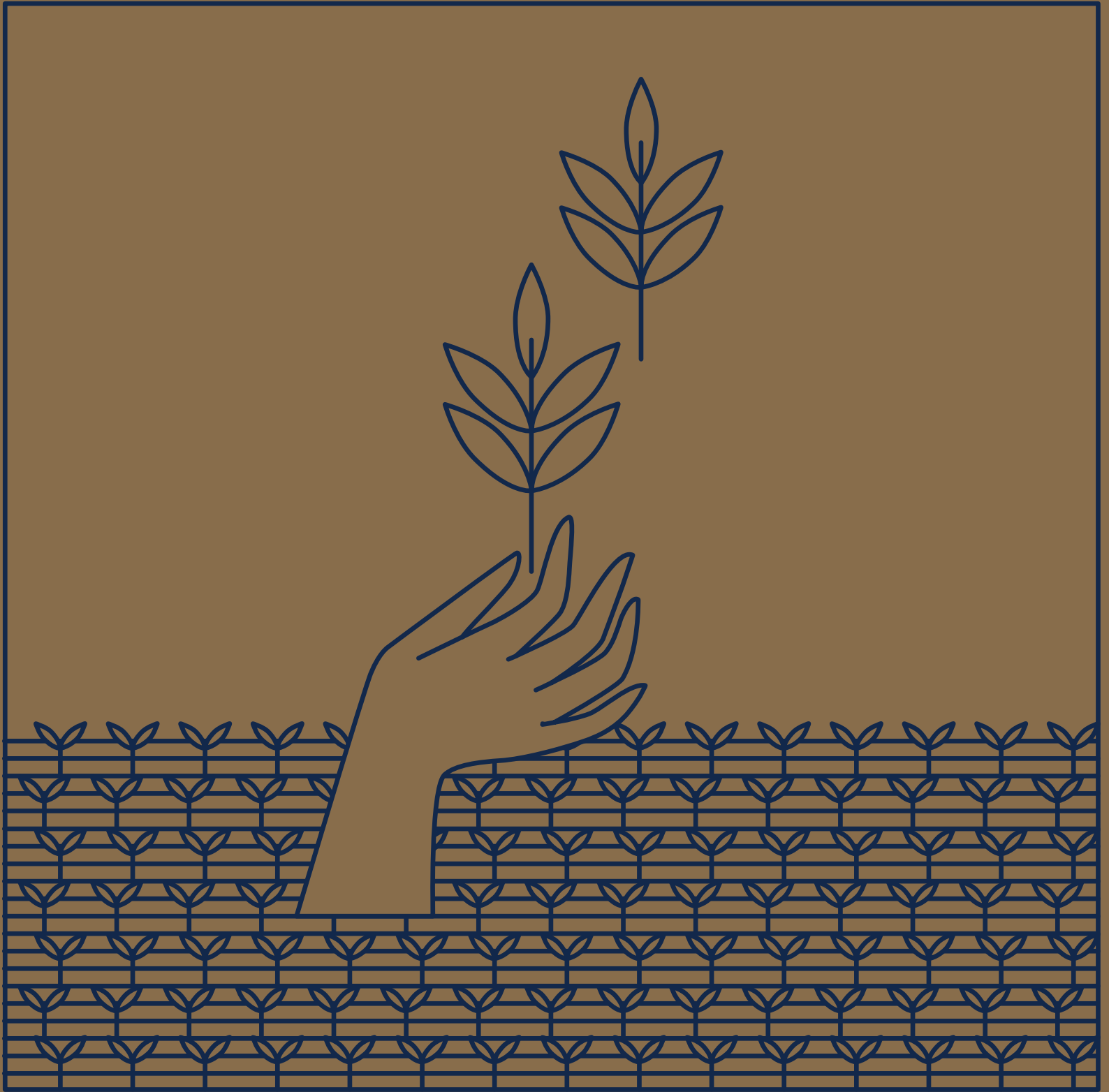
MARTONVÁSÁRI ÉLETKÉPEK A XX. SZÁZAD ELSŐ HARMADÁBÓL

1. Az 1906-ban átadott községi elemi iskola ma a Martonvásári Járási Hivatalnak ad otthont.
2. A hősi emlékmű eredetileg a kastélypark bejáratánál emelkedett (1930-as évek)
3. A martonvásári labdarúgócsapat és szurkolói 1925-ben
4. Az Ercsi utca (ma Szent László út) az iskolával, nagyvendéglővel (ma Postakocsi vendéglő) és Takarékpénztárral (ma Postahivatal) 1910 körül

5. A Martonvásári Leánykör jelmezbáljának résztvevői 1935 farsangjakor.
6. A mai Dózsa György út az 1930-as években
7. Az egykori zsinagóga a Budai út elején (Fodor Zsolt rekonstrukciós rajza)

KULTÚRA
ÉS
AGRI-
KULTÚRA

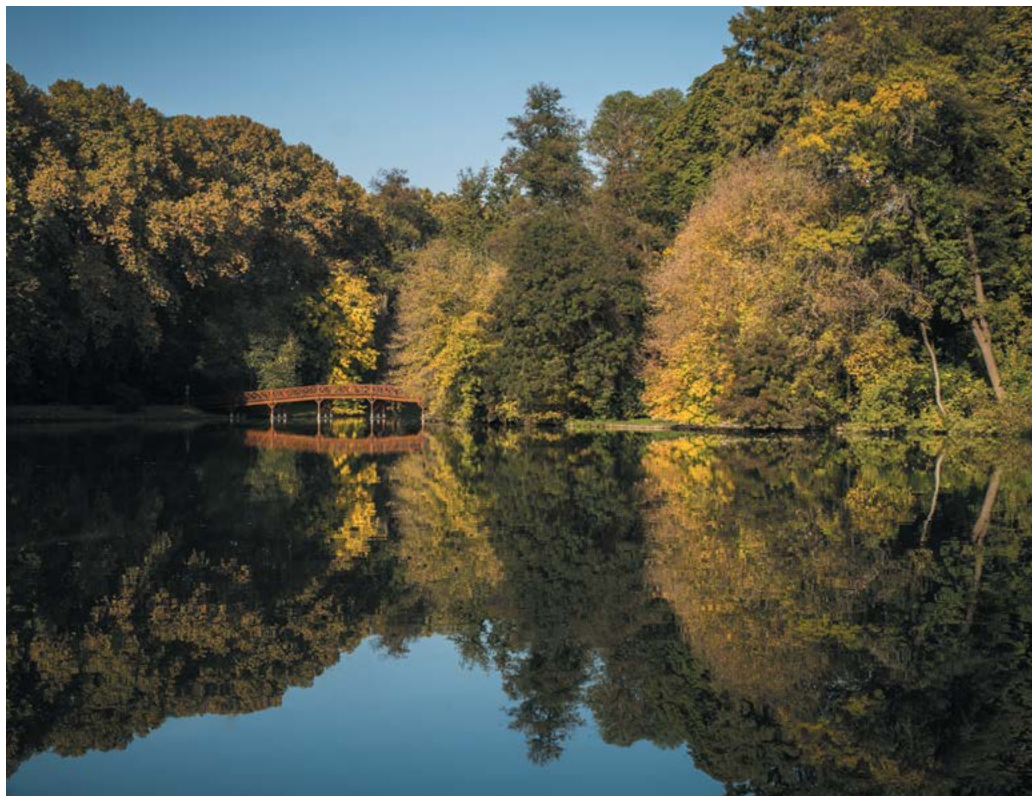

A második világháború a martonvásári Dreher uradalom sorsát is megpecsételte. Az oroszok elől nyugatra menekült Dreher család által üresen hagyott kastély, az uradalom eszközei és a kastély parkja gazdátlanul várták jobb sorsukat. A Dreher birtok nagyjából kétharmada a földosztás következtében új gazdákra talált.

Hornyák Mária Martonvásár című könyvéből: „Az uradalomból 1945 májusában 2818 holdat osztottak ki a cselédek, napszámosok, törpebirtokosok és a nagycsaládos kisgazdák fiai között. A martonvásáriak a megmaradt ötszáz hold szántót „a kastéllyal együtt közakarattal felajánlották a földművelésügyi minisztériumnak és a kultuszminisztériumnak azzal, hogy a mezőgazdasági kultúra fejlesztését szolgáló intézményt létesítsen rajta”. Hazánkban az agrártudományok rendszeres oktatása 1920-ban a Budapesti Tudományegyetem Közgazdasági Karán kezdődött, majd pedig a Műegyetemen folytatódott. A mezőgazdasági tanszék tangazdasága Pátyon volt 1945 tavaszáig, amikor is földjét a pátyiak kiosztották. Ekkor az egyetem az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz fordult, és egy másik ötszáz holdas területet kért, megjelölve néhány felosztás alatt álló uradalmat. Eközben Martonvásáron folytak a földosztás előkészületei. Voltak, akik a kastély falai között kórházat, szanatóriumot szerettek volna elhelyezni. Mások egy, a „mezőgazdasági kultúra fejlesztését szolgáló intézmény” mellett kardoskodtak, s ez ügyben Veres Pétert, a Nemzeti Parasztpárt elnökét is felkeresték. Hogy, hogy nem, a döntés megszületett, s ennek értelmében utasított a község földigénylő bizottsága, hogy a Dreher-birtokból hagyjon meg „500 kh jó szántót kastélylyal és parkkal együtt tangazdaság céljára”. Ezek voltak a Martonvásár-erdőháti Tangazdaság létrejöttének előzményei.

1945 őszén Budapest székhellyel megszületett a Magyar Agrártudományi Egyetem, első mezőgazdasági egyetemünk, amelynek diákjai 1946 őszén kezdtek kijárni Martonvásárra. Az egyetem kezdettől fogva elhelyezési gondokkal küzdött. Voltak, akik azt Martonvásáron szerették volna látni (ilyen elképzelés még a megye 1948. évi fejlesztési tervében is szerepelt), 1949-ben azonban megszületett a döntés: az agráregyetem Gödöllőre költözik. Az erdőháti tangazdaság sorsa ezzel megpecsételődött. 1950-ben aztán kísérleti gazdaságként hozzácsatolják az időközben életre hívott kutatóintézethez.

1949. április 29-én jelent meg a Magyar Köztársaság kormányának rendelete, miszerint „a növénynevelés egységes irányítására és a nemesített vetőmagellátás biztosítására Agrárbiológiai Intézetet kell létesíteni”. Ezt követte június 8-án az a miniszteri rendelet, amely a létesülő Agróbiológiai Intézet székhelyévé Martonvásárt tette. Ez a rendelet az intézet „keresztlevelé”. Az intézmény jogelődje a nagy múltú magyaróvári Növénynevelési Intézet volt, amelynek felosztására a vasfüggöny közelsége miatt került sor. ”

Antall József történész,
a rendszerváltás utáni
első miniszterelnökünk
a Kutatóintézet Klubjának
összejövetelén 1979-ben

Ez az 1949-es rendelet azt is eredményezte, hogy így a **Brunszvik-kastély és annak parkja is megmenekült a további pusztulástól** és a maradék birtokon, épületekben elkezdhetette munkáját az **Agrobiológiai Intézet**. Első igazgatójának **Friedrich Bélát** nevezik ki, aki a felvidéki Diószegről települt át Magyarországra, de már Diószegen – az akkor már csehszlovák agrár körökben – is elismert gabonanemesítő volt. 1952-ben betegsége miatt lemondott, helyére Udvaros Károly került, aki inkább politikai kötődése, mint nemesítői kvalitása miatt kerülhetett az intézet élére. **1953-ban az intézet a Magyar Tudományos Akadémia fennhatósága** alá került. Az intézmény élére **Kemenes Ernő** kandidátus, előzőleg a keszthelyi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet vezetője került. A kezdeti időszak kutatói állománya jól felkészült és nagy elszántságú, az ország különböző egyeteméről és intézeteiből érkező emberekből állt.

Lendülettel és hatékony **nemesítési kutatások**, természetési kísérletek, talajtani és növényélettani vizsgálatok adataiból származó publikációk sora dokumentálja az itt folyó munka eredményességét. 1955-ben kerül az intézet élére Rajki Sándor, akit hatéves moszkvai aspirantúrája után Erdei Ferenc, akkor miniszterelnök-helyettes ajánlott a Magyar Tudományos Akadémia akkori elnökének, Ruzsnyák Istvánnak a figyelmébe. Rajki programjának alappillére volt az intézet kutatási profiljának „tisztítása”. Ő a **búza- és kukorica-kutatásokat** tartotta fontosnak. Gabonanemesítésben alapvető cél volt, hogy az ország elérje a két világháború közötti termésszinteket. Jellemzően azidőtájt Magyarország kiváló búzái, a Bánkúti fajták iránt óriási volt a kereslet Európában. Aztán a világháború és az azt követő súlyos agrárpolitikai intézkedések eredményeként eljutott oda az ország, hogy fedezni tudja a hazai kenyérgabona szükségletet, búzaimportórból exportőr lett.

A búzanemesítési munka megindult, de mindenekelőtt az ország kenyérgabona ellátásának biztosítása érdekében ennek első lépéseként, a Rajki által Ukrajnában megismert jó termőképességű Bezosztája búzafajta hazai termesztésbe vonása látszott indokoltnak. Az eredmény beigazolta a várakozásokat, és miközben a hazai ellátás gondjai jelentősen enyhültek, elkezdődhetett a martonvásári búzanemesítési munka. A Bánkúti és a Bezosztája búza keresztezéseiből aztán megszülettek azok a **martonvásári búzafajták**, amelyek a hatvanas évek közepére már export lehetőséget is jelentettek. A kukoricanevelés is nagyszerű eredményeket ért el, hiszen **Pap Endrének köszönhetően Martonvásáron megszületett Európa első hibridkukoricája**, az Mv5 névre keresztelt fajta. Ennek a fajtának, majd az ezt követő számos új hibridnek köszönhetően az országos termésátlag az ötvenes évek 2-2.5 t/ha átlagának több mint duplájára nőtt a hatvanas évek közepére és az ország kukorica vetésterületének több mint 90 százalékán termesztettek martonvásári hibridkukoricát az évtized végén.

A kutatóintézet munkatársi közösségét megviselte az **1956-os forradalmat követő brutális terror**. Durván bántalmazták, majd pedig rendőri megfigyelés alá helyezték a kutatóintézet három kutatóját, Kükedi Endrét, Kiss Árpádot és a korábbi igazgatót, Friedrich Bélát. Csak 1997-ben rehabilitálta őket az intézet kutatói fóruma. A kastély északi falán elhelyezett márványtábla őrzi az ő emléküket. Az '56 utáni „puha diktatúra” időszakában folytatódott – továbbra is Rajki Sándor igazgató irányításával – az akkor már világszerte ismert és elismert munka, melyet a világ akkori „fontos” emberei is megtekintettek. **Járt itt Fidel Castro, Hruscsov, Kádár és még sokan mások.**

1972-ben felépült Európa második legnagyobb speciális növényháza, a **Fitotron**, melyben kontrollált, és így ismételtető kö-

rülmények között lehetett tudományos kutatásokat végezni. 1980 és 1989 között **Györffy Béla** töltötte be az igazgatói posztot. Ekkor indultak el a **biotechnológiai kutatások** a Fitotronban. Irányítása alatt lényegesen javult a kutatóintézet és a település korábban nem mindig felhőtlen viszonya, az intézet támogatta a helyi kisközösségeket is. **Balla László** követte az igazgatói székben 1989-ben. Irányítása alatt korszerűsödött a búzafajta kutatás épülete, és dinamikusan fejlődött a kalászos gabonanemesítés, a búza mellett már kiegészülve a zabbal is. Balla Lászlót 1992-ben **Bedő Zoltán** váltotta, aki nem csak a kutatóintézet, de az akadémiai kutatóhálózat legfiatalabb igazgatója is volt. 2012. január 1-től – az akadémiai kutatóhelyek átszervezésének eredményeként – az MTA Állatorvos-tudományi Kutatóintézetéből, Növényvédelmi Kutatóintézetéből, Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetéből, valamint Mezőgazdasági Kutatóintézetéből létrejött az **MTA Agrártudományi Kutatóközpontja**, Martonvásár székhellyel. Főigazgatója 2017-ig Bedő Zoltán volt. Az MTA ATK igazgatójává 2017-től Balázs Ervint nevezte ki az Akadémia elnöke, akit 2021-ben Vida Gyula követett. Időközben a kutatóhálózat az MTA-tól az **Eötvös Lóránd Kutatóhálózathoz (ELKH)** került. A kutatóintézet által – nemesítésben, agrotechnikai kutatásban, alapkutatásban, majd a biotechnológiai, növényélettani, genetikai területeken – évtizedek alatt elért eredmények hozzájárultak ahhoz, hogy Martonvásár neve felkerült a **tudományos világtérképre** is, így is növelve a Brunszvik család barátjának, Ludwig van Beethovennek köszönhető kultúrtörténeti ismertséget.

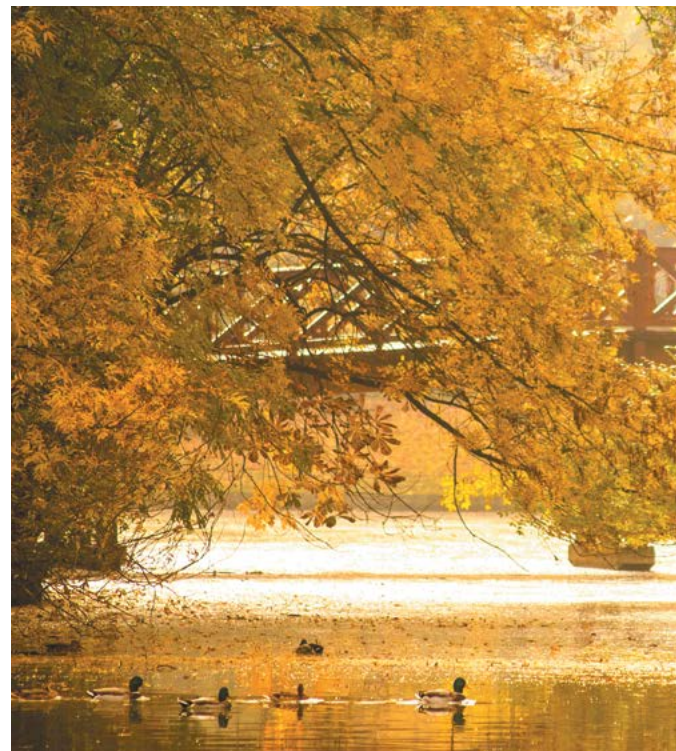
Martonvásár nevét honi viszonylatban híressé tették a kutatóintézet és az intézet Erdőháti Kísérleti Gazdaságának dolgozói által alapított **klubok**, melyek az itt élők kulturális, közéleti érdeklődésének kielégítését tűzték ki célul megalakulásukkor. A kutató-

„a szakszervezeti klub 66 taggal 1958. február 15-tel működését megkezdte.”

intézet klubjának története egészen 1955-ig nyúlik vissza. A **Szakszervezeti Bizottság Klubjaként** megalakult formában a klubélet valamikor 1955 őszén, telén kezdődött, melynek „célja az, hogy hozzájáruljon a dolgozók kulturális igényeinek kielégítéséhez, továbbá, hogy biztosítsa a szórakozás lehetőségét, ezen keresztül elmélyítse az intézet dolgozói között a jó viszonyt és a barátságot”, ahogy az egykori felhívásban olvasható.

1956. március 11-én, vasárnap este 8 órakor hivatalosan is megnyílt a klub 50 taggal. Első elnökének Dr. Rajháthy Tibort választotta a tagság és az ő irányításával nagyon hamar népszerűvé és kedvelté vált az intézet és a Kutatóintézethez tartozó kísérleti gazdaság dolgozói körében is a rendszeres programokkal jelentkező klub. A klub első elnöke '56 után kényszerűen új hazát keresett magának, a társak pedig más gondokkal voltak elfoglalva, és egyébként sem volt tanácsos ilyen fajta „szervezkedésbe” kezdeni a forradalom leverése után. A szép és emlékezetes néhány hónap elég mély nyomot hagyott az alapító tagokban ahhoz, hogy amint erre esély kínálkozott, azonnal újra szervezzék a klubot. 1958. február 26-én kelt az a levél, melyben a klub akkori elnöke – dr. Györffy Béla – bejelenti a Járási Rendőrkapitányságnak, hogy „a szakszervezeti klub 66 taggal 1958. február 15-tel működését megkezdte.” **Az intézet állandó helyet és eszközöket biztosított a klub számára.** Kezdetben hetente 5 napon tart nyitva és mindig lehetett kisebb-nagyobb baráti közösségeket találni a klubhelyiségben. A TIT-tel felvett kapcsolatnak köszönhetően 1958. március 25-én Varró József megtartotta a klub első művészettörténeti előadását.

A klub felmerülő kiadásainak egy részét a Kutatóintézet fedezte a Szakszervezeti Bizottságon keresztül, más részét a fizetésarányosan megállapított tagdíjak biztosították. 1960-ban dr. Gáspár László, 1961-ben dr. Manninger István veszi át a klub vezetését. Ekkor tűnik fel a klub vezetőségében kultúrfelelősi minőségben dr. Somodi István. Az erre az időszakra már közösséggé formálódott klubtagság nagyobb figyelmet fordított a **művészetek és a társadalomtudományok** iránt. Irodalmi estekkel, beszélgetésekkel, útiélmény beszámolókkal gazdagodott a program. 1962-ben Sipos Gyula

Martonvásár folyóirat,
MTA Mezőgazdasági
Kutatóintézet,
mai ATK lapja

költő volt a klub vendége, Somogyi Árpád szobrászművésznek kamarakiállítása volt, és izgalmas beszámolót hallgathatott meg a tagság a Nemzeti Múzeum Afrika expedíciójának útjáról dr. Szunyoghy János jóvoltából. Ettől az időszaktól kezdődően rendszeressé válik az ismert emberek meghívása. Dobozy Imre író (akinek személyes kötődése is volt Martonvásárhoz – a falu melletti Kismarton pusztán lakott egy ideig), Kiss Ferenc színművész, Veres Péter író, Ponori Thewrewk Aurél csillagász, Ráday Ödön, a „békaember”, dr. Grétsy László nyelvész tartott előadást.

1969-ben választotta elnökévé a klub **dr. Somodi Istvánt**. A taglétszám ez idő szerint 74 fő volt. Tompa László, az Erdélyből áttelepült színművész „Minálunk vannak fenyevesek” című irodalmi estjét akár egy új érdeklődési irány nyitányaként is értékelhetjük. Az addig inkább csak baráti beszélgetésekben szóba került **határainkon túl élő magyarság irodalma, művészete és természetesen helyzete** lett ez időtől rendszeresen visszatérő témája a klub programjainak. Ugyancsak fontosnak és szükségesnek érezte a klub, hogy egyre inkább odafigyeljen azokra a véleményekre, melyek szokatlanságukkal, ugyanakkor mélységes emberségükkel, tiszta szándékaikkal **nemzeti identitás-tudatunk** feltámasztására tett kísérletek voltak. Sánta Ferenc, Sipos Gyula, Fekete Gyula meghívása ilyen indítatású volt. És az akkortájt 15 esztendő klub ettől kezdődően egyre ismertebbé vált azokban a körök-

ben, amelyek egyébként nélkülözni voltak kénytelenek a hivatalos nyilvánosságot.

Ebben a tevékenységben a klub 1970-ben kitűnő segítőtársat kapott. Ekkor alakult meg a **Bogdán Emil** állatorvos vezetésével a Kísérleti Gazdaság **Széchenyi István Klubja**, mely **testvérklubként** működve, részben közös klubtagsággal, még határozottabbá tette azt a folyamatot, melynek eredményeként a hetvenes évek derekán már **mindkét klubot** számon tartotta az úgynevezett **„más-ként gondolkodó” magyar értelmiség**. Ettől az időtől kezdődően rendszeres vendége a klubnak **Csoóri Sándor, Fekete Gyula, Sánta Ferenc, Fekete Sándor**. Mindkét klub egyre tudatosabban vállalja a határainkon túl élő magyarság értékeinek bemutatását. Ebből a feladtból az oroszánrészt a Széchenyi Klub vállalja – vélhetően ezzel vívta ki a hatalom oly mértékű ellenszenvét, mely a klub bezárásához vezetett 1976-ban. A kutatóintézet klubja óvatosabban politizálva, a hatalom ingerültségét kiváltó estek mellett számos könnyedebb, szórakoztatóbb – ha úgy tetszik: politikamentes – rendezvényt iktatott programjába. Ezek is magas színvonalú estek voltak, **az igényességet mint alapkövetelményt**, állandóan szem előtt tartotta a mindenkori klubvezetőség. Mensáros László, Domján Edit, Palló Imre, Domahidy László, Bánffy György jóvoltából jutottak a klub tagjai maradandó élményekhez.

Kamarakiállítások jeleztek a sokoldalúságra törekvést, képzőművészek (Kucs Béla, Szabó Vladimir, Papp Oszkár, Kátai Mihály),

Munka a martonvásári Mezőgazdasági Kutatóintézet kísérleti parcelláinál

Hornyák Mária előadása a Martonvásári Napok keretében

fotóművészek (Schwanner Endre, Hemző Károly, Eifert János) bemutatására vállalkozott a klub. A 70-es évek elejétől majd egy évtizeden át az év eleji ária- és dalesteken az **Operaház** olyan kiválóságai hozták el a klubba a zeneirodalom remekeit, mint Háy Erzsébet, Kováts Kolos, Miller Lajos, Komlóssy Erzsébet, Varga András, Rozsos István és mások. 1976 tavaszán, halála előtt közvetlenül, járt itt **Latinovits Zoltán**, ugyanazon év őszén **Ruttkai Éva**. Az irodalomtörténet, a történelemtudomány, a politikai élet régebbi és újabb kori képviselői is eljöttek Martonvásárra: a szlovákiai Püspöki Nagy Pétertől kezdve Dobossy Lászlón, Lukácsy Sándoron, Benda Kálmánon át egészen Vas Zoltánig. A filmművészet iránti érdeklődés jeleként Kósa Ferenc-Csoóri Sándor Hószakadás, Sánta Ferenc-Fábri Zoltán Ötödik pecsét című filmjének **bemutató előtti vitájára került sor** a klubban. A hamvaiból feltámadó **magyar népzene** első szárnypróbálgatásainál is ott bábáskodott a klub. **A Halmos-Sebő páros, a Mákvirág, a Muzsikás, a Kalamajka együttes** szerzett felejthetetlen esteket a klub tagágának.

1976-ban az akkor már országos híró klub **felveszi** az otthont adó kastély egykori gazdáinak, a felvilágosult és haladó gondolkodású **Brunszvik családnak a nevét**, ezzel kíván tisztelni a család és az uradalomkban szorgoskodó hajdani alkalmazottak emléke előtt. 1977 különösen izgalmas év volt a klub történetében. Májusban rendezte meg a klub Szervátiusz Jenő erdélyi szobrászművész kiállítását, melyet Csoóri Sándor nyitott meg. Osztatlan sikert aratott, az egész országból jöttek látogatók, annak ellenére, hogy a sajtó, a tájékoztatás nem mutatott különösebb érdeklődést. Ugyanezen év júniusában Kósa Ferenc Küldetés című filmjéről folytatott beszélgetést a rendező és Balczó András társaságában a klubtagság. A zsúfolásig megtelt terembe a hatalom éber őrei is elküldték képviselőiket és a baráti beszélgetésnek indult est heves vitává fajult - végleg bizonyítva a hatalom számára a tételt, mely szerint ez a klub is súlyos veszélyt jelent a társadalomra. Kemény vitákat kellett vívnia az intézet vezetésének, hogy **a klub bezárását meg tudja akadályozni**. A Széchenyi Klub felszámolását előkészí-

tő „értekezleten”- melyen Aczél György, a korszak elhíresült kultúrpolitikai vezetője is előadást tartott a klubnak otthont adó Miklós pusztai kastélyban - Rajki Sándor igazgató már nem tudta kivédeni a hatalom támadását, megakadályozni a klub bezárását.

A **Brunszvik Klub** tette tovább a dolgát, miközben a hatalom vigyázó tekintetét folyton rajta tartotta. Vállalt feladatának és a tagság elvárásainak azonban eleget akart tenni ilyen körülmények között is. Balogh János és Wojnárowich Elek a világ különböző pontjain folytatott tudományos kutatásairól számoltak be. Keresztúry Dezső a magyar nyelv rejtelseibe, csodáiba kalauzolta el a hallgatóságot. A Magyar Rádió irodalmi osztálya több esetben a klubban készítette a külföldi írókat, költőket bemutató műsorát. A klub szívesen hívott meg határainkon túl élő magyar művészeket egy-egy bemutató estre. Ebben a sorozatban volt kedves vendég Barabás Kásler Magdolna kolozsvári énekművész, Illyés Kinga, Ádám Erzsébet, Banner Zoltán erdélyi előadóművészek, Mottl Román nagyváradi festőművész. Nem hiányoztak a klub éle-

téből a közös színházlátogatások, kirándulások sem. Ez utóbbiak célja Magyarország, illetve esetenként a határainkon túli területek történelmi nevezetességeinek felkeresése volt.

A dr. Somodi István irányítása alatt működő klubvezetőség és tagság az intézet vezetőségének támogatásával jelentős szerepet vállalt **Martonvásár és a környék történelmi múltjának feltárásában.** **Üvegesné dr. Hornyák Máriának** – a klub akkori titkárának – köszönhetően olyan kiállításokat rendezhetett a társaság, melyek ország-
ra szólóan megmozgatták a téma iránt érdeklődők sokaságát. A Vörösmarty emlékkiállítás 1977-ben nyitotta a sort. A Teleki Blanka emlékestet és kiállítást 1981-ben a budapesti Kossuth Klubbal közösen rendezték, majd ezt 1983-ban a martonvásári óvoda centenárium ünnepségére készült kiállítás követte. A legkiemelkedőbb a sorban az 1986-ban Brunszvik Teréz halálának 125. évfordulója alkalmából rendezett emlékkiállítás volt.

A Brunszvik Klub 1976-tól kezdődően rendszeresen megkoszoruította az első világháború áldozatainak martonvásári emlékművét. Következtesen a hatalom által tabuként kezelt dátum, az 1956-os forradalom kitörésének évfordulójának napja, október 23-a szerepelt a meghívó kibocsátásának keltezéséeként. Ápolta és őrizte a martonvásári temetőben nyugvó 48-as honvédhadnagy, örkényi Ferenczi Sándor emlékét, jelentős részt vállalt a pákozdi csatában megsebesült és Martonvásáron eltemetett hősök emléktáblájának elkészíttetésében.

Amikor a klub 1990 nyarán, az alapítás közelgő 35. évfordulójára készülődve baráti találkozóra hívta egykori vendégeit és ennek kapcsán számba vette, kiket is hívott meg egy-egy este erejéig, olyan névsor állt össze, melynek áttekintése is elégséges lehet annak bizonyítására, hogy a martonvásári Mezőgazdasági Kutatóintézet Brunszvik Klubja a maga szerény eszközeivel, egész működésével **a magyar társadalom demokratikus megújulását előmozdítani kívánó erőinek nyújtott támogatást.** Antall József, Für Lajos, Katona Tamás, Hankiss Elemér, Pozsgay Imre, Ránki György, Jócsik Lajos, Kádár Gyula neve éppúgy megtalálható e névsorban, mint kiváló művészeinké: Kerényi Imrée, Sinkovits Imrée, Sára Sándoré, Császár Angeláé, Jancsó Adriené. Tudósok, mint Berczik Árpád, Czeizel Endre, Kiszely István, Lőrincze Lajos, Márton János ugyancsak szívesen jöttek el a klubba.

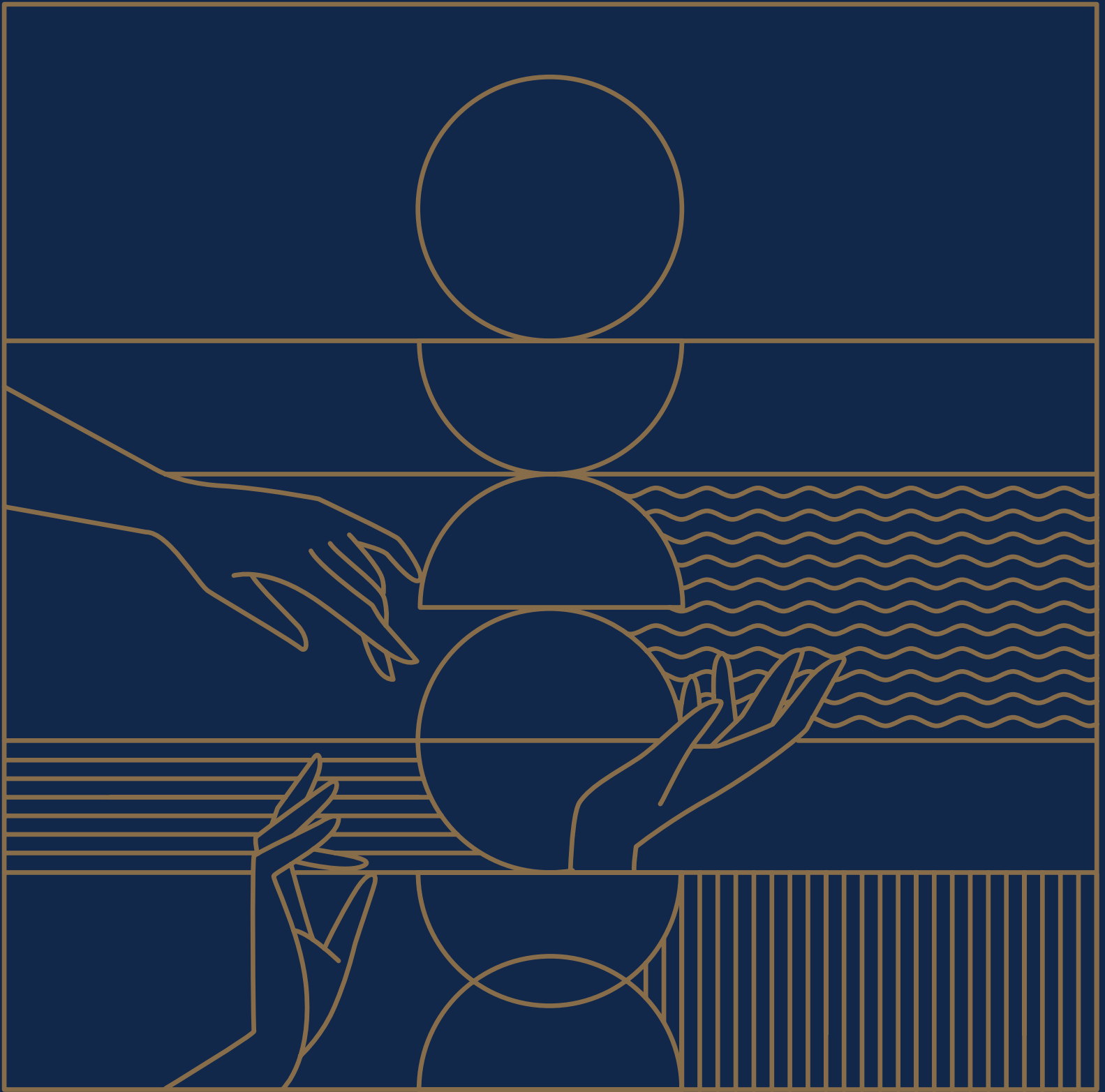
Ezek voltak azok a klubok, melyekben az 1970-es és 80-as évek kiemelkedő művészeinek, tudósainak, politikusainak köszönhetően a hallgatóság és általuk mások is megismerkedhettek olyan történelmi tényekkel, irodalmi, művészeti alkotásokkal, melyeket **a hatalom nem kívánt megosztani a társadalommal.** Martonvásár, a Brunszvik és a Széchényi Klub **a rendszerváltás előszobájaként** amolyan **„demokrácia-gyakorlótér”** volt hazánk gondolkodó, rendszerváltó értelmisége számára. Csoóri Sándor 1991-ben írta a klub vendégkönyvébe:

„Kevés ilyen hely volt az országban, mint Martonvásár. A nehéz időkben idejártunk szabadság-gyakorlatra. Sok merész és szükséges gondolatot itt mondtunk ki először nyilvánosan.”

Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a nagyközség fiatal, agilis könyvtárosának, **Chilla Szilviának** köszönhetően a könyvtár is jelentősen kivette a részét a helyi kulturális élet színesítéséből. Izgalmas író-olvasó találkozók, irodalmi estek, zenés beszélgetések nyújtottak maradandó élmény a település lakóinak.

Csoóri Sándor költő Martonvásáron. A rendszerváltást megelőző időszak kiemelkedő ellenzéki személyisége többször volt vendége a martonvásári kluboknak.

RENDSZER-
VÁLTÁS
ELŐTT
ÉS UTÁN

A Brunsvik-kastély parkja, életképek az 1960-es évekből.

A Rendszerváltás előtti évtizedek és az azt követő - a közösségépítést a középpontba állító - húsz esztendő helyi vezetői, közösségi emberei teremtették meg az infrastrukturális és intézményi alapokat ahhoz, hogy 2005-ben Martonvásár visszanyerje városi rangját, majd később ténylegesen elindulhasson a kisvárossá válás útján.

A nagyközség életében fontos változás volt, amikor 1976-ban elkészült a település **új iskolája**. Ebben meghatározó szerepe volt az 1970-es években a járási tanács munkatársának, **Udvaros Károlynak**. A megvalósításhoz jelentős anyagi támogatást adott a **Kuti András** és **Porvay László** által irányított Kísérleti Gazdaság. Udvaros Károly 1978-ban ennek az iskolának lett igazgatója. Dinamikus, koncepciózus vezető volt, rajta tartotta a kezét az oktatásügy ütőerén, és az országban is elsők között alakította át az intézményt **Általános Művelődési Központtá** (ÁMK).

Ez az intézményi forma kitágította az iskola mozgásterét, lendületet kapott a **néptáncoktatás**, amelynek eredményeként megalkult a **Szászsorszép Táncegyüttes Salamon Ferencné, Erzsébet** tanárnő vezetésével. Az együttes rövid idő alatt ismert, sőt elismert tagja lett a magyarországi néptáncmozgalomnak. Az új iskola tornaterme jelentősen hozzájárult a **Tóth Iván** tanár úr által már korábban lelkesen szervezett és irányított kézilabda csapatok egyre jobb eredményeihez. A Tanár úr ikonikus alakja volt a martonvásári Beethoven Általános Iskolának, generációkat oktatott, nevelt hazaszeretetre, a tudás fontosságára, ma a Sportcsarnok viseli nevét. **Udvaros Károlynak, Balla Lászlónénak** és **Kizmus Lajosnak** is fontos szerepe volt abban, hogy 1991-ben elkészült a község új óvodája.

Az 1980-as évek vége felé a Kutatóintézet jóvoltából működő kluboknak is köszönhetően Martonvásár életében is jelentkeztek a változás előjelei. Az ottani nyílt, egyenes beszéd megjelent az azidőtájt engedélyezett egyetlen - mondjuk úgy - közösségi

fórum, a Hazafias Népfront ülésein is. Esetenként már vitatkozni is lehetett a párt helyi vezetőivel bizonyos kérdésekben.

Dr. Grimm Lóránt és a Vöröskereszt által összegyűjtött dokumentumoknak, valamint a **Dobos Károly** által vezetett Nyugdíjas Klub és a Népfront helyi szervezete munkájának köszönhetően 1988. október 30-án felavatásra került a II. világháború áldozatai előtt tisztelgő emlékmű. Dr. Grimm Lóránt a rendszerváltást megelőző időkben nem csak a község körzeti orvosa, de közéleti motorja is volt. Az általa összefogott Vöröskereszt csapata és a csatlakozó helyiek a település rendben tartását, szépítését szívügyüknek tartották. Ma az egészségház viseli az elhivatott nevét. Ugyancsak a 80-as évek végére esik a martonvásári helyi újság elindítása. Az első szám még **Martonvásári Tájékoztató** néven, egy stencilezett kiadvány volt, mellékletként egy vázlat szerű Martonvásár térképpel. Kezdetben még negyedévente, majd később egyre nagyobb gyakorisággal közreadott - közben nevet is kapott - újság **Forum Martini**-ként szolgálja a mai napig is a lakosságot. 1988. november 4-én megalakult a **Magyar Demokrata Fórum** helyi szervezete **dr. Bogdán Emil, dr. Simon Endre és Török Zsolt** vezetésével. Az átmeneti időszak és az azt követő évek történéseinek részletei **olvashatók a Városi Könyvtárban** megtalálható helyi újság bekötött példányaiban.

1990. szeptember 30-án lezajlott az **első szabad, demokratikus önkormányzati választás**, melynek eredményeként **Horváth Ottó** került a polgármesteri székbe. Már az első ciklusban (1990-94) megvalósított egy korábban már többek által is felvetett

A templomkert korábbi állapotában,
elválasztva a kastély előkertjétől

A 2000-ben felállított Millenniumi Emlékoszlop,
melynek megmentett reliefjei ma a BBK
kiállítóterének homlokzatán láthatók.

R. Törley Mária szobrászművész
Brunszi Teréz szobra a kastély parkjában

elképzelést, elindította a **Martonvásári Napok** nyári rendezvény-sorozatát. Horváth Ottó kezdeményezte a **testvérvárosi kapcsolatok** kiépítését a németországi **Baierfurttal**, később – a közelben élő Brunszvik leszármazott, **de Gérandó Teleki Judit** asszonynak köszönhetően – a franciaországi **Saint Avertinnel**, majd az erdélyi **Mezőkölpénnyel**. 1995-ben hozta Martonvásárra **Harcza Tiborné** az általa létrehozott **Óvodatörténeti Gyűjteményt**, mely először a kastélypark egyik kisebb épületében volt látható. Az Óvodamúzeum mai épületébe, méltó helyre csak később, 2014-ben került. Horváth Ottó 1998-ig volt Martonvásár polgármestere, a településen ez alatt az idő alatt elkészült az új óvoda, megoldódott a hosszabb ideje gondot okozó ivóvíz-ellátás, bővült az iskola, kisebb beruházások valósultak meg. A rendszerváltást követő nehéz és bonyolult körülmények ellenére is a település ez alatt a nyolc év alatt szépen teljesített, **Martonvásár lakossága közösséggé formálódott**. Az 1998 és 2002 közötti időszakban, **Palánky Klára** polgármestersége idején, a millennium évében (2000) került felállításra az **Emlékoszlop**, melyre Sasvári János fafaragó mester a dr. Hornyák Mária történész, a Kutatóintézet könyvtárának akkori vezetője által megálmodott, Martonvásár történetét felidéző jelneketek vésett fel. Ma, az emlékoszlopból Kárpáti József művészstanár-restaurátor által megmentett, hat relief a kulturális központ oldalfalán tekinthető meg. A 2002-es önkormányzati választásokon **Orbán András** lett a polgármester. Ebben a ciklusban **Kuna Ferenc** hathatós közreműködésével megtörtént a **csatornahálózat** kiépítése és **bővült az óvoda**. Martonvásár 2005. július 30-án **városi rangra emelkedett**. Itt mindenképpen meg kell emlékezni a várossá válási folyamat irányítójaként hatalmas munkát végző, akkor köztünk élő **dr. Kara Pál** nyugalmazott közigazgatási államtitkárról. A városi címet településünk elsősorban a térség kulturális központjaként érdemelte ki. **Pletser Tamás** kertészmérnök-helytörténész lokálpatrióta kiállításokat rendezett, előadásokat tartott ebben az időszakban és teszi azóta is. **Tóth Andrásné** és **dr. Porvay Judit** a rendszerváltás óta önzetlenül segíti a martonvásári civil közösségeket. 2006 és 2010 között **Kiss Gábor** volt a település polgármestere, ennek a ciklusnak a végén indították el a **városháza** és a **segítő szolgálat** épületeinek rekonstrukcióját. A 2010. évi választásokon aztán átütő siker arattak a Martonvásári Más Kép Egyesület (ma: Martonvásári Polgári Összefogás Egyesület) – Fidesz-KDNP által támogatott képviselőjelöltek és polgármesterjelölt, mellyel egy merőben új korszak vette kezdetét.

A művészeti iskola, a Százszorszép Táncegyüttes táncosai a kastély előtt, a Baierfurti Fúvósok bevonulása a Martonvásári Napok helyszínére a régi sporttelepen, a Jodes által életre hívott Bencsik napon fiatal rockzenekarok lépnek fel.

FALUBÓL
KISVÁROS

Martonvásárt 2005-ben nyilvánították újra várossá 14 másik településsel együtt. A rendszerváltozást követő 20 évben, 1989-2009 között a városok száma dinamikusabban növekedett a várossá válás kritériumainak fellazulásával. Ekkor 205 taggal bővült a városok száma, azóta 2013-ban és 2021-ben újabb 18-al és 2-vel. Ma már az ország településeinek több, mint 11%-a város: 2022-ben 348 település rendelkezik városi jogállással. Településtudományi szakértők szerint a városok formális és funkcionális száma az 1990-es végén volt egyensúlyban. Azaz ma már több, mint 100 olyan városunk van, amelyek formálisan ugyan városok, de funkcionálisan nem azok.

A magyar kisvárosok a rendszerváltozást követően differenciáltan fejlődtek: többnek sikerült elérnie, hogy formális várossá váljon funkcionális értelemben is várossá vált. **Bizton állíthatjuk, hogy Martonvásár is ezek között található!** Ezt több komplex fejlettségi vizsgálat is alátámasztja az elmúlt évek szakmai irodalmából. E várossikerek mögött ugyanakkor különböző tényezők, eltérő stratégiák állnak. Martonvásár fejlődését elsősorban társadalmi, intézményi és szociális infrastrukturális központi szerepeinek erősödése hozta, mely alapján lakóvárosi jelleg erősödött, és az itt élők életminősége nagyon sokat javult. Gazdasági központi szerepeinek erősödése, ezzel együtt funkcionális jellegének átalakulása is megkezdődött. Ezen a ponton azonban ismét stratégiaváltásra van szükség: egy olyan új fejlődési út kijelölésére és annak követésére, amely a jövő záloga lehet. E jövőképből az energiatartóknak és a fenntarthatóságnak fontos szerepe kell, hogy legyen.

Jelen fejezet a formális kisvárossá válást követő évekből azokat a **fejlesztéseket, eredményeket** veszi sorra lépésről lépésre, kronológiai sorrendben, amelyek mérföldkövek voltak Martonvásár **harmadik „aranykorában”**. Nagymértékben járultak hozzá

napjaink élhető kisvárossá formálódásához. Ezek a fejlesztések szervesen épülnek az 1990-es évek elejétől megindult azon fizikai infrastrukturális és társadalmi fejlődés kézzelfogható eredményeire, amelyek viszont a 2005-ös újbóli várossá nyilvánításhoz voltak nélkülözhetetlenek (pl. ivóvíz- és csatornahálózat kiépítés, óvoda- és iskolabővítés, segítő szolgálat infrastruktúrafejlesztése, kulturális rendezvénysorozatok meghonosítása, testvérvárosi kapcsolatok életre hívása, stb.).

A fejlesztések 2010 után azonban egy jóval magasabb sebességfokozatra kapcsoltak. Ez annak is köszönhető, hogy a mindenkori kormányzati és helyi politikai irányultság immár három ciklus óta összhangban van. Ez önmagában azonban még kevés lenne, ha hiányozna **a koherens stratégia, az összetartó közösség és a közösségi tervezés**. Illetve ezek eredményei: **az egymásra épülő és egymást kiegészítő városfejlesztési elképzelések**, a helyben kigondolt, pályázati támogatást vagy központi forrást szerző és sikerre vitt beruházások sora.

2010. október 3-án a martonvásári választópolgárok egyértelmű felhatalmazást adtak a városvezetésre a Fidesz-KDNP és a Martonvásári Más Kép Egyesület polgármester-jelöltjének, **Dr. Szabó Tibornak és**

képviselő-jelöltjeinek, Farkas Erzsébetnek, Gucsek Istvánnak, Dr. Gyulay Gyulának, Horváth Bálintnak, Kuna Ferencnek, Nemes Józsefnek, Szigeti Zoltánnak és Varga Ferencnek. Az alakuló ülésre az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetében került sor. A kinevezett alpolgármester kapta meg a városüzemeltetés felügyeletét. Ide tartozott a közmuvelőszolgálatokkal fennálló kapcsolat rendbetétele, a közterületek állapotának felmérése és a gondozás felügyelete. Létrejött egy polgármesteri tanácsadó testület, amely Martonvásár jövőképe alakításával, a polgármester és a képviselő-testület munkájának segítségével foglalkozott a nyilvános ülésein. A felállított négy testületi bizottság – Pénzügyi és Gazdaságfejlesztési, Városfejlesztési és Üzemeltetési, Szociális és Egészségügyi, valamint Oktatási, Kulturális, Ifjúsági és Sport Bizottság – kontrollt biztosított a jogszabályok szerinti működés felett. Átmeneti munkacsoportok alakultak továbbá egy-egy speciális terület stratégiájának kidolgozására, pályázati feladatok felügyeletére vagy szervezőbizottságként, önkéntes részvétel mellett. A városfejlesztési feladatok koordinálására, a pályázati munkák előkészítésére polgármesteri kabinet létesült. A kabinet vezetője a tanácsnok volt, tagjai a bizottságok elnökei, a polgármester és az alpolgármester. A kabinet ellátta a munkacsoportok koordinációját, közreműködött

a kidolgozandó stratégiák elkészítésében, összeköttetést jelentett a polgármester, valamint a hivatal dolgozói, a bizottságok, a képviselők és a kabinet között. Felügyelte a pályázatokat, a városfejlesztést és betekintett a városüzemeltetésbe.

Az új képviselő-testület - amely azóta egyetlen tagjában módosult 2019-ben, amikor Farkas Erzsébetet Tóth Andrásné váltotta - egy, az eddigiektől eltérő városvezetési filozófiát kezdett el megvalósítani. Programjukban prioritásként határozták meg a **kisvárosi arculat kialakítását**, a helyben elérhető **szolgáltatások bővítését**. A közösségi élet tereinek megteremtését, a helyi közösségeknek, vállalkozásoknak való segítségnyújtást a rend és tisztaság egyidejű betartásával és betartatásával. Kiemelték, hogy **Martonvásár kedvező földrajzi fekvését** ki kell használni, és a másik helyzeti előnyre, a **Brunszvik-Beethoven-Dreher hagyatékra** is építeni kívánnak, kiemelt rekreációs célponttá emelve ezzel a települést. Hangsúlyt kívántak helyezni továbbá a városlakókkal és a szolgáltatókkal való **párbeszédre**, hogy az igény és „nyitva tartás” lehetőleg találkozzon. Ehhez szemléletváltásra, szerkezeti átalakításokra és a szolgáltató jelleg megerősítésére volt szükség.

Kiemelt területhként jelent meg az **oktatás fejlesztése** is a testületi programban, a demográfiai fordulat pedig elengedhetet-

lenné tette az intézmények fejlesztését, bővítését. Ehhez kapcsolódóan kiemelt célként vált egy bölcsőde kialakítása Martonvásáron. A helyi oktatás fejlesztését az óvodák, a Beethoven Általános Iskola és a Művészeti Iskola közötti együttműködés megerősítésére alapozták, szakmai függetlenségük hangsúlyozása mellett. A helyi szintű művészeti oktatás támogatását szintén prioritásként kezelték, biztosítva az onnan kikerülő tehetségek további fejlődésének lehetőségét. A helyi szintű művelődés felélesztése érdekében egy **művelődési központ intézményi kereteinek a kialakítását** is elhatározták. A folyamatot szervezeti átalakítással, a városi könyvtár, a klubház, a civil kapcsolattartás, valamint a program- és a rendezvényszervezés összevonásával kezdték meg. Az új művelődési ház végül 2014-ben öltött testet.

A Martonvásári Napok című rendezvénysorozat is ide tartozott, amelyet 2-3 olyan eseményre bontottak szét, amelyek képesek megmozgatni az egész várost több alkalommal is egy évben. Ehhez egységes arculatot és nagyobb online megjelenési felületet alakítottak ki a rendezvények számára. Hangsúlyos részét képezték a programoknak a **helyi fiatalok és idősek** is. Fontosnak tartották, hogy a fiatalok Martonvásáron találják meg a számukra megfelelő közeget. Egy alkotóház kialakításával a helyi fiatalok közösségeinek nyújtottak volna művészeti

kifejezési lehetőségeket. Az idősök esetében is fontossá vált, hogy szervezeteiken keresztül részt vegyenek a település közösségi életében. A **sport** területén a helyi **utánpótlás nevelése** kapott kiemelt figyelmet, melynek érdekében egységes pályázati-értékelési szabályokat alakítottak ki. A térségi segítőszolgálat – egy 2011 őszi megújult épületben – látta el továbbra is a szociális alapfeladatokat. Az idősök és rászoruló életkörülményeinek javítását részben köz munkások bevonásával, a helyi közmunkaprogram szélesítésével kívánták elérni.

Hosszú távú célként fogalmazódtak meg a programban olyan elemek, amelyek azonban **viszonylag rövid idő alatt megvalósultak**, mint például a **városközpont** kialakítása, a **művelődési ház** vagy a **városi sportcsarnok** felépítése. A városközpont kialakítására vonatkozó előzetes tervek alapján a központ magába foglalta az egykori gépállomást és környezetét az orvosi rendelőtől a műemlék óvodáig, ide kapcsolva a templomkertet és a park bejáratát is. A fejlesztéseket elsősorban a magántőke finanszírozásában képzelték el, valójában azonban zömében Európai uniós és kormányzati támogatásokból valósultak később ezek meg. Kijelölték azt a területet is, amely alkalmas lenne kisebb üzemek és vállalkozások befogadására: ezt akkor még az autópályán túl, az erdőháti bekötőút mellett képzelték el. Végül

az autópálya-lehajtó mellett jött létre szintén az évtized végére. Az **MTA Agrártudományi Kutatóközpontjával** szoros kapcsolatot kialakítására törekedett az új testület, közös pályázatokat, illetve fejlesztéseket is meg kívántak valósítani. Ennek azóta szintén számos kézzelfogható eredménye született (pl. Brunszvik-kert).

A város anyagi helyzete a **2010-es évek elejének** nem tette lehetővé a programba foglalt tervek gyors megvalósítását. Az előző testületek döntései révén ugyanis az önkormányzat mintegy 900 millió forintos **adósságállományt** halmozott fel, amiből 550 millió Ft (mely később a svájci frank megerősödése miatt jelentősen megnőtt) kötvénykibocsátásból származott 2013-ban megkezdődő visszafizetési kötelezettséggel. Ez évi 50-60 millió Ft pluszterhet jelentett volna. Kötvénypénzből fedezték korábban az óvoda beruházás 100 millió forintos összegét, ebből vásárolták meg a volt gépállomást 40 millió forintért, valamint ebből finanszírozták a pályázati pénzből meginduló beruházások addig felmerült költségeit és az önrészeit. 2008-ig a működési hiányt is ebből pótolták. Felérték a tartalékokat is, mivel több feladatot ezekből finanszíroztak (pl. kátyúzás, iskolai tornaterem felújítás, zöldterület rendezés, elmaradt áfa befizetés, vízi közmű társulattól átvállalt 108 millió forintos hitel 2010. évi része, továbbá külön-

féle egyéb, illetve jogszabályokon alapuló kötelezettségek). A gázprivatizációból származó befektetések elfogytak 2010-re.

A beruházások amortizációját az önkormányzat se központi finanszírozásból, se saját erőből nem tudta sem forrással, sem új beszerzésekkel pótolni. Emiatt évente százmillió nagyságrendű volt a vagyon csökkenése, ezért első körben rendkívül fontos volt a vagyont érintő, illetve a tartós működési bevételt hozó **gazdasági döntések** meghozatala. Az 550 millió forintnyi kötvény-tartozás a svájci frank rendkívüli erősödése miatt 2010 őszi 733 millió forintra nőtt. Főként ez indokolta a „vállalkozó önkormányzat” filozófiájának bevezetését, mint szemléletváltást, hiszen olyan befektetéseket kellett rövidtávon realizálni, amelyek fedezhették a kötelezettségeket. Súlyosbította a helyzetet a csatorna-beruházás felvett 173 millió forintos ÁFA kölcsön időközben elindult peresítése. Az adósságállomány 2010. október 01-i értéken 841 millió forintot tett ki további 54 millió forintos kötelezettség-állománnyal, míg a pénzeszközök összege 396 millió forint volt további 294 millió forintos követelés-állomány mellett. A megöröklött költségvetési helyzet miatt az új testület 2010. november 1-jei hatállyal minden olyan kifizetést leállított, amelyet jogszabály vagy szerződés nem írt elő.

ÁTALAKULÓ VÁROS

2011

A 2010-es önkormányzati választásokat követően a Képviselő-testület és a városvezetés legfontosabb feladatai a korábbi időszakokban felhalmozott adósságállomány kezelése, a térségi vezető szerep formális megszerzése, valamint egy kisvárosi léptékű, a kulturális intézményeket a középpontba állító belvárosi fejlesztés megtervezése volt. 2010 előtt Ercsi volt a kistérség székhelye, Martonvásár közössége 1,3 milliárd forint adósságot halmozott fel, a kisvárosnak nem volt központja, főtere, de még művelődési háza sem.

2010

A későbbiekben is minden törvényes eszközt felhasznált a képviselő-testület ahhoz, hogy ezt a célt elérje. Kidolgozott egy konkrét cselekvési tervet is például. A szabályozottság érdekében átmeneti költségvetési rendeletet alkotott a 2011. évi költségvetés elkészültéig felmerülő szükséges kiadások forrásának biztosítása és a hiányzó bevételek beszedése érdekében. **A spórolást persze jobb, ha mindenki magán kezdi:** a választott képviselők és a felkért bizottsági tagok **2019-ig nem vettek fel tiszteletdíjat és költségterítést** a polgármesteren és az alpolgármestere(ke)n kívül. A deficit miatt a 2011-es költségvetés összeállítása nehéz volt, fejlesztésre szinte semmi nem jutott, de ezzel mindenki tisztában is volt. Az adósságok rendezése következtében az év végére azonban már 55 millió forintot meghaladó többletet mutatott a

város egyenlege! Likvid hitel felvételére és önkormányzati ingatlanok értékestésére ugyanakkor még 2012 és 2013-ban is szükség volt a költségvetési egyensúly megtartása érdekében.

Az új képviselő-testület rövid és hosszabb távon egyaránt jól körvonalazott, a társadalmi-gazdasági élet széles körét felölelő és a helyi városi lakossági igényeket előtérbe helyező célkitűzésekkel kezdte meg a döntéshozói munkát. Első intézkedései között meg szeretne volna vásárolni a Martonseed Zrt.-t az MTA-tól a kötvényből megmaradt összegből. A számlavezető bank azonban olyan feltételeket szabott a kötvényforrás ilyen irányú felhasználására, amely a város adósságtérheit tovább növelte volna. A képviselő-testület ezért – felelősséget érezve a takarékos költségvetési gazdálkodás iránt – lemondott az önkormányzati szándékáról. Ezzel egy újabb lehetőség maradt kihasználatlanul a korábbi felelőtlen kötvénykibocsátás miatt. Ugyanakkor lehetővé tette a testület a kötvénypénz felhasználását vállalkozásban történő üzlet rész megvásárlásának a céljára azzal a kikötéssel, hogy annak megszerzése önkormányzati többségi tulajdonszerzést kell, hogy eredményezzen.

A 2010-es évek elejére több olyan **akut probléma** is felszínre került, amelyet orvosolni kellett, mert régóta megoldatlanok voltak. Ilyen volt például a **Szent László úti lakópark** helyzete, amely lassan tarthatatlanná vált, ki kellett építeni a **csatornahálózatát**. Mindezt csak pályázati forrásból, a szennyvíztisztító-telep teljes körű rekonstrukciójával és bővítésével lehetett orvosolni. Ennek előkészítése ugyan hamarosan megkezdődött, de a beruházás csak a 2010-es évek végére tudott megvalósulni. Az **út- és járdahálózattal** is alapvető problémák voltak, amelyre többéves teljes megújítási program indult. Évtizedek óta gondot okozott

Erdőhát és Kismarton helyzetének javítása, amely alapvető infrastruktúrafejlesztést jelent városi hálózatokba történő integrálással. Ez szintén csak egy hosszabb, több ciklust átívelő program keretében volt lehetséges, melynek első elemei részben már megvalósultak (pl. csatornahálózat), újabb ütemei azonban még előkészítés alatt állnak (pl. közös vízhálózat fejlesztés). A **közbiztonságot** a településen, szintén pályázati forrásból, a polgárőrséggel együttműködve, kamerahálózat felszerelésével szeretne volna az új képviselő-testület megerősíteni. Ennek megvalósítása anyagi nehézségek miatt szintén a 2010-es évek végéig húzódott, amikor is szintén pályázati forrásból oldódott meg.

A **városháza felújítása** zajlott, de a tervek érdemi módosítására már nem volt lehetőség, ezért az a döntés született, hogy az épület átalakítását és felújítását a pályázatban foglaltak végrehajtásával gyorsan be kell fejezni. A pótmunkák ugyan jelentős többletköltségeket vontak maguk után. Korábban ugyanis nem vették számításba a tetőtér jövőbeni beépíthetőségét és az irodákba tervezett gyengeáramú hálózatot is alultervezték. 2011. február 18-án avatták fel a megújult épületet, majd március 15-én egy nyílt nap keretében minden martonvásári meg is tekinthette azt. KDOP pályázaton több, mint 99 millió forintot nyert el a város a beruházásra, amely végül 138,4 millió forintba került. A felújított, belülről teljesen átalakított és 100 négyzetméterrel kibővített hivatali épületben végül a tetőtér is beépíthetővé vált, ezáltal ma is további teret kínál – szükség esetén – bővítésre. A felújítás fontos része volt a fűtési rendszer korszerűsítése, mely révén a fűtési költség is 25-30%-kal kevesebb lett a megnövekedett terület ellenére. Az ügyfélfogadási körülményei megfelelnek az adatvédelmi szempontoknak, és egy megújult ügyfélfogadási

2011-ben készült el a városháza épületének felújítása

rend került bevezetésre, jobban illeszkedve a lakossági igényekhez, így például az okmányiroda szombaton is nyitva tartott. Egy átvilágítással egybekötött szervezetfejlesztési folyamat is megvalósult.

A **térségi szociális intézmény** Szent László úti új épületének pályázati forrásból történő kialakításával is több probléma adódott. Az első közbeszerzés eredménytelen volt, a második ugyan eredményes, de később a kivitelező visszalépett. Szükség volt egy harmadik közbeszerzés kiírására (de ehhez jogerős építési engedély kellett), ami miatt valós veszélyként jelent meg a véghatáridőből való kicsúszás. Az elkészült tervek a kabinet ugyan szakmailag nem tartotta megfelelőnek, de további módosítása szintén kockázatos lett volna, ezért itt is mindenben elősegítették a gyors megvalósulást. Az új kiírás 2011. januárjában jelent meg és eredményeként megindult a kivitelezés, amely ősze hozott eredményt, egy, a szociális alapszolgáltatásokat integrált módon nyújtó modern épületet. A szintén KDOP pályázaton elnyert 142.675.000 forint összegű támogatáshoz saját forrásként az önkormányzat két ütemben mintegy 40 millió forintot tett hozzá. A 2011. október 14-én átadott épületben a 2012. január 1-jével meginduló térségi szociális és gyermekvédelmi alapellátások köre két feladattal bővült, családi napközivel és jelzőrendszeres házi gondozással.

Újabb gond megoldásaként a **Martonvásár és Gyúró Csatornaberuházó Vízi-közmű Társulat** 2010. november 3-án végelszámolással **megszűnt**. Martonvásárnak 5,8, míg Gyúrónak 2,2 millió forint pénzmaradványt adott át a társulat, és a 148,9 millió forint **hiteltartozásából** Martonvásár 109,1 millió forintot vállalt át. További megoldandó problémát jelentett azonban, hogy a csatornadíj az üzemeltetés költségeit sem fedezte, amellett, hogy az átvállalt hitel törlesztésére is a működésből származó bevételeknek kellett volna fedezetet nyújtania. A csatornadíjat ezért, az illegális rákötések vizsgálatával párhuzamosan, 2011-től meg kellett emelni. A régóta rendezetlen üzemeltetési területen is sikerült 2011-ben

**A Városháza
a Martonvásári
Polgármesteri
Hivatalnak és a helyi
polgárok nevében a
döntéseket meghozó
Képviselő-testületnek
az otthona**

Forum Martini újság,
Martonvásár város lapja

előrelépni azzal, hogy a szennyvízelvezetési agglomerációban érintett négy önkormányzat (Gyúró, Tordas, Martonvásár és Ráckeresztúr) **egy közös céget hozott létre**. Október 1-jétől a Szent László Völgye Szennyvíztisztító és Csatornaüzemeltető Közhasznú Nonprofit Kft. vette át az üzemeltetési feladatokat, amivel megszűntek az örökös elszámolási viták. Ezen felül a testületek döntöttek a rendszer továbbfejlesztéshez szükséges **csatornatársulás** létrehozásáról és egy **előkészítő pályázat** benyújtásáról is, melynek keretében forráshoz kívántak jutni a műszaki tervezés és a pályázatírás költségeinek fedezetére, majd az ezt követő második ütemben egy komplex tisztítóműi és hálózati fejlesztésre.

A Gábor-majori bekötőút mellett lévő **hulladéklerakót** 2010. november elejére rekultiválta az MTA Mezőgazdasági Intézete, amelyet 2007-ben használt utoljára. Az uniós csatlakozás után az országos hulladék-gazdálkodási terv szabályozta a lerakók működtetését. Előírás volt, hogy a használaton kívüli telepeket végleges záróréteggel lássák el. A kutatóintézet 21 millió forintot nyert pályázaton a 3 millió forint önrésze

mellé, így a lerakót rekultiválta, és azóta az előírásoknak megfelelően kezeli a lezárt hulladéktelepet.

Martonvásár és Kápolnásnyék között 2010. november 28-án fejeződött be a bal vasúti vágány átépítése, majd hamarosan elkészült a jobboldali is. **A Kelenföld-Székesfehérvár vasúti szakasz** felújítása 2008-ban kezdődött meg 119 Mrd forint összértékben, nagyjából Európai uniós támogatással (101,3 Mrd Ft). Ennek része volt a Kápolnásnyék-Martonvásár szakasz átépítése. Az **új gyalogos aluljáró** befejező, belső szerelési és utólagos szigetelési munkái szintén 2010 végén fejeződtek be a martonvásári állomáson. Ezután következett a **Vasút utca átépítése**, a **buszforduló** és a burkolt rakterület építése, a zajvédő falak létesítése, a **parkoló kialakítása** és a **Határ utca felújítása**. A munka 2011-ben folytatódott a Tárnok-Martonvásár szakasszal és 2012 decemberében zárult a Tárnok-Székesfehérvár közti szakasz átadásával. A martonvásári **állomásépület** akadálymentesítése és felújítása azonban csak 2013 elejére valósult meg egy, a kivitelezővel 2011 elején megkötött vásosfejlesztési megállapodás kere-

Helyi tudástőke, kapcsolati tőke és pénzügyi tőke nélkül nem lehet várost fejleszteni

tében. A kétvágányú közlekedés a teljes Kelenföld-Székesfehérvár vonalon 2013. szeptember 16-án indult meg.

2010. december 10-én adták át a Martonvásár és Bicske közötti 400 kV-os **távvezeték**et, valamint a zöldmezős beruházásban felépült Bicske Dél 400/120 kV-os alállomást a távvezeték ünnepélyes bekapcsolásával. A nyolc településen átívelő vezeték 24,5 kilométer hosszú, 168 fenyőtípusú oszloppal épült a kor követelményeinek megfelelő készülékek, berendezések alkalmazásával. A beruházás teljes költsége 10,5 milliárd forint volt. A vezeték és az állomás tovább növelte a régió ellátásbiztonságát, és erősítette az európai villamosenergia-rendszeren belüli hálózati kapcsolatokat.

Önkormányzati beruházásban 2010 végéig megvalósult a **gyermekek étkeztetési feltételeinek javítása** az éttermi tér bővítésével és az élelmezés minőségének emelésével a Beethoven Általános Iskolában. Megindult a **Szent László Völgye Többcélú Kistérségi Társulás munkaszervezetének** a Polgármesteri Hivatalba történő integrálása, a kistérségi **orvosi ügyeleti rend** átalakítása, a **közművelődés átszervezése** és a **bölcsődei szolgáltatás** tervezése. Zajlott a **városfejlesztési stratégia megalkotása**, melynek koncepcióvázlata 2011 tavaszára készült el, a koncepció és a stratégia 2011-ben és 2012-ben. Program változatát 2013 májusában fogadta el a testület **Dreher Jenő**

Városfejlesztési Stratégia és Program címmel. Tartalmában és arculatában megújult a város honlapja, miközben az információrtalom folyamatosan bővült 2011-ben is az Infokommunikációs Munkacsoport javaslati alapján. Napvilágot látott ekkor egy elvi szakvélemény is, amely egy martonvásári városi legendát megcáfolva egyértelműen kimutatta, hogy a település alatti mély rétegekben is csak 30-40 Celsius fokos víz található. Ez sem gyógyturizmus, sem hőenergia-hasznosítás szempontjából nem mérvadó.

A Beethoven Általános Iskola **tornatérmeinek sportpadlóját** az aljzatbeton – a nem megfelelő időjárás miatt történő – lassú száradása következtében a vállalkozó nem tudta befejezni az év végi határidőre. Így a gyermekek 2011 márciusáig nem használhatták azt és a tervezett rendezvények is elmaradtak. A minőségi sportpadló szükségessé tette, hogy a terem fenntartásához az addig ingyenesen használók is hozzájáruljanak ezt követően. Az **iskola nyílászáróinak részbeni cseréje** is megtörtént még 2010 végén pályázati támogatásból. Az **emeleti ablakok kiváltása** egy újabb 2011-es pályázati támogatás révén valósulhatott meg, amelyben az elnyert 13,4 millió forinthez az önkormányzat 20%-os önrészt vállalt. Ezen kívül az **ebédlőben is teljes padozatcserét** hajtottak végre 2011-ben.

2011 elején az átalakításokkal és a források, lehetőségek feltárásával összefüggés-

ben, elkészült egy Martonvásárt bemutató **befektetési kalauz**, amelyet a városvezetés eljuttatott a lehetséges befektetőkhöz, a kereskedelmi külképviseletekre, a nagykövetségekre, az államtitkárságokra is. A városfejlesztési stratégia részeként a belvárosi fejlesztési területeket, illetve az itt elképzelhető beruházásokat mutatta be az önkormányzat egy másik kiadványban. A városvezetés – e kiadványok révén is – magánfejlesztéseket kívánt a városba vonzani, mert a jövő szempontjából nélkülözhetetlenné vált a **munkahelyteremtés, az iparúzési adóbevételek növelése** és a belvárosi területek rehabilitációja.

Szintén még az év elején javaslatot tett a testület a kistérség székhelyének és elnevezésének megváltoztatására Ercsi helyett Martonvásárra, továbbá a lehatárolás módosítására is. A végül 2012. január 1-jével valóra váló **kistérségi székhelymódosítás** nem pusztán adminisztratív lépés volt, hanem jelentős, kötelezően ellátandó többfeladatokkal is járt, amiket az önkormányzat természetesen vállalt. 2011. július 1-jétől a Szent László Völgye Többcélú Kistérségi Társulás munkaszervezete, tehát a kistérségi szolgáltató iroda szervezetileg és fizikálisan is beolvadt a Martonvásári Polgármesteri Hivatalba. Ezekkel a lépésekkel erősödött **Martonvásár térségi szerepe** és több területre is kiterjedt a környező településekkel való együttműködése, amivel reális esély nyílt

A Segítő Szolgálat új épülete

a **járásszékhely** cím megszerzésére 2013. január elsejétől.

Március végén döntés született a klubház és a könyvtár összevonásáról, amelyek szeptember 1-jével beolvadtak a július 15-étől létrehozott új egységes intézménybe, a **Martonvásári Brunszvik-Beethoven Rendezvényszervező és Idegenforgalmi Központba**. Közben a testület elfogadta Martonvásár **Sportkoncepcióját**, amely a helyi sportélet működési rendszerét, fejlesztési irányait, támogatásait, valamint a városi sportinfrastruktúra fejlesztési elképzeléseit tartalmazza. A polgármester még ebben a hónapban megkezdte a **Polgármester Házhoz Megy** közösségi akciósorozatát. Ennek keretében rendszeresen egy-egy utca lakóit keresi fel, immár több, mint 10 éve.

A városüzemeltetés terén a **Martongazda Kft.** megalakítása a Martonbrikett Kft. jogutódaként még 2010 végén indult el, amely 2011 májusára eljutott odáig, hogy az alapját képezze az egységes város- és intézményüzemeltetési rendszernek. Innentől

kezdve - munkaerő-átcsoportosítás révén - a Martongazda Kft. látta el az önkormányzati intézmények üzemeltetését, karbantartását, beszerzéseiket, az ingatlanok hasznosítását, a lakás- és helyiséggazdálkodást, a temető üzemeltetését, a helyi közlekedési feladatokat, valamint foglalkoztatta a karbantartó, takarító személyzetet is. Az itt alkalmazásban lévők a cégvezető irányításával továbbra is ellátták korábbi feladatukat, de sokkal hatékonyabban, szervezettebben tették azt.

2011 szeptemberéig két helyen sikerült az **útburkolat minőségi javítása** a városban. Az óvoda parkolójának aszfaltozásával sok éves lakossági, szülői elvárásnak tett eleget az önkormányzat. A vasút előtti veszélyes, kátyús terület kijavítása is megtörtént, melyre szintén nagy lakossági igény mutatkozott. Több útszakasz mellett, melyek pályázati dokumentáció alapját képezték, az önkormányzat megtervezte és engedélyeztette a Jókai utca és a Szent László út sarkán kialakítandó **gyalogos átkelőt**. Ez az elkészülte óta

jelentősen megkönnyíti a Szent László lakóparkban élők mindennapjait.

A városközpontban a gépállomás területén nagy volumenű **kulturális fejlesztések tervezése** indult meg 2011 második felében a **Brunszvik-Beethoven Kulturális Központ (BBK)** felvázolásával, kiváltva egyúttal a korábban a sportpályára tervezett alkotóház elképzelést. Vázlatok készültek egy korszerű, a mai igényeket kiszolgáló, mind a belső udvar, mind a fedett nézőtér felé nyitott színpad, zenekari árok, öltözők és kiszolgáló helyiségek létesítése céljával. Egy turisztikai információs pont kialakítására is az emeleten két irodával, a földszinti részen kávézóval, ajándékbolttal, valamint egy, az Emlékezés tere felé nyitott vendégcsalogató terasszal. Az elképzeléseket két **LEADER pályázat** beadása támogatta meg 40 millió forint támogatás igénylésével és 25 millió forint önerő biztosításával, melyek közül az egyik a későbbiekben nyertes is lett.

KULTURÁLIS VÁROS / KÖZPONT

Martonvásár 2012-ben kistérségi, 2013-ban járási központ lett. A Főtér, A Brunszvik-Beethoven Kulturális Központ és az Óvodamúzeum fejlesztései elindították a települést a valódi kisvárossá válás útján. 2014-ben az első Magyar Népdal Napja keretében a közösség birtokba vehette az azóta több ütemben továbbfejlesztett "kulturális városközpontot".

Óvodabővítésre két csoportszoba kialakításával, az óvodai nevelés, szemléletformálás és eszközpark fejlesztésére, a tehetséggondozás terén, **útfelújításokra**, a **belváros turisztikai célú megújítására** és kerékpárút kialakítására új TÁMOP, KEHOP, BM és KDOP pályázatok kerültek benyújtásra 2012 közepén és második felében. Ugyanakkor a martonvásári agglomeráció szennyvíztisztításának bővítésére és a csatornázatlan területek rendszerbe történő becsatolásának előkészítésére elnyerte az önkormányzat a KEHOP 28,5 millió forintos támogatását. Ez a forrás a megvalósíthatósági tanulmány és a szükséges tervek elkészítését finanszírozta.

2012 végére végső szakaszához érkezett a járási székhellyé avanszálás folyamata. A megyei kormányhivatal megküldte azt a megállapodás-tervezetet, amely rendezte a kialakítandó **Martonvásári Járási Hivatalhoz** kerülő infrastruktúra átadását, így az 2013 elején megkezdhetette működését. Ehhez a „B” iskolaépület átalakítására, az iskolai osztálytermek emeletre történő áthelyezésére, és a könyvtár átköltözésére volt szük-

ség a műemléki óvodaépületbe. Szintén 2013. január 1-jétől az állam gondoskodik – az óvodai nevelés kivételével – a **köznevelési alapfeladatok ellátásáról**. Ez alapján az önkormányzat a Martonvásári Beethoven Általános Iskola működtetését végül átadta az államnak, az ezzel ellentétes előzetes szándékai ellenére. A Martonvásári Művészeti Iskolának ekkor még nem volt önálló épülete, az iskolaépületben működött. A járási **tankerület** vette át a fenntartói jogokat, melynek igazgatósága a segítőszolgálat épületében kezdte meg működését. Az elsőfokú **építéshatósági** társulás is megszűnt 2012-ben, de a továbbiakban a járási székhelyeken kellett ellátni a feladatot. Martonvásár így ebben a tekintetben is megerősödött, hiszen Ercsitől Válig a Martonvásári Polgármesteri Hivatal látta el ezt a fontos munkát több, mint 7 éven át. A jegyzői építéshatóságok 2020. március 1-jével szűntek meg, ekkor a feladatellátás a kormányhivatalokba került át.

2012-ben sikeres decembert könyvelhetett el Martonvásár, mivel a 2012. december 18-án megjelent Magyar Közlöny szerint

500 millió Ft **kormányzati támogatáshoz jutott** a város a közösségi feladatai biztonságos ellátása érdekében. Ezt a forrást döntő többségében **fejlesztési céllal** a városközpont kialakítására, kisebb részben más helyszínek kisebb beruházásaira használta fel az önkormányzat a következő években. Nyert továbbá 275,9 millió forintot 2012. december 20-án egy **KDOP pályázaton** a Brunsvik-Beethoven Kulturális Központ (BBK) és az Óvodamúzeum épületének kialakítására, illetve környezetük rendezésére, amelyek 2014-re készültek el.

További év végi örömhír volt a várost is elérő **adósságkonszolidáció**, mely során 565 millió Ft korábbi tehertől szabadulhatt meg az önkormányzat 2013 során. Majd a fennmaradó további 35%-tól is 2014 folyamán. Az önkormányzatok a 2002-2008 között felhalmozott adósságállományának teljes mértékű állami konszolidációjára 2011-2014 között került sor. A központi költségvetés terhére átvállalt adósság zöme devizában állt fenn, mint ahogy Martonvásár esetében is, amely magas árfolyamkockázatot, rajta keresztül pénzügyi instabilitást

jelentett az államháztartás központi és lokális alrendszerének egyaránt. Martonvásár 2013 elején döntött az adósságrendezésre vonatkozó megállapodás előkészítéséről. A várost a Nemzetgazdasági Minisztérium a 40 százalékos konszolidálandó településcsoportba sorolta be, de a tárgyalások során ez végül 65% lett.

2013 elején nagy lendülettel indult meg az előző évben megszerzett pályázati és kormányzati forrásokból megvalósítani kívánt nagyobb léptékű, a város arculatát ma is meghatározó fejlesztések előkészítése. Miközben már fizikailag is megindult az **óvodabővítés** – amely ősz elejére készült el –, az **Emlékezés tere átalakítása** és a **Kodály utcai parkolók kialakítása**. Tulajdonosváltás révén lehetőség adódott az emblematikus **Postakocsi Étterem** megújítására magántőkéből, amelynek konyhája 2014 eleje óta fontos szerepet játszik a közéletben is (a felújítás végül 2016 elején indult el és kapuit június 3-án nyitott meg újra). A Martongazda Nonprofit Kft. kivitelezésében a **Rózsa és Szőlőhegy utcák**, valamint a **Dreher utca aszfaltburkolata**, illetve

Az Óvodamúzeum kortárs és műemlék épületegyüttese, építész tervezők: Lukács Péter, Horváth Bálint

Az Óvodamúzeum belső játékos tere és színes ablakai

a **Szent László út járdája** készült el a nyárra a kormányzati támogatás terhére. Majd folytatódott a **járdaépítés a Deák, a Jókai, az Ady és az Orgona utcákban**, illetve **gyalogátkelők létesültek a Szent László és a Brunsvik úton**. Az iskola főbejárata előtti terület térburkolása, valamint a „B” épület emeletén a vizesblokkok teljes felújítása is megvalósult.

Az önkormányzat 45 millió forintért **megvásárolta a régi óvoda műemlék épületét** a Római Katolikus Egyházközségtől, így városi közösségi tulajdonba került a város egyik legszebb épülete. A 2014-ben elkészült új modern szárnyával méltó helye lett az **Óvodamúzeumnak** (átmenetileg a városi könyvtárnak is 2013-2018 között). Sikeres tárgyalásoknak köszönhetően a 7,45 millió forint összértékű Fejérvíz Zrt.-ben lévő részvénycsomagját – 100 ezer forint névértékű részvény megtartása mellett – 12,5 millió forintért értékesítette az önkormányzat Székesfehérvár városának. Valamint az „ÖKOVÍZ” Önkormányzati Kommunális és Víziközmű Üzemeltető Kft.-ben meglévő üzletrészt is értékesítette, illetve ingatlanokat is adott el. A **vízi-közműveket** a Fejérvíz Zrt.-nek adta át vagyonkezelésbe, míg a csatorna-közmű kapcsán – amíg lehetséges volt – a saját céget preferálták mint működtető, de hosszabb tárgyalásokat követően végül a **Fejérvíz Zrt.** lett itt is az üzemeltető.

A **Járási Hivatal** (régis iskolaépület) régi-új **tetőszerkezetének** kivitelezési munkái 2013 nyarán indultak el, de az engedélyezések csúszása, valamint az építést kísérő kedvezőtlen időjárási körülmények következtében (40-50 C° a tetőn, záporok sora, majd a termek beázása) az épület emeletén a tanítást nem lehetett ősszel megkezdeni. Ezért három első osztályt a Könyvtár által használt műemlék óvodaépületben, egy osztályt a korábbi zongorateremben, egy osztályt pedig a Városháza Geróts termében helyeztek el. A tetőszerkezet újjáépítése az év végére készült el, a **homlokzat-felújítás** a megigényelt többletforrás terhére valósult meg 2014 augusztusára. A további átalakítások a földszinten és a külső rámpák megépítése kormányhivatali beruházásban zajlott le a **kormányablak** kialakításával

Az önkormányzat által visszavásárolt egykori tanmalom, ma a Martonvásári Művészeti Iskola otthona

és 2015 márciusi átadásával összefüggésben. Ősztől az Ercsi Zeneiskola is a Martonvásári Művészeti Iskolába olvadt be.

A KDOP-2.1.1 turisztikai szolgáltatásfejlesztési pályázat keretében a **kulturális központ építése** 2013 őszén kezdődött meg a műemlék óvodai bontásokkal. A Dózsa György út páratlan oldalán az önkormányzat a régi fákat kivágatta és **új hársfasort** telepített. A Vasvári utcában befejeződött a 20 kV-os légkábel kiváltása és föld alá helyezése, míg a Bajcsy-Zsilinszky utcában a gázvezeték cseréje. A Kodály utcát a sportpályával összekötő **Sport-sétányra** (korábban Szent László-sétány) beadott pályázat 2013 végén nyert támogatást, így ez a beruházási elem is megvalósulhatott 2014 nyarára mintegy 15 millió forintból.

A 2014. április 4-i országgyűlési választások eredményeként **Tessely Zoltán** lett ismételten a Martonvásárt is magába foglaló Fejér megyei 03-as választókerület országgyűlési képviselője, aki Martonvásáron 50% feletti eredményt ért el.

Áprilisban egy régi elképzelés is valóra válhatott azzal, hogy 4 csereingatlan és 20,3 millió Ft fejében hozzájutott az önkormányzat az **egykori tanmalom** helyileg védett épületéhez. Ez lehetőséget biztosított a **művészeti iskola** hosszú távú elhelyezésére. Az ABC áruház és a leendő kulturális központ közötti zöldterületet – amely a központ további bővülését teszi lehetővé és közel 700 m² – szintén megvásárolta a város a Tó-Coop Zrt.-től 4,4 millió forintért. A Sportfejlesztési Program alapján a **TAO rendszer** keretében **két pályázat** is benyújtásra került. Az egyik a **sportpálya fejlesztését** tartalmazta (nagy méretű műfüves labdarúgó pálya, új sportház), melynél az önrészt az ingatlan biztosította. A másik az iskola területén egy **új városi sportcsarnok** és a környezetében parkolók kialakítását. A TAO forrást felajánló Fejér megyei, szabadegyházi székhelyű **Hungrana Kft.** cég vezetője Martonvásáron él, közreműködésével a felajánlás mértéke közel 900 millió Ft volt. A sportpálya ingatlanán kívül mintegy 200

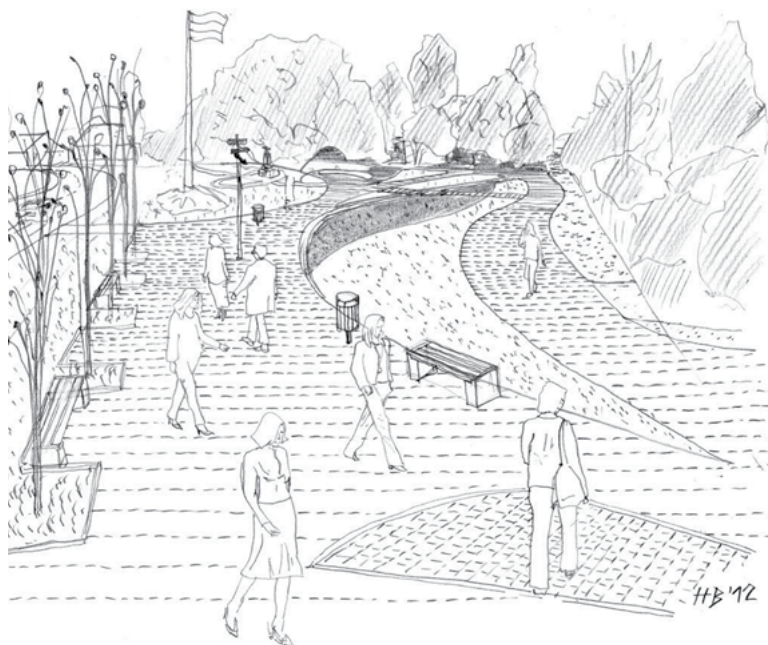
A Brunsvik-Beethoven Kulturális Központ az egykori Dréher szeszgyár, majd gépállomás területén, építész tervezők: Lukács Péter, Horváth Bálint

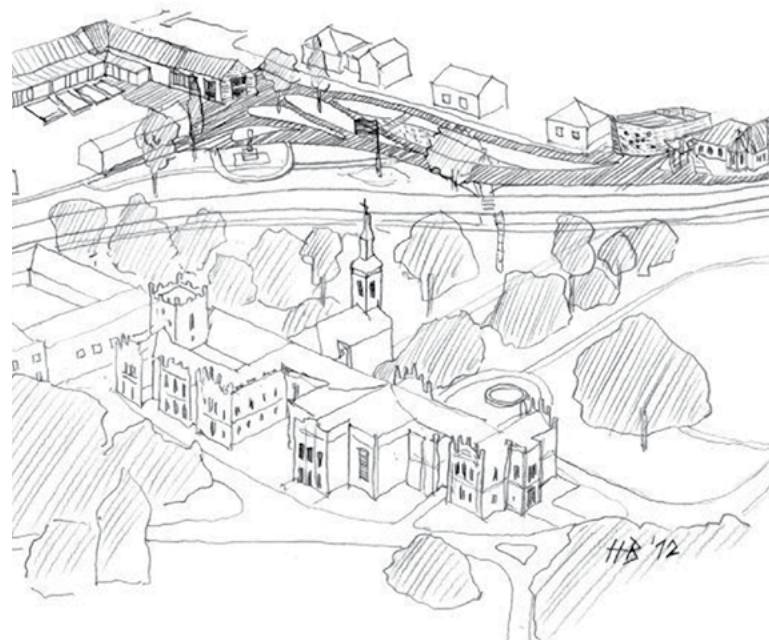
A város központjában egységes, kisvárosi, minőségi építészeti és közterületi kialakítást képzeltek el. Ennek van kisugárzása a város többi részének irányába.

millió Ft önrészt kellett előteremteni az összességében 1,3 Mrd forintos projektek megvalósításához. A fejlesztés egybevágott a következő évekre tervezett elképzelésekkel, melynek középpontjában rendelővel, iskolákkal, sportlétesítményekkel az **egészség fejlesztése** állt.

Megvalósult a **Bajcsy-Zsilinszky utca aszfaltozása** még szintén áprilisban, májusban pedig elkészült a **TESCO üzlet** a korábbi CBA épületében a Budai úton, amely július 17-én nyitott meg. **A város megújult főtere** június elejére készült el, ahová a Nagy János szobrászművésztől megrendelt térplasztika, a „**Beethoven és a halhatatlan kedves**” c. szobor is elhelyezésre került 2015 tavaszán (felavatása 2015. május 1.). Pályázati támogatás, valamint helyi vállalkozások és magánszemélyek felajánlásai járultak hozzá a szobor elkészültéhez. **A Sport-sétány (korábban Szent László-sétány)** augusztus 20-ára épült meg. A nyárra **egy új befektetési kalauz** is megjelent, amit a városvezetés ismét eljuttatott a megfelelő kormányzati és befektetési szervekhez, tárgyalópartnereknek. Jelezve, hogy az elkövetkező évek legfontosabb feladata most már a termelő vállalkozások ide csábítása, új munkahelyek létrehozása és a saját bevételek nö-

Első vázlatok a főtér kialakításáról,
Horváth Bálint

velése kell, hogy legyen. Mivel az önkormányzat költségvetése évek óta egyfajta kettőséget mutat. A fejlesztési források megszerzésében a város jelentős sikereket ér el, de a működésében évről évre komoly hiány mutatkozik.

A Magyar Dal Napja című programsorozatban első alkalommal kapott önálló helyszínt a népzene Martonvásár megújult főtérén. A 2014. szeptember 12-én átadott Brunsvík-Beethoven Kulturális Központ udvarán első alkalommal került megrendezésre a **Magyar Népdal Napja 2014.** szeptember 12-14. között. A kulturális központ teljes **hangtechnikáját a Martonvásári Kulturális Egyesület** 10 millió Ft-os LEADER támogatásból építette ki. A rendezvénysorozat kezdetén **az Óvodamúzeumot is átadták** a régi óvoda-épület modern vonalú bővítmenyéként. A műemlék épületet azonban csak 5 évvel később vette birtokba – egy újabb sikeres pályázat eredményeként történő – belső felújítását és nyílászáróinak cseréjét követően. Októbertől a termelői vásárok helyszíne a BBK udvara lett a „TSZ-udvar” helyett. Ebben

a hónapban készült el **a város kemencéje** is az udvarán (a fedése novemberre). Az önkormányzati választások előtt befejeződtek a régi iskolaépület lapostetős ebédlőjének (ma Városi Könyvtár) szigetelési munkálatai is.

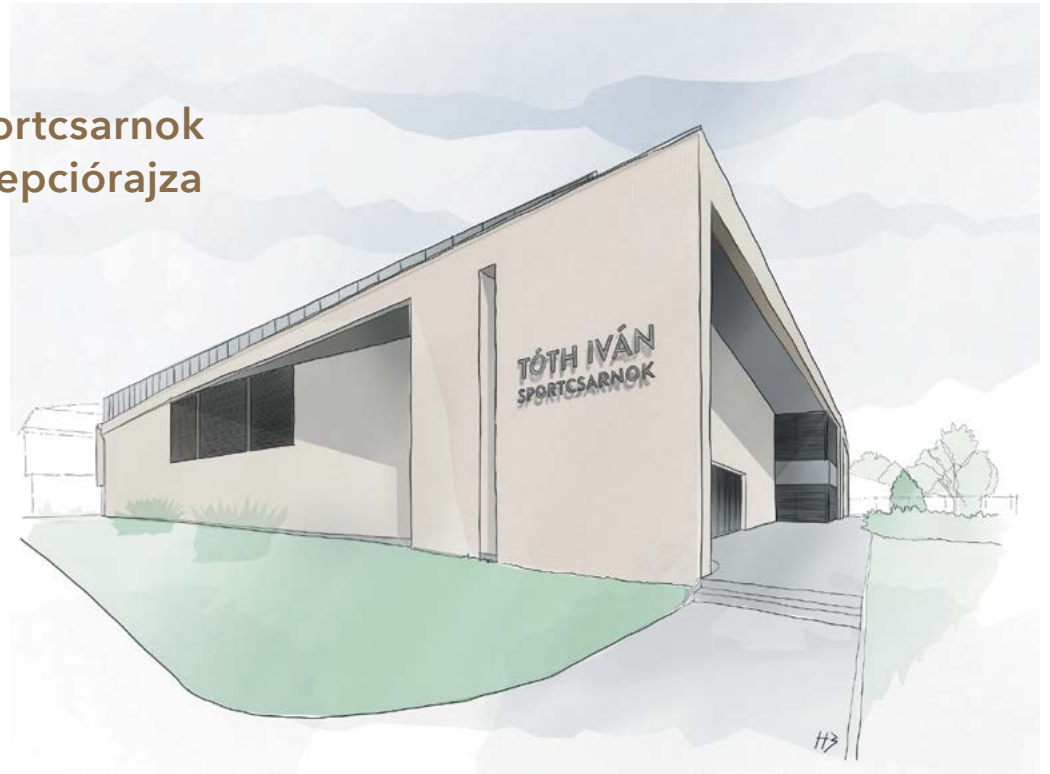
Az október 12-i **helyhatósági választáson** ismét a FIDESZ-KDNP és a MÁS KÉP Egyesület polgármester- és képviselő-jelöltjei kaptak újabb bizalmat immár 5 évre. Az ünnepi alakuló ülésre október 22-én került sor, ahol Gucsek István mellett immár Horváth Bálintot is alpolgármesterré választották. Két nagy területet lefedve alakultak meg a képviselő-testület új bizottságai, a Humán és a Gazdasági Bizottság.

2013-hoz hasonlóan 2014 is örövendetesen zárult a város számára. A sportpályán kialakítandó új öltözőépülethez szükséges **TAO keretet** ugyanis a Magyar Labdarúgó Szövetség jóváhagyta. Továbbá elnyerte a város az iskola mellett megépítendő új sportcsarnok felépítéséhez szükséges pénzügyi keret 70%-át is a Magyar Kézilabda Szövetség jóváhagyásával. A TAO felajánlás mellett az önrészeket kellett a város

kasszájából – illetve az oda később megérkező kormányzati támogatásból – finanszírozni. A sportfejlesztéseket az újonnan létrehozott, majd az üzemeltetést átvevő MartonSport Nonprofit Kft. és annak ügyvezetője, Tóth Balázs menedzselt. Kormányzati támogatásban részesült továbbá az önkormányzat az **iskola fejlesztésére**, valamint kiegészítő támogatást is kapott a település.

A korábban lakóparknak tervezett **10 hektáros terület** – a tulajdonos egyetértésével – átszervehetővé vált **gazdasági övezetbe**, így a vasút melletti területen kisebb csarnokok, termelő beruházások telepedhetnek meg. Az önkormányzat a tíz hektárból hozzájutott közel két hektár ipari ingatlanhoz és fél hektár útterülethez is. A vasúti pálya északi oldalán szintén egy magánberuházó **4,7 hektárnyi gazdasági területen** kívánt fejleszteni (később eladta a területet). A vállalkozások megtelepedését, fejlesztését segítette a későbbiekben – 2016 elején – a városban irodát nyitó Széchenyi Programiroda is.

A sportcsarnok
konceptiórajza

A NEMZETI
FILHARMÓNIKUSOK
BEETHOVEN
KONCERTJE
a kastélypark szigetének
szabadtéri színpadán

ÉLHETŐ ÉS EGÉSZSÉGES VÁROS

Egy kisváros élhetősége nagyban függ a településen működő civil szervezetektől, kisközösségektől, legyen szó kulturális, sport vagy egyéb, akár nem formális közösségről. A kultúra tereinek megteremtése után, élve a TAO rendszer valódi előnyeivel, Martonvásáron is létrehozták a sportolás minőségi tereit, létesítményeit. A sportcsarnokukat úgy tervezték meg, hogy az iskola "fő tornatermeként" a nap nagy részében a testnevelés-órákat szolgálja ki. Ebben az időszakban előkészítették a kültéri rekreációs beruházásokat, megtervezték az orvosi rendelő bővítését, hogy a martonvásáriak egészséges életmódhoz kapcsolódó feltételeit is jelentősen javítani tudják.

A 2015-ös költségvetés tervezése során a városvezetés egymáshoz rendelte a **lakosság által közvetlenül igénybe vett szolgáltatásokat** (pl. közvilágítás, utak-járdák rendben-tartása, köztemető, közösségi közlekedés, egészségügy, segélyek, óvoda, iskola, gyermekétkeztetés stb.) és az **ezekhez tartozó bevételeket** (állami támogatások, helyi magánszemélyek befizetései: kommunális adó, telekadó, talajterhelési díj, gépjárműadó helyben maradó része). Annak érdekében, hogy plasztikusan láthatóvá tegye a városközösség működtetési feltételeit. Megállapítható volt ebből, hogy a kiadások 30 millió forinttal magasabbak – a megemelkedett kommunális adó ellenére – a bevételeknél a fenti tételek esetében. A működési költségek másik fele a **városigazgatási és a közösség-szervezési feladatokat**

tartalmazta (pl. Polgármesteri Hivatal, Önkormányzat, kultúra, sport, civilek, hitel). Ennek bevételi oldalát az **állami támogatások mellett a vállalkozások befizetései teszik ki** (pl. iparüzési adó, építmény- és telekadó, gépjárműadó, bírságok). Ezáltal egyértelművé vált, hogy a magánszemélyek adófórintjaiból nem költ az önkormányzat az új épületek fenntartására, vagy a közösségekre, de a Polgármesteri Hivatalra sem. Az utóbbi területen többlet keletkezik, ahelyett azonban, hogy ezt fejlesztésekre, útfelújításokra lehetne fordítani, mindig át kell csoportosítani a lakossági szolgáltatások finanszírozására.

Miközben ezzel párhuzamosan Martonvásáron az **egy főre jutó nettó jövedelem a legmagasabb kategóriába esik** országos és megyei szinten is. Ennek ellenére az itt élők

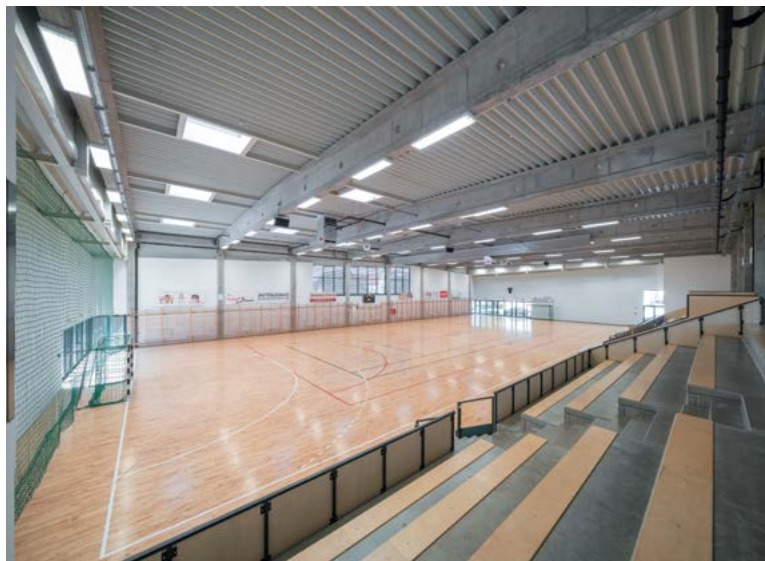
adóterhelése jóval elmarad sok, kevésbé fejlett településétől, még a korábban megemelkedett kommunális adó mellett is. Ezért – az örökölt adósságtól való megszabadulás ellenére – sem volt szabad eltérni **az egyensúlyra törekvő közösségi költségvetési politikától**, hanem – élve a lehetőséggel – itt volt az alkalom arra, hogy egy hosszútávra szóló fejlődési pályára álljon át a város. Ehhez a jövedelmet is termelő beruházásokat kell egyre inkább előtérbe helyezni.

Az országos férőhely-bővítési program keretében 2015 március végén újrainították a **Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet martonvásári objektumát**, mely során 62 új munkahely is létesült. A mintegy 125 fogvatartott minden nap dolgozik, termelő munkát végez, külső helyszíneken is. Még ebben a hónapban új kerékpártárolók kerültek kihelyezésre a főtéren és elindult a Sport-sétány (korábban Szent László-sétány) folytatásaként a **sportpálya melletti szakasz** zúzottkő burkolattal történő stabilizálása.

2015 május végén a képviselő-testület elfogadta **ciklusprogramját** 2020-ig, 2035-ig történő kitekintéssel. Ebben rögzítették a városfejlesztés átfogó céljait, a rövidebb és hosszabb távon tervezett projekteket, a lehetséges forrásokat is hozzájuk rendelve. Ez lett a sorvezetője az elkövetkező évek munkájának, mivel az szerepelt benne, ami a városlakókkal folytatott beszélgetésekben, kérdőíves adatfelvételekben megjelent – azzal, hogy a program nyitott és a testület minden évben újratárgyalja. Nagyszabású tervek készültek továbbá egy technológiai-innovációs központ és a hozzá kapcsolódó ipari és lakópark létrehozásáról is az MTA Agrártudományi Kutatóközpont keretei között.

A sportpályán júniusban locsolórendszer, a rendelő mellett murvás parkoló készült. Július folyamán a védőnői szolgálat átköltözött a felújított főtéri épületbe, ahol több, mint négy éven át, az új egészségháza történő 2020 február eleji beköltözésükig működtek. Az egykori tűzoltószertár emeletére a **pedagógiai szakszolgálat** költözött szintén átmeneti időszakra, majd 2016 januárjában a segítőszolgálat épületébe tették át székhelyüket. Az egykori tűzoltószertár épületét az Önkormányzat értékesítette, bővítését követően az új tulajdonosa irodaházzá kívánta alakítani, amely munkahelyeket, adóbevételt jelentett volna. Sajnos azonban ez mindmáig nem valósult meg. Megkezdődött ugyanakkor egy **30 kW-os teljesítményű napelemes rendszer** telepítése a **városháza tetejére** 20,6 millió forintos, 100%-os támogatottságú, a Martongazda Nonprofit Kft. által elnyert uniós pályázati támogatásból (KEOP-4.10.0/N/14). Ez az épület teljes villamos-energia fogyasztását kiváltja.

Tóth Iván Sportcsarnok,
építész tervezők: Békés Ádám, Horváth Bálint

A sportcsarnok belső terei, melyek a nap nagy részében az iskolai testnevelésórákat és foglalkozásokat szolgálják ki

A helyi **mentőállomás felújítása** is elkezdődött, melynek bajtársai ideiglenesen az orvosi rendelő fölötti felújított lakásban állomásoztak. A mentőautók pedig az udvaron annak érdekében, hogy a beruházás ideje alatt is legyen helyben mentőautó. A megújított állomás átadására 2016. január 14-én került sor.

A szeptemberi nagyobb beruházások megindulása előtt, augusztusban „csak kisebb” munkálatok zajlottak a városban. Villanyoszlop áthelyezés a Deák Ferenc utcában és a parkoló-építés folytatása, kavicsolt sétaút kialakítása a 7-es út és a lakópark között, kerítés és **játszóter kialakítás** (költöztetés) **a sportpályánál**, amely új helyén, a platánfák árnyékában, 2016 májusára készült el. **Állagmegóvó munkálatok** a malom (Művészeti Iskola) pincéjében (táncsterem bővítése, öltöző, vizesblokk átalakítás, két zeneterem kialakítása a további épületrészen, egy nagyobb osztályterem, önálló kazán és hátsó bejárat kialakítása a régi iskola épületében (Járási Hivatal).

A városvezetés a befektetés-ösztönző és menedzsment felfogású fejlesztési szemléletváltása során kialakított egy **Városmenedzsment Csoportot** a Városházán belül az eltérő osztályokon meglévő munkaerő átstrukturálásával, létszám bővítés nélkül. A műhelyben kezdetét vette a további város-

fejlesztési elképzelések előkészítése, valamint a 2014-2020 évi európai uniós forrásokra történő célirányos projekt- és műszaki tervezés. Megindult a projekttervek összehangolása és vázlattervek készítése egy tematikus játszótér telepítésére az Óvodamúzeum udvarára, a főtérs locsolórendszerének kialakítására, a belváros térmegfigyelő kamerázására, az orvosi rendelő felújítására és bővítésére, az iskolaépület energetikai megújítása kapcsán. Illetve egy ifjúsági park létrehozása – a Kodály és Malom utca sarkán –, és a Dózsa György út környezetének közterületi rehabilitációja esetében. Elkészült Martonvásár **Integrált Városfejlesztési Stratégiája** is, mely az egységes szemléletű közösségi tervezés – nem mellesleg a 2014-2020-as időszak EU-s forrásszerzés – elengedhetetlen dokumentuma. Első eredményként júliusban 6 millió forintot nyert a Forum Martini Polgárőr Egyesület egy Suzuki Vitara **terepjáró beszerzéséhez** a városmenedzsment közreműködésével (az autó október 15-én érkezett meg).

Az önkormányzat többéves útfelújítási programba kezdett a korábban elkészült – az utcák szerepkörét, állapotát, kialakítási lehetőségeiket, felújítási költségeiket és egyéb szempontokat is figyelembe vevő – útfelújítási terv alapján. A burkolathány és a meglévők rossz állapota évtizedek óta a

Horváth Ottó Sportközpont,
építész tervező: Békés Ádám

legégetőbb hiányosságnak számítottak a városban. Első körben a **Bocskai és Jókai utcákban** hideg-aszfaltos technológiával készült útfelújítás a helyi aszfaltkeverő teleppel együttműködésben. Az önkormányzat kiemelt céljává vált a saját tulajdonú útjai minőségi színvonalának emelése. Rövid határidőn belül el kívánta érni, hogy minden városlakónak – lehetőleg több irányból is – maximum az utolsó útszakaszon kelljen rosszabb minőségű útburkolaton megtennie az utat a lakóingatlanához. A következő időszakban az **Erkel utcára** került sor, valamint – más megfontolásból: egy terület teljes rendbetétele miatt – az **Arany János utcára** és a **kerékpárút erdei szakaszára**. Ez alapján kapott aszfaltot a **Béke és a Rózsa utca** alsó szakasza, a **Dreher, a Bajcsy-Zsilinszky, a Határ, a Kodály, a Széchenyi utca és a Kossuth tér**, illetve pályázati forrás terhére a **Vasút utca**.

2015. szeptember 8-án indult el a sporttöltöző építése, amely 2016 nyaráig tartott. Megkezdődött a sportszarnok beruházáshoz kapcsolódó parkolók építése is. Október végéig 17 parkolóhely és egy buszparkoló valósult meg az iskola behajtójától a

segítőszolgálat épületéig, az úttal párhuzamosan. A járda és az új parkolók közötti **zöldterület** is megújult a MartonGazda Kft. kivitelezésében. Novemberre kívülről megújult a **Harmónia-Gondoskodás Idősek Otthona** magánberuházásban, 178,5 millió forint európai uniós támogatás segítségével (TIOP-3.4.2). Új kápolnáját 2018 szeptemberében avatták fel. Az év végére **eltűntek a légekábelek, tartóoszlopaik és a transzformátorok** az Emlékezés teréről és a Kodály utcából, és a kiváltások folytatása továbbra is fontos városszépítési cél maradt.

A kormány 2016 eleji határozatai értelmében Martonvásár újabb nagyleptékű fejlesztések elé nézett: 6 milliárd forint kormányzati támogatásból az MTA egy új agrár-innovációs centrumot hozhat létre két további kutatóintézet ide költöztetésével (ez a projekt a mai napig is csak a tervezésig jutott el, megvalósulásának esélye minimális), és 800 millió forintból egy **látogatóközpont** létesülhet (későbbi névpályázat eredményeként: **Agroverzum**). Az önkormányzat pedig egyes külterületi földrészletein közzérdekű cél megvalósítása és törvényben meghatározott feladatai elősegítése érde-

kében végrehajtani tervezett infrastruktúra beruházásokra, valamint a városban jelentkező fejlesztési igények megvalósítása érdekében kapott 800 millió Ft központi támogatást. Emellett pedig az autópályán túl kijelölt a kormány egy **157 hektáros földterületet befektetési zónának**, ahol a nem túl távoli jövőben egy igazi ipari park jöhet létre.

2016 elején megkezdődött - a Simicskó István, honvédelmi miniszter részvételével január 23-án lezajlott alapkövetélt követően - a **sportcsarnok** építése, mintegy 600 millió forintból. Az önkormányzat további 70 millió Ft saját forrással egészítette ki a sportfejlesztést, aminek keretében **új étkezőt és konyhát** kapott az iskola a régi aulából kialakítva (40 helyett 120 gyermek tud étkezni), és a **gépészeti központot** teljesen újjáépítették. Tűzvíztározót telepítettek az iskolaudvaron, közműveket váltottak ki, **4 tantermet** megújítottak a nagy iskolaépület földszintjén, egy új tantermet és két új csoportszobát hoztak létre a régi ebédlő területén. (mely később további átalakításokat követően a könyvtár otthona lett) Valamint kialakították a MüMa (**Művészeti Malom**) két szintjén a művészeti iskola **irodáit, tanáriját és új szolfézstermét**. A felújított épületet novemberben vehették birtokukba az ifjú művészek és tanáraik. Ez azonban még mindig nem az a XXI. századi művészeti iskola, amit - az infrastrukturális körülményeket tekintve - az önkormányzat el szeretne érni. A hagyományok tiszteletének újabb értékes példájaként a **Brunszvik-Teleki-De Gérandó emlékszoba** avató ünnepségére 2016. március 15-én került sor a műemléki óvoda épületében.

Kisközösségek nélkül nincsen jól működő kisváros

Az E.ON energiaipari szolgáltató több mint három és fél milliárd forintból fejlesztette áram- és gázhálózatát Fejér megyében. Székesfehérvár mellett többek között a Velencei-tó térségében, valamint Fejér megye keleti részén Martonvásár, Baracska, Ercsi és Vál körzetében végeztek közép- és kifeszültségű hálózati felújítást 120 millió forint értékben.

2016. június 10-én és július 14-én írták alá a Brunszvik kastélyban azokat a dokumentumokat, amelyek rögzítették az Magyar Tudományos Akadémia, annak martonvásári Agrártudományi Kutatóközpontja, valamint Martonvásár Város Önkormányzatának együttműködési szándéknyilatkozatait az MTA Agrártudományi Kutatóközpont területén folyó beruházásokról. A kormányhatározatba foglalt fejlesztés volumene 9,8 milliárd forintra emelkedett, amely egy új agrár-innovációs centrum létrehozását, annak modern eszközökkel történő felszerelését, a látogatóközpont kialakítását és az előkert fejlesztését jelentette. A forrásokat az azévi és a következő évi költségvetés tartalmazta. **Sajnos az innovációs centrum a projekt lendületese megindulása és tervek elkészülte ellenére, azóta sem valósult meg.**

A képviselő-testület szeptember 17-i ülésén a mindenkori egészségügyi épületet **Grimm Lóránt Egészségháznak**, a sporttelepen létrejött új épületegyüttest **Horváth Ottó Sportközpontnak**, az új sportcsarnok-tornatermet **Tóth Iván Sportcsarnoknak** nevezte el a martonvásári polgárok kezdeményezésére. Utóbbi két, - a főtér és környezete után - újfent egy élhető kisvárossá váláshoz méltó intézmény átadására október 22-én és november 29-én került sor.

A város gazdálkodásának - és a központi támogatásnak köszönhetően - időközben lehetőség nyílt arra, hogy az **útjelújítási program** gőzerővel folytatódjon! Októberben ütemezetten a következő utcák felújítása valósult meg: **Ady Endre utca vége** (Orgona és Táncsics utca között) és **Táncsics Mihály utca** (október 5-10.), **Erkel Ferenc és Vörösmarty utca** (október 7-15.), **Rózsa utca** (Kinizsi és Erkel utca között), **Arany János utca** (Tükrösi és Határ utca között) és **Bercsényi köz** (október 11-20.). Természetesen a

Az önkormányzat szó jelentése: helyi közösség

város további utcáiban is szükség lett volna felújításokra, és a városvezetés mindent meg is tett annak érdekében, hogy a következő években is lehetőség legyen utat építeni. A program megvalósításának első szakaszában az volt a mérvadó, hogy minden településrészen történjen jelentős előrelépés, ami együttesen mintegy 30 millió forintból valósult meg több, mint két kilométer hosszban, elsősorban a lakóutcákban. A **Budai úti járda** megépítése is több évtizedes problémát orvosolt, és az utóbbi időszak lakossági jelzéseinek egyik fő témájává vált. 10 millió forintból sikerült újjáépíteni az egyik oldalon, a gyermekorvosi rendelő és az Ady Endre utca közötti szakaszon.

Közel egyéves előkészítési, tervezési, háttér munka szakasz zajlott 2017-ben, hogy utána ismét egy látványosabb és zöldebb kisvárosépítésé legyen a főszerep (pl. ifipark, tematikus játszótér, szolgáltatóház, sétáló utca, iskolabővítés és energetikai megújítás, egészségház, MartonGazda telephely). Az eddigi eredményeknek köszönhetően a nagyközségi „üzemmódnak” végleg búcsút intett Martonvásár, visszavonhatatlanul kisvárosi „üzemmenetre” váltott. Az átalakulásoknak természetesen olyan hozadékai is voltak, amelyek kevésbé szerencsések, de az előrelépés szükséges velejárói. Például bürokratikusabbá váltak egyes folyamatok, az önkormányzat jobban számon kéri a polgárokon és a vállalkozásokon az adóbefizetéseiket, a közterületi szabálysértéseket vagy a rendben tartási kötelezettséget. A közösség bevételeinek növelése csak új adófizetők megjelenésével bővíthető, így a fejlesztési munka egyre jelentősebb részét a befektetés-ösztönzésre kell fordítani. Eh-

hez hozzájárul mind a 10 hektáros vasút melletti terület benépesítése, mind a 157 hektáros beruházási célterület sorsának egyengetése. Ezek hosszabb időt vesznek igénybe és sok energiát emésztenek fel, de a város további fejlődésének ez lehet az egyik fontos záloga.

Jelentős fejlesztések elé nézett ekkor Fejér megye egész északi része is. Az etyeki fejlesztések mellett Martonvásár, Vál és Bicske is a nyertesek között lehettek. A helyi önkormányzatok kezdeményezésére **Tessely Zoltán**, az Etyek, valamint a Szent László- és a Váli-völgy területfejlesztéséért felelős miniszterelnöki biztos koordináló és érdekérvényesítő munkájának köszönhetően megszületett a **Pannónia Szíve Fejlesztési Program**. A résztvevők olyan beruházásokat kívánnak a programhoz csatlakozott 22 településen megvalósítani, amelyek képesek lesznek ide csalogatni a helyi értékekre kíváncsi bel- és külföldi turistákat, de emellett az itt élők életszínvonalának javításához is hozzájárulnak. Az egyik ilyen célpont Martonvásár is, ahová az MTA összevonni készült szinte az összes agrártudományi kutatóközpontját. A tízmilliárdos projekttel párhuzamosan lehetőség nyílt az új városközpont továbbfejlesztésre is. A katolikus egyházzal és az MTA-val megkötött megállapodás értelmében a régi kiskastélllyal és a park egy részével bővílni tud a városközpont, és ezzel további jelentős fejlesztési távlatok nyílnak (Brunszvik-kert, Agroverzsum Tudományos Élmenyközpont).

„ZÖLD ÉS KÉK” VÁROS / FEJLESZTÉS

Az élhető és egészséges város kiteljesedett, az előkészített projektek megvalósulása célba ért. Közterületek, kültéri létesítmények épültek és újultak meg, valamint szemléletváltás következett be a város működtetésében is. A belvárosban a légkábeleket földbe helyezték, a zöldterületek minőségi kialakítása és fenntartása került előtérbe. A becsatornázatlan területeken kiépítették a szennyvízelvezetést, bővítették a három településsel közös tisztítót. Elkezdtek dolgozni a háttérben a települési vízhálózat megújításán is.

2017 első felében 120 millió forintból folytatódott az **útépítési program**. Ennek köszönhetően kiemelt útszakaszok és egyes „elmaradt” beruházási elemek valósultak meg városszerte tavasszal és a nyár elején a – meghosszabbított határidejű – központi támogatás terhére. Márciusra elkészült a **Vörösmarty utca útcsatlakozása**, áprilisban járda és behajtók létesültek a pékség körül. A **Széchenyi-Vasvári-Bocskai utcák** kereszteződésben szintén folytatódott az útépítés, amelynek átadása sokak életét könnyítette meg. Elkészült a Szent László út növénykiültetése. Megújult a nagy forgalmú, de kritikus állapotú **Ady-Vasvári útszakasz**, és a **Rákóczi utca** kiszélesítve teljesen újjáépült a Budai út és az orvosi rendelő közötti szakaszon. Az orvosi rendelő és a Dreher utca között is megvalósult útfelújítás és részben megújult a Coop üzlet mögötti parkoló. Elkészült az autópálya aluljáró és az úgynevezett „Kádár-villa” közötti aszfaltcsík, így a

kerékpárút hiányzó szakasza a befejezéséhez ért. A sportpályán a régi **parkoló felújítása** szintén megtörtént.

Közben az E.ON az Orgona, az Ady (Budai-Petőfi között), a Petőfi (Ady Endre és Mikszáth utca között), a Mikszáth Kálmán, a Széchenyi István, a Deák Ferenc és a Váci Mihály utcákban lecserélte a **gázvezetékeket** és a bekötéseket. Hosszabb távon a légkábelek további részét is föld alá szeretne volna helyezni az önkormányzat, de egyelőre védőcsövek elhelyezésére került sor a Rákóczi utcában.

Nyáron és az év második felében az önkormányzat több nagyobb volumenű beruházását magába foglaló pályázatot is elnyert a Széchenyi 2020 program keretében. A támogató szolgálat egy új **kisbuszhoz** jut hozzá 10 millió forint támogatás révén (TOP-4.2.1). A „zöld város” kialakítása projekt keretében szolgáltatóház jöhet létre, megújulhatnak a Dózsa György út közterületei, ifjúsági park,

Megújult közterület a Bevásárlóudvarral, Marci Vására játszótér és sportpark a Gábor Áron utcában

tematikus játszótér, locsoló- és kamera-rendszer épülhet ki a városközpontban – többlettámogatással együtt – 527 millió forintból (TOP-2.1.2). Elkészülhet a rendelőintézet teljes átalakításának első ütemeként egy új egészségház, mint bővítmény – többlettámogatással együtt – 103,5 millió forint támogatással (TOP-4.1.1). Energetikai felújítást tesz lehetővé az iskola régi épületén közel 80 millió Ft támogatásból a TOP-3.2.1 projekt. Az önkormányzat ezeket a fejlesztéseket jelentős mértékű – 150 millió forintot meghaladó – további saját erővel pótolta ki. Azért, hogy a lakossági igényekhez és az elképzelésekhez legjobban illeszkedő infrastrukturális megoldások és szolgáltatások valósuljanak meg, a támogatott projektelemek kiegészítések árán is, és sajnos az időközben elszabadult építőipari árakat is kompenzálnia kellett. Emiatt a város 2018-as, sőt az áthúzódó forrásfelhasználás következtében, a 2019-es költségvetésének rendkívül szorossá és rugalmatlanná válása volt várható – a jelentősebb mérvű megnövekedése mellett – a tartalékok kifogyásával együtt.

Szeptember 18-ával megkezdődött az **új általános iskolai szárny kialakítása** a 800 millió forintos kormányzati támogatás terhére, amely 2018. szeptember 2-ai átadással készült el. Törtfehér homlokzat, sötét keretek, közte klinker betétek, antracit fémlemez a tetőn: hasonló módon tervezte az önkormányzat felújítani a régi épületrészeket is. **9 tanterem és egy kis tanári szoba van az épületben.** Az új iskolaszárny átadásával felszabadult az ekkor még tanteremként funkcionáló régi ebédlő (lapos tetős épület), melynek helyére az addig a régi óvoda épületében működő **Városi Könyvtár** költözött 2019 tavaszán. E változásoknak köszönhetően a könyvtár új helyének kialakítására és az **Óvodamúzeum** bővítésére és felújítására is lehetőség nyílt. Tanulást segítő infrastrukturális fejlesztésükre együttesen 120 millió forint támogatást nyert el a város két EFOP pályázat keretében 2017 vé-

Új iskolaszárny

gén. A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK, ma Tankerület) pedig egy szeptemberben nyertes EFOP projektből további 40 millió forintot tudott új bútorok és eszközök beszerzésére fordítani, ezek két évvel később érkeztek meg.

Az önkormányzat szerződést írt alá a **Mirrotron Kft-vel**, mely alapján 50 millió forintért 1 hektáros területet biztosított számára a benzinkút mögötti ipari területen. Cserébe 1 milliárd forintos innovatív technológiai beruházás megvalósítását ígérte a vállalkozás, amely neutron technológián alapuló eszközöket fejleszt és értékesít az egész világon. A részecskegyorsítón alapuló, optimalizált kompakt neutronforrást előállító laboratórium csarnokának ünnepélyes alapköletétele 2018. június 8-án történt meg. Ez a város eddigi legjelentősebb magánérs gazdasági beruházásának számított.

Egy kormányrendelet értelmében 2017 októberében megkezdődött a **Szent László-patak** mintegy 1,5 Mrd forintból történő rehabilitációjának I. üteme. Olyan beavatkozások valósultak meg, amelyek egyaránt szolgálják a környezeti értékek védelmét, a vizek jó ökológiai, vízminőségi és mennyiségi állapotának elérését, a bel- és csapadékvízzel mint vízkészlettel való gazdálkodás fejlesztését és a vizek kártételei elleni védelem szintjének növelését. Az I. ütem 2021 őszi megvalósulását követően további 1,4 Mrd forintból elkészült a II. ütem is 2022 novemberére. Ekkor mederrendezést végeztek a vízfolyás Ercsi-Martonvásár közötti szakaszán is műtárgy rekonstrukciókkal és építésekkel, illetve növényzet-telepítéssel. Ezen felül

Kívülről teljesen megújult az iskolaépület

Martonvásárnál felújították az osztóművet, Gyúronál kisvízi mederduzzasztó épült, továbbá vízhiány monitoring állomást létesítettek. Sikerült elérni azt is, hogy egy újabb **átkelési pont** kerüljön kialakításra a vízfolyáson. Ezen keresztül vezethet majd át az Estike és a Béke utcát összekötő út a távolabbi jövőben. Ezek fájóan hiányzó infrastruktúrát pótolnának, hiszen jelenleg egy közúti híd van az egész településen.

Szintén 2017 októberében indult egy másik újabb nagyléptékű „kék”, azaz fejlesztés is Martonvásáron hosszú évek előkészítő munkája után, és ami szintén minden város lakót érintett. Átadták ugyanis a munkaterületet a kivitelező számára Ráckeresztúron, a **szennyvíztisztító telepen**, annak bővítéséhez. Martonvásáron a csatornázatlan lakópark rácsatlakozását és Erdőhát településrész szennyvízelvezetésének a kiépítését is magába foglalta a Nemzeti Fejlesztési Programiroda segítségével megvalósuló projekt (KEHOP-2.2.1). A mintegy 666 millió Ft összköltségű beruházás egy év alatt készült el, átadására 2018 szeptemberében került sor. Az év végéig földbe került a legtöbb csőszakasz, az **utak helyreállítása** pedig 2018 első félévében történt meg. **Erdőháton** a beruházás később kezdődött meg, a várost és a településrészt összekötő – az egykori „400-as istálló” melletti – nyomott vezeték szakasz kiépítésével, majd a kivitelező a telekhatáron belülről beállt a csőcsonkokkal, ahonnan kezdve a tulajdonosok költsége és feladata volt a telken belüli szakasz kiviteleztetése, a házból kijövő csatornavezeték és a csőcsonk összekötése.

Novemberben folytatódta az **útépítések**, amelyek érintették az Orgona u. egy szakaszát, a **Váci Mihály, Mikszáth, Karinthy és Kölcsey utcákat**, miközben kijavították a Vasvári utca hibáit is. A felújításkor kivágott fák pótlása, cserjék kiültetése történt a Rákóczi utcában, nagyobb mértékben alapítványi közreműködéssel, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium támogatásából.

Lakossági igények alapján az autósosó épülete mögött 10 új parkolóhelyet hozott létre az önkormányzat a gyermekorvosi rendelőt felkeresők számára.

December elején ki kellett vágni a Brunszvik kastély előtt álló, egy viharban súlyosan megsérült, legalább 150 éves balesetveszélyes állapotú tölgyfát, annak ellenére, hogy az MTA ATK minden erőfeszítést megtett a városlakók kedvelt fájának megmentése érdekében. A fabúcsúztatót követően elkezdődött a **látogatóközpont** (Agroverzum) kivitelezése a kastélyparkban.

Az önkormányzat 2018-as és 2019-es költségvetése rekordméretűre nőtt, 3 illetve 2,7 Mrd forintos bevételi és kiadási oldalal, a számos 2017-ben elnyert pályázat és azok önrészei miatt. Működési hiány ezeket az éves költségvetéseket is jellemezte a saját bevételek alacsony szintje miatt, bár kevésbé, mint a korábbiakat, és egyenlegeik kiegyensúlyozottak maradtak. A tovább javuló morálú lakossági és vállalkozási adóbefizetéseknek köszönhetően egyre több pénz jutott városüzemeltetési feladatokra, szociális ellátásokra, valamint a közösségi, sport és kulturális élet egyre magasabb szintű szervezésére. Utóbbi keretében 2018 februárjában újjaalakult a **Martonvásári Önkéntes Tűzoltó Egyesület** egy példaértékű összefogás keretében, melynek első látványos eredményeként áprilisban egy új tűzoltóautó érkezett martonvásári szolgálatra.

A városvezetés a saját adóbevételek növelésének további forrását a gazdasági szereplők emelkedő aktivitási kedvében találta meg, melynek központi elemévé egyre inkább a magyar állam által korábban megvásárolt 157 hektáros ipari területet tette. Az autópálya mellett a **Nemzeti Ipari Park Üzemeltető és Fejlesztő Zrt.** – valamint leányvállalata, az **InPark Martonvásár Kft.** – a következő években mintegy 32 hektáron kormányzati támogatással elvégzi a szükséges elő-közművesítést és infrastrukturális fejlesztéseket a leendő gazdasági sze-

2017-ben 102 mezőkölpényi és szabédi testvérünk tett Martonvásáron állampolgársági esküt Imreh Jenő lelkész vezetésével

Gyermekkert, templom és a megújult Beethoven út

replők kiszolgálása érdekében, mely során a ráckeresztúri **szennyvízkezelő kapacitását is bővíti**. Az így kialakított ipari parkból az önkormányzat összességében már egy jelentősebb összegű iparűzési-, építmény- és telekadóra kíván szert tenni az elkövetkező tíz éves időhorizonton.

2018. február 6-án megkezdődtek a **Dózsa György út (Beethoven út)** tereprendezési munkálatai a zöld város projekt keretében. Egy március során elnyert vidékfejlesztési támogatás terhére a **Damjanich utca** és az **Orbánhegyi út** M7-es autópályán túli szakasza újulhatott meg. Továbbá 1-1 traktor illetve felszereléseik váltak beszerezhetővé, együttesen 120 millió Ft támogatás és 5% önrész mellett, Vál községgel karöltve. A TOP-5.3.1 projekt során pedig többéves **közösségépítési folyamatok**, programszervezések indulhattak meg egy 60 millió forintos támogatásnak köszönhetően az önkormányzat, a Brunszvik Beethoven Kulturális Központ, Kajászó és Vál önkormányzatainak együttműködésében.

Az április 8-i országgyűlési választásokon 4 évre ismételtén **Tessely Zoltánt** hatalmazták fel a választópolgárok, hogy lássa el a Fejér megye 03-as választókerületben a képviselőket.

Nyár elején megindult az **egészségház**, azaz az orvosi rendelő mögötti új épület-szárny megvalósítása. A földszinten **kétrendelős fogorvosi- és kéthelyiséges gyermekorvosi rendelő** épült várókkal, kiszolgáló helyiségekkel. Az emeleten szociális helyiségek és a **védőnői szolgálat** kapott elhelyezést. A beruházás befejezése 2019 őszén, az ünnepélyes átadás szeptember 14-én történt meg, de az intézmény valós használatba

vételére tavaszig még várni kellett a belső befejező munkálatok és a berendezés miatt.

A város központjában befejeződött a **térfigyelő kamerák** felszerelése. Az Emlékezés tere, a Dózsa György út, az ifipark és a sétány környezete került hivatalos megfigyelés alá. További saját költségen az önkormányzat kamerákat telepített a vasútállomás mindkét oldalára és a Ráckeresztúr felőli bevezető út mellé is. A 23 kamerából álló rendszer lehetőséget biztosít a bővítésre, további forrás rendelkezésre állása esetén. A rendszer központja a polgármesteri hivatalba került, ahol a felvételekhez a közterület-felügyelet szigorú biztonsági előírások betartása mellett tud csak hozzáférni.

A Belügyminisztériumtól elnyert 23 millió forintos támogatásból – és további 1,3 millió Ft önerő mellett – június végén elindult az **óvoda** meglévő, 2013-14-ben kívülről szerkezetkészre megépített épületrészének **belső kialakítása**. Az új szárnyba **tornaszoba, két fejlesztő helyiség**, raktár, vizesblokk és előtér került. Ezen kívül kifestettek 3 csoportszobát a 2006-ban elkészült korábbi szárnyban, és egy rámpát is építettek a régi bejáratához, ahol cserélték a szélfogót, valamint egy öltöző PVC burkolatát. Illetve eszközöket is beszereztek és a tetőre egy 4,2 kWp teljesítményű **napelemes rendszer** került. A beruházás teljes egészében 2019 márciusára készült el, de az új helyiségeket a gyerekek már 2018. december 10-én birtokba vehették. Miközben a MartonSport Nonprofit Kft. 6,5 milliós forintos TAO támogatás segítségével – és 30% kigazdálkodott önerő szertátételével – szintén **napelemes rendszert** telepített a **sportközpont** tetejére augsztus végén. Ez 14 kWp teljesítményével

az épület energiafelhasználásának 3/4-ed részét azóta is megtermeli.

Július közepén kéthetes próbaüzem zajlott a ráckeresztúri szennyvíztisztító telepen, mely kiválóan működött. Az erdőháti átemelő elektromos bekötését valósította meg a kivitelező azelőtt, hogy nyár végén megindulhattak a rákötések. A képviselő-testület döntése értelmében a Szent László lakóparki utcák teljes szélességű aszfaltozásához szükséges önkormányzati extra forrás is rendelkezésre állt ahhoz, hogy szeptemberben megjelenhessenek az úthengeerek és a forró aszfaltot szállító teherautók. Ezzel a helyi közösség elmúlt évekbeli legnagyobb beruházása valósult meg, mely ugyan kevésbé volt látványos, de annál inkább hasznos, és az önkormányzat régi ígéretét és adósságát törlesztette vele.

A nyár végére használhatóvá vált a **Brunszvik-kert** nagy része (ünnepélyes átadása október 25-én volt), és elkészült a 16 zónás **főtéri locsolórendszer** is, melyek őszeleji üzemeltetésbe vétele jelentős feladatok elé állította a MartonGazda Nonprofit Kft.-t. A turisták szintén ekkorra vehették használatba a **látogatóközpont**hoz kapcsolódó, a Malom utcából nyíló kb. 40 gépkocsit befogadó **új parkolót**. Az Agroverzum épületét őszelele fejezte be a kivitelező. Az élmenyközpont rész megnyitására a folyamatban lévő beszerzések lezárása után, 2019. február 16-án került sor, hivatalosan pedig **Áder János köztársasági elnök** adta át május 27-én.

Szeptember 15-16-án ötödször – egyúttal utolsó alkalommal – rendezték meg a **Magyar Népdal Napját** Martonvásáron, amivel párhuzamosan jó híreket kapott a város-

vezetés az **átmenő kamionforgalom korlátozása** ügyében. Az ITM közlekedéspolitikáért felelős államtitkárával történt megállapodásnak köszönhetően október 4-étől ki lettek tiltva a 7,5 tonnánál nehezebb össztömegű tehergépkocsik a városból. Első körben a Ráckeresztúr-Martonvásár közötti útról, majd a Tárnok-Martonvásár szakaszról is december 18-ától egy két hónapos megelőző forgalomszámlálás eredményei alapján. A tiltás hatására az M6-os és M7-es autópályák közti, városon áthaladó keresztirányú kamionforgalom lényegében megszűnt, át helyeződött az M0 környékre. Martonvásár egésze fellélegezhetett. Ez a forgalomszervezési aktus jelentős mértékben járult hozzá a martonvásáriak életminőségének javulásához, mivel a dízelüzemű kamionok okozta zaj, por és rezgés nagymértékben csökkent, amely hosszabb távon kedvezően hat az általános egészségi állapotra, és az itt élők, főleg a gyermekek biztonsága is sokat javult.

Ősszel megkezdődtek a vasút menti **gazdasági területet kiszolgáló gyűjtőút I.** ütemének munkálatai, amely egészében 2019 közepére készült el. November elején elkezdődtek a Szent László-sétány melletti

ifjúsági park kivitelezési munkálatai. A területet hárs-, kőris- és juharfajtákkal parkosították, ami egyúttal a Szent László-sétány fásítását is jelentette. A minden generáció számára rekreációs lehetőséget kínáló parkot 2019. március közepén vehették birtokba az aktív kikapcsolódásra vágyók. Ősz végén megindultak a 2019 júniusában átköltöző **városi könyvtárnak** helyt adó, korábban a Beethoven Általános Iskola tantermeit befoglaló Szent László úti járási hivatali toldaléképület átalakítási munkálatai is az egyik EFOP projekt keretében. Majd 2018 legvégén még egy új, különleges épületegyüttes építése kezdődött meg az Emlékezés téren az Óvodamúzeum és a Brunsvik-Beethoven Kulturális Központ között. Kisméretű **hotel létesült bisztróval, kávézóval, valamint egy kézműves sörfőzde**, ahol 2019 nyarán indult meg a termelés. Az új egységek 2019 végétől várják a vendégeket.

2018 végén és 2019 elején újabb jelentős támogatásokhoz jutott hozzá a város. Egy 2018 végi kormánydöntésnek köszönhető 400 millió forintot fordíthatott a Brunsvik-tervben foglalt egyes fejlesztési elképzelések megvalósítására. A Brunsvik-terv a

**Virágzó és
élhető kisváros**

Az „Ybl iroda”
által tervezett
korabeli
szökőkút a
Brunszvik
kertben, amely
korábban a
Várkert Kaszinó
épülete előtt állt

Pannónia Szíve Fejlesztési Program martonvásári elemeit fogja össze, melynek megvalósítását finanszírozta meg az egyik oldalról a magyar állam. Első elemként a **Brunszvik-Dreher-sétány** nyomvonala került véglegesítésre az év elején, amely a park szélén, annak jelenlegi területén fut a vasútállomástól a Brunszvik-kertig. Gyalogos és kerékpáros közlekedésre egyaránt alkalmas, továbbá új határoló kerítés és padok kerültek mellé. További 50 millió Ft pályázati támogatást nyert el az önkormányzat a BBK előtti nagyméretű murvás terület burkolására és **piactérré alakítására**, valamint egy napelemes rendszerrel ellátott **piaci árusító pavilon** és tároló helyiségeinek kialakítására a Vidékfejlesztési Program keretében, 5% önrész mellett.

Szintén január elején nyílt meg az új bekötőút, így megváltozott a Beethoven Általános Iskola megközelíthetősége. Az **Óvodamúzeum** mögötti területen mintegy 50 millió forintból **tematikus játszóteret** alakított ki az önkormányzat, illetve az **Illyés Gyula téri parkba** is **új játszótéri eszközöket telepítettek**. Előbbi a TOP zöld város projekt támogatási keretében, utóbbi a Mar-

tonvásárárt Alapítvány másfél éve indult kampánya során befolyt adományokból, a civil szervezet saját forrásaiból és a város hozzájárulásával valósult meg, mindkettő 2019 decemberére további kisebb tavaszi földmunkálatokkal.

A főtér környezetének új beruházásai indokoltá tették a városközpont megközelíthetőségének javítását, különösen a parkolóhelyek bővítését. Ennek érdekében április és július között a **Brunszvik utat** érintő építési munkálatok zajlottak központi forrásból, mely során a Sétáló utca és a Dreher utca közel 250 méteres szakaszán **25 új parkolóhely** létesült a Brunszvik út páratlan oldalán. **Két új buszmegálló** továbbá a Brunszvik út mindkét oldalán, egy buszparkoló öböl a Brunszvik út páratlan oldalán, **új térköves járda** a meglévő háziorvosi rendelő előtti szakaszon és vízelvezető rendszer az új parkolósáv alatt. Annak érdekében, hogy a megfelelő helyszíneket szolgálhassák ki az új parkolóhelyek, az önkormányzat kezdeményezte a MÁV Zrt.-nél, hogy a vasútállomás Tordas felőli oldalán lévő vasúti rakodóterületen **P+R parkolóhelyeket** alakíthasson ki és üzemeltethessen, amely

szeptember elejére meg is valósult. E beruházások jelentős mértékben csillapították a város legforgalmasabb központi területének parkolási nehézségeit.

Az egészségház könnyebb megközelíthetősége érdekében áprilisban megállapodást kötött az önkormányzat a Sétáló utca és az egészségház közötti ingatlantulajdosokkal a beépítetlen ingatlanrészek használatáról és környezetrendezéséről. A területen a szükséges kerítésbontást követően parkosítást, térköves járdát és kerékpártárolókat alakított ki. A képviselő-testület ugyanebben a hónapban értékesítette a Váci Mihály utca végén található 4312 m²

nagyságú ingatlan-együttesét közösen pályázó magánszemélyeknek, akik vállalták az ingatlanok közművesítését és 4 telekre történő megosztását.

Májusban elkészült a városi **sportcsarnok napelemes rendszere** is TAO támogatásból, amelyhez a 70%-os vállalkozói feltöltésen túli 30%-os önrészt újfent a Marton Sport Nonprofit Kft. teremtette elő a bérleti díj bevételeiből. A 206 db napelemből álló **59 kW-os rendszer** éves szinten a fogyasztás felével megegyező megtakarítást eredményezett. A beruházás mára megtérült. Szintén az elektromossághoz kapcsolódva, valószínűleg Magyarország legszebb hátte-

**Történelem,
kultúra,
természet és
tudomány**

Az Agrozertum Tudományos Élményközpont épülete és kiállítása

rével bíró **e-töltőit** adták át ugyanebben a hónapban a Kodály Zoltán utcában. Az új villanytöltők egyszerre három tisztán elektromos vagy plug-in hibrid autót képesek „megtankolni”. Az elkülönített parkolóhelyeken a modern gépjárművek töltéséről 2 db 22 kW-os váltóáramú és 1 db 22 kW-os egyenáramú töltőegység gondoskodik.

Júliusban egy hét alatt készült el az óvoda iskolához közel eső udvarrészén egy multifunkcionális **ovi-sport pálya**, amely kifejezetten az óvodás korú gyermekek számára kifejlesztve sokféle sportág megkedveltetésére alkalmas mozgást biztosít. A projektnek az óvoda sporteszközökkel és egyéb felszerelésekkel történő ellátása, továbbá az óvónők egy napos tematikus képzése is része volt. Az Ovi-Sport Alapítvány pályázati támogatásával a beruházás 30%-os önrész (kb. 4,5 millió Ft) biztosításával valósulhatott meg, amelyet a MartonSport Nonprofit Kft. a saját költségvetéséből vállalt.

Augusztusban új csoportok kialakításával bővítette az önkormányzat a segítőszolgálat épületében működő **családi bölcsődét**, továbbá átadta a **Széchenyi utcai hidat**. Az ovi-sport pálya mellett az iskola kerítésének áthelyezésével október elejéig megvalósították a **Suli-sétányt**. Így lehetett megteremteni – a szülők és az iskola véleményeit is figyelembe véve – az átjárást a Tóth Iván Sportcsarnok és a Deák Ferenc utca között úgy, hogy illetéktelenek ne léphessenek be a gyerekek udvaraira.

Az október 23-i ünnepi műsort követően került sor az október 13-án immár 5 évre megválasztott lényegében régi-új képviselő-testület hivatalos megalakulására. A képviselő-testülettel párhuzamosan a korábbi két bizottság (gazdasági ill. humán) is felállt, melyek a képviselők döntését megalapozó és előkészítő feladatokat látnak el továbbra is. A bizottságok az előző struktúrához képest plusz 2 fővel működnek, ezáltal nőtt a feladatokba bevont külső szakértő tagok száma. A képviselő-testület ismét a korábbi két főállású alpolgármestert választotta meg erre a tisztségre.

Decemberben a városháza és az iskola között elektromos vezeték fektetése zajlott, új trafót telepített az E.ON a könyvtár elé. Így biztosította a posta melletti **szolgáltatóház** elektromos igényét, javítva a környezet ellátás-biztonságát is. A járási hivatal épületében átalakítások zajlottak, miután a **kormányhivatal** az emeletet is átvette, ahová irodai funkciókat helyeztek, és a lépcsőtérben liftet alakítottak ki. Elkészült továbbá a Gábor Áron utcai 90 m² alapterületű, 8 eszközös **kondipark** alapozása, amit, és később az eszközök telepítését, a BMSK Zrt. valósított meg az ön-

| Ifipark és elektromos autótöltők a Kodály utcában

A szocializmus időszakában és azt követően itt egy kerítés választotta ketté a templomkertet és a kastély előkertjét, melyet a tulajdonos MTA-val és az egyházközséggel kötött megállapodás értelmében, önkormányzati fenntartás mellett és a történelmi állapotot helyreállítva nyitották újra egybe

kormányzattal való együttműködés keretében. Ez még egy 2016-os pályázat alapján a Nemzeti Szabadidős - Egészség Sportpark Program keretében 6 milliós forintos támogatásból jött létre. Az önkormányzat pedig február 28-ig áthelyezte a padokat, a mázókat és áthidalta az árkot akadálymentes járda kialakításával.

Még szintén decemberben hat utca vonatkozásában kötött útépítési szerződést az önkormányzat. Négy utca esetében a kormányzati támogatás és a víziközmű-fejlesztési tartalék terhére 2020. június 30-ig megvalósítva azokat. A **Jókai utca** Bocskai és

Damjanich utca közötti 654 méteres szakaszának útburkolatát 71 millió forintból újították meg, a munkákat április végén befejezve (51 millió Ft kormányzati támogatás, 20 millió Ft víziközmű-fejlesztési tartalék). A **Gárdonyi Géza utca** 185 méteres szakasza a Budai út és az Orgona utca között 16 millió forintból, az **Orgona utca** burkolata a Nyitrai utca és a településhatár között (353 méter) 11,5 millió forintból, míg a **Rózsa utca** 263 méteres szakasza az Erkel Ferenc utca és az M7 autópálya között 11,5 millió forintból készült el a kormányzati támogatás terhére. Két utca esetében a Vidékfejlesztési Prog-

ram pályázati támogatása és a városi tartalékok terhére 2020. július 15-ig elkészítve azokat. Az **Orbánhegyi utca** 1327 méteres szakaszát szilárd útburkolattal, kitérő öblökkel és forgalomcsillapító küszöbökkel látták el az M7 autópálya és a Gesztenyés utca között 75 millió forintból (65,5 millió Ft Vidékfejlesztési Program támogatás, 9,5 millió Ft városi tartalék). A **Damjanich utca** 683 m hosszú szakaszán is szilárd útburkolatot hoztak létre a Budai út és a Jókai Mór utca között 107 millió Ft-ból (61,5 millió Ft VP támogatás, 45,5 millió Ft víziközmű-fejlesztési tartalék).

SZOLGÁLTATÓ VÁROS

Az előző években Martonvásár útjainak nagy része, infrastruktúrája megújult, létrehozták a közösségi tereket, az oktatási-nevelési intézményeket folyamatosan fejlesztették. A Brunszvik-kastély és különleges környezete alapot jelentett arra, hogy a rekreációs-turisztikai létesítmények köre és szolgáltatási szintje bővüljön, így ebben a minőségi kisvárosi környezetben a magántőke beruházásai is - legyen szó hotelről, üzletről, vagy szolgáltatóházzól - megtalálták már a helyüket.

2020 január elején megnyílt a város főterén a **Für Elise bisztró**, a **Hotel Ludwig**, valamint a **Vandal Brewing sörmanufaktúra**. A hónap végén pedig arról döntött a képviselő-testület, hogy április végén indulhat a **Dózsa György út** rekonstrukciója 145 millió forintból, továbbá a **szolgáltatóház** építése is az egykori TSZ udvar helyén 264 millió forintból. Mindkét kivitelezés a TOP-2.1.2 zöld város projekt keretében zajlott kormányzati támogatásból és saját forrással kiegészítve. Virágosítás, tereprendezés, gyepesítés, a faállománymegfiatalítása, élő tanösvény kialakítása, közvilágítás-fejlesztés, új járdaburkolat kialakítása, valamint parkolósáv szélesítése és felújítása valósult meg a március elején induló és 2021 elején befejeződő Dózsa György úti (Beethoven úti) beruházás kapcsán. Az 568 négyzetméteres új szolgáltatóházban pedig lakossági igényeket kielégítő szolgálta-

tások helyiségei és irodák kaptak helyet, megteremtve egyúttal egy nagyobb volumenű további fejlesztés alapjait.

A Covid-19 pandémia március elején elérte Martonvásárt is, ahol 16-ától - gyermekfelügyelet biztosítása mellett - bezárt az óvoda és a bölcsőde, az iskolák digitális oktatásra tértek át, a BBK, az Óvodamúzeum, a Könyvtár, a Sportcsarnok és a Védőnői Szolgálat sem volt látogatható. A segítőszolgálat az erőforrásait az idősek és a betegek támogatására fordította, amelybe a MartonGazda Nonprofit Kft.-t is bevonták. Az élelmiszer- és gyógyszer-ellátás folyamatosan biztosított volt. Március 28-án hatályba lépett a kijárási korlátozás. Minde mellett a városnak működnie kellett. A különböző városi szervezetek sorra álltak át otthoni munkavégzésre. Az önkormányzati szervezeti irányítás, a feladatkiadás, a döntéshozatal digitális üzemmódba váltott,

Főtéri hangulat árnyas fákkal

A Hotel Ludwig, a Für Elise bisztró, valamint a Vandal sörfőzde épülete a „zongorapaddal”

mely során 11 vezetői, munka- és témacsoportban zajlott a kommunikáció és a feladatvégzés digitális platformokon.

A beruházások mindezek ellenére folytak tovább a terepről nélkülözhetetlen munkavállalók helytállásával, és a közeljövőben indulók előkészítése sem állhatott le. A speciális jogrend ugyan lehetővé tette már, hogy a polgármester gyakorolja a képviselő-testület hatáskörét, de ekkor az még ülésezett. Fontos döntéseket is hozott: függesztette a civil- és sportszervezetek támogatásait, a források tartalékba kerültek. A szociális támogatási keretet a veszélyhelyzetre és egyéni szociális vészhelyzetek megoldására csoportosította át, a szociális rendeletet egyszerűsítette, hogy gyorsan lehessen reagálni adott helyzetben. Jelentős mértékben átszervezte a kultúra és az üzemeltetés területét. A Brunszvik-Beethoven Kulturális Központot június 30-ával megszüntette. Feladatait a MartonGazda és a MartonSport cégek időközbeni összeolvadásával létrejött - majd január elsejétől a **Martonvásár Városi Közzszolgáltató Non-profit Kft.** nevet felvevő - önkormányzati cég vette át. Hamarosan MartonKult néven folytatta a BBK csapata. Ezzel a legtöbb köz- és közösségi feladat városi szintű ellátása központosításra került. Hatására nőtt a nyújtott - saját és átadott - szolgáltatások hatékonysága, majd a további belső szervezeti átalakítások és feladatmegosztások után a szervezettsége és minősége is.

Döntött a testület önrész biztosításáról a **tornaterem tető- és világítás-felújításához** is, mivel az önkormányzat sikeresen pályázott a Magyar Kézilabda Szövetség (MKSZ) tornaterem-felújítási programjára még 2018 elején. 30%-os önrész előre történő megfizetési kötelezettsége mellett. A projekt lebonyolítási feladatait a szövetség, illetve annak cége végezte. Több eredménytelen kör után - a műszaki tartalom átalakításával - sikerült végül a közbeszerzést eredményesen zárni. A beruházás összértéke 80 millió

A megújult Beethoven út (Dózsa György út) és a Bevásárlóudvar épülete az egykori TSZ udvar helyén, építész: Somogyi Gábor, Horváth Bálint

Ft volt, amelyből az önerőt martonvásári adófizetők biztosították 24 millió Ft értékben. A tornaterem az új hőszigetelésnek köszönhetően energetikailag korszerűsödött a nyárra, amihez hozzáértett a teljes első világítás „ledesítése” is. Megújult a teljes tető rétegrend, és ez az épületszárny is korcolt fémlemez fedést kapott. Így az egész iskolai épületegyüttes egységes képet mutat. Ehhez hozzájárult az idei évben megromlódott, rossz állapotú, sem településképi, sem műszaki szempontból nem megfelelő **tetőfedés** cseréje is a **művészeti iskolán**. A beruházás részeként ugyanis szintén antracit színű korcolt fémlemez került fel a tetőre. A munka értéke 10,8 millió Ft volt, melyet fele-fele részben az önkormányzat és a tanterület finanszírozott.

A Brunszvik Terv a kulturális és kapcsolódó turisztikai infrastruktúra fejlesztési elképzeléseit tartalmazza. Az Agroverzum és a Brunszvik-kert után több más kisebb eleme is a megvalósulás szakaszába lépett május-június folyamán: a kastély előtt egy látványos **szökőkút** készült el és felkapcsolt végre a **kastély éjszakai díszvilágítása** is ennek keretében. Május közepén elkezdődött a kutatóintézet gépszíneinek bontása, de a városképet évtizedek óta elcsúfító „nagy

fal” csak november 6-án dőlt le. A gépkezelő Tessely Zoltán országgyűlési képviselő volt. A terület egy jó ideig ugyan még várhatóan egy nyitott tér marad, de a terv egy kortárs konferencia- és koncertközpontt álmódott a helyére, amely a kastélynak lenne egy új „épületszárnya”. A **Brunszvik-Dreher-sétány** nyomvonala a vasútállomástól a Brunszvik-kert főbejáratáig vezet, osztottan gyalogos és kerékpáros funkciót szolgál. A projekt részeként elbontásra került a régi transzformátor ház is, és restaurátorok felújították a kastélypark műemlék **viaduktját**. A sétátút március végén készült el, de próbaüzeme már január közepétől tartott. A kertben az Agrometerológiai Observatórium egykori épületének felújítása, a **Beethoven Emlékmúzeum** kibővítése új kiállítás installálásával – amelyről a National Geographic is beszámolt –, a korábban megújult „mosoda” épületének irodaházként történő funkcióváltása és megújulása is megvalósult. Az innovációs központ kutatótömbjének kialakításához azonban már jelentős további központi támogatásra lett volna szükség.

A mentőállomás egy **új mentőautót** kapott a mentők napján és megkezdődött a Kossuth téri **légkabel kiváltási** folyamata,

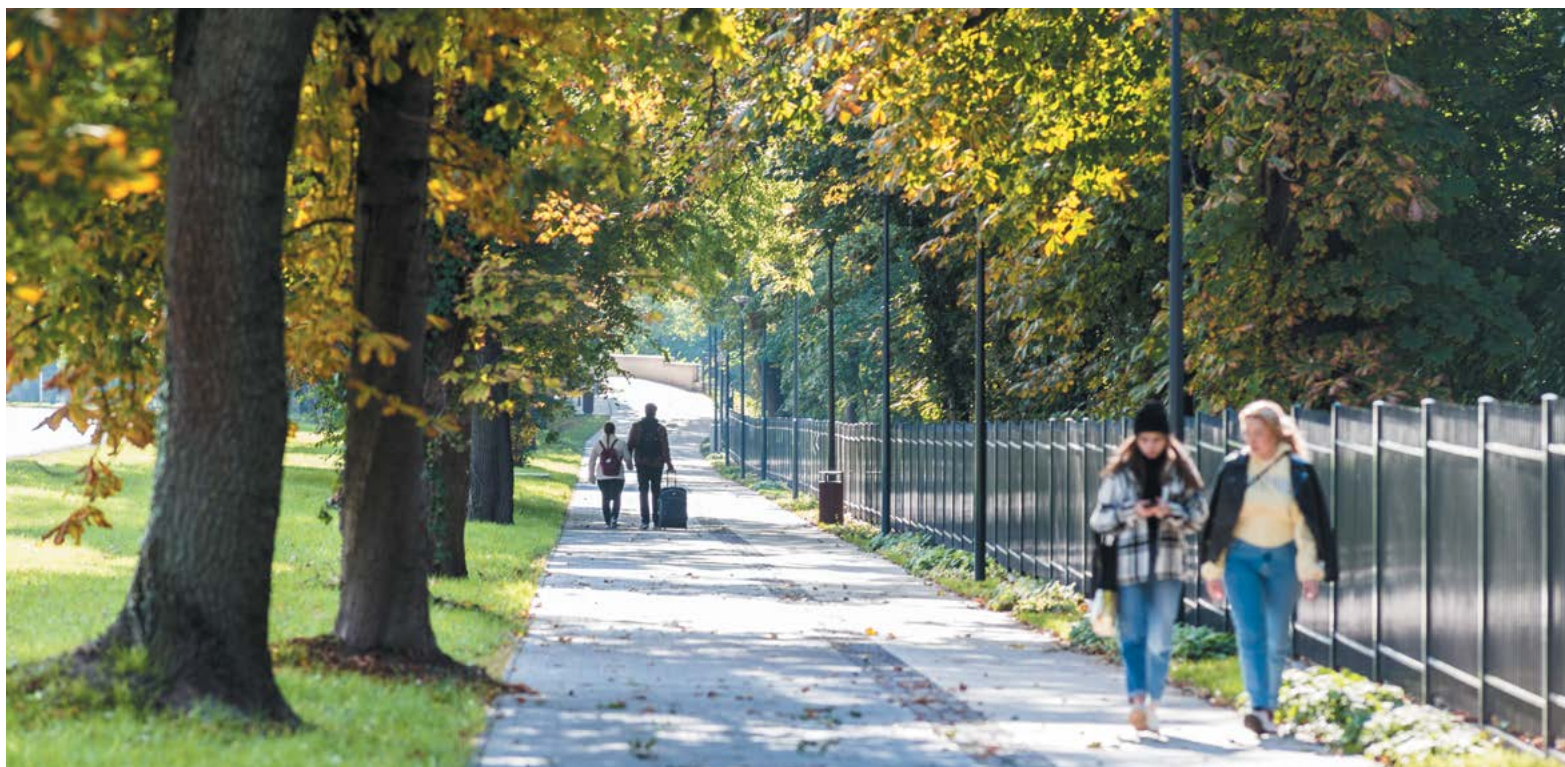
amely fizikai valójában 2021 szeptember elejére készült el. Ez biztosítja a lehetőségét annak, hogy az eltervezett **bölcsőde és tanuszoda** is megvalósulhasson ezen a területen a következő években. Megtörtént a trafó áthelyezése a BBK udvaráról a Coop ABC melletti parkoló sarkára és a Rákóczi utcai 20 kV-os légkabel földbe helyezése is az Orgona utca sarkától az orvosi rendelőig. Augusztus 20-án a nemzeti ünnepet az Óvodamúzeum megújult interaktív belső terének átadása követte volna. A koronavírus helyzet azonban újra közbeszólt. Emiatt közönség nélkül tartották meg a **Fülesbagoly Tehetségkutatót** is szeptember 8-án: kizárólag a fellépő zenészek és a szervezők lehettek a helyszínen, a többi a közvetítésre maradt. Az EFOP támogatásból megújult **Könyvtár és Óvodamúzeum** új, tanulást segítő terei is csak a következő év tavaszán tudtak megnyílni a látogatók előtt.

Szeptember 12-én új gyártócsarnokot adott át a Component Kft. a városban. A képviselő-testület pedig döntött a **Kolozsvári, József Attila, Tátra utcák és az Orgona utca belső szakaszának aszfaltozásáról** az útfelújítási program keretében, amelyek novemberre el is készültek. Megállapodtak továbbá a Magyar Közút Zrt.-vel, hogy az

A „szolgáltató” kisváros
egy szinten túl nem
a közszolgáltatások
bővítésével,
hanem a magántőke
beruházásainak
segítségével képes
fejlődni

tavasszal vállalja az Óvodamúzeumnál és a Coop ABC-nél kialakuló gyalogátkelők felfestését és táblázását, valamint további **gyalogátkelőknél napelemes-sárgavillós rendszer** telepítését. Ezek 2022-ben készültek el.

Az MTA ATK 2020. november 11-től kezdve 30 napra lezárta a kastélyparkot, az Agroverzumot és a Beethoven Emlékmúzeumot a **vírushelyzet** miatt. A városban a következő helyi szabályok léptek életbe: a polgármesteri hivatalban a személyes ügyfélfogadás előzetes telefonon vagy e-mailen történő időpont-egyeztetés alapján volt lehetséges. A védőnők szintén csak időpont egyeztetés alapján tartottak tanácsadást és jártak ki helyszínre. A kulturális intézmények nem fogadhattak látogatót, de szolgáltatásaik belépésmentes módon - nyílászárón keresztül történő ügyintézésel - hozzáférhetőek maradtak. Előadások kizárólag online módon voltak szervezhetőek csak az előadók és a technikai személyzet részvételével. Az Ifipark bezárt, a sportközpont területén egyéni sportolásra, edzésre volt csak lehetőség. A hobby labdarúgás nem volt megengedett, a versenyszerű, zártkapus mérkőzések és edzések pedig ugyan megtarthatóak lettek volna, de ezeket nagyrészt elhalasztották. A sportcsarnokban és a tornateremben is zártkapus edzések és mérkőzések voltak csak tarthatóak kizárólag a sportszövetségek által szervezett bajnokságban versenyző, igazolt

Piacpavilon és rendezvénytér,
tervezők: Krain-Bondor Adrienn, Somogyi Gábor, Horváth Bálint

Kisvárosunk neve, mely alapján vásáros hely volt, kötelez bennünket arra, hogy a heti piacok formájában életben tartsuk a névadó hagyományt

játékosok részvételével. A közterületeken a közintézmények, az üzletek és a szolgáltatók 20 méteres körzetében kötelező volt a maszk viselése, mindenhol máshol ajánlott. Minden további szabályozás, korlátozás tekintetében a kormány intézkedései voltak a mérvadóak.

November végén a **Tárnok-Kápolnásnyék kerékpárút** várost érintő szakaszának előkészítése kezdődött meg a Magyar Közút Zrt. részéről az engedélyezési tervezéssel, mely során az önkormányzattal együttműködésben a szakértő tervezők megállapították az ideális nyomvonalat. A kiviteli tervek 2021 májusában készültek el, de az év folyamán többször is további egyeztetések zajlottak. Forráshoz jutás esetén fizikai eredmény 2024-2027 között várható. Az **Esztergom-Etyek-Ercsi** hálózat **Martonvásár 7-es út és Ercsi vasútállomás** közti szakaszának előkészítése pedig a Fejér Megyei Önkormányzat feladata, melynek tervezése szintén megindult. Decemberben a Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság egy új szolgálati gépjárművet ajándékozott a polgárőrségnek a munkájuk és erőfeszítéseik elismeréseként.

Már 2021 eleji hír, hogy a **MartonKlinik diagnosztikai központ** a szolgáltatóház első emeletén folytatja majd működését annak május végi átadását követően. A szerkezetkész épületben az emeleten két vizsgálót, sósobát, várótermet és öltözőket alakítottak ki. A már megszokott minőségi ultrahang és labordiagnosztikai szolgáltatások, bel- és nőgyógyászat, kardiológia-diabetológia, fül-orr-gégészlet mellett új szakrendeléseket vezettek be, mint például bőrgyógyászat, szemészet, diétetika és vérképelemzés.

A 2000-ben – a templomkertben – felállított, az azt követő 20 évben jelentősen leromlott állapotú **Millenniumi Emlékoszlop** újra életre kelt Kárpáti József művész-tanár

restaurátori munkájának köszönhetően. A **darabjaiban megmentett** értéket 2021. február 24-én a BBK tornácán, védett helyen, végleges helyére állították fel.

Megindult végre a **városüzemeltetési telephely** kialakítása is a régi vásártéren egy igen hosszúra nyúlt előkészítési szakasz után még a 2016-os 800 millió forintos kormányzati támogatás terhére. A csarnok 2021 nyarán készült el, amelyet a városüzemeltetés augusztus 27-én vett birtokba. Mellette a régi sírköves helyén egy új háromállásos **tűzoltószertár** is helyet kapott a tervekben. Ennek kivitelezése, részbeni pályázati és központi támogatásszerzést követően, 2022 tavaszán vette kezdetét.

Márciusra elkészült a **Coop üzlet előtti járdaszakasz** rendezése a bolt bejáratához felvezető rámpával és a gyalogátkelő fogadóterével, miközben épült a **járda a Brunsvik úton** is. Mindez jó apropót adott a korábbi útfejlesztési program folytatásaként egy önálló **járdaprogram** kialakítására. E során számos gyalogút vonal újult meg a városban az elkövetkező hónapokban, években részben pályázati (pl. **Budai, Fehérvári, Szent László utak**), részben központi támogatások (pl. **Hunyadi út**) terhére, több tízmillió forint saját forrás hozzájárulása mellett. Látványos és igen hasznos első eleme volt a programnak a **Budai és Fehérvári út járdáinak a felújítása** a belvárosi szakaszon július és november között. Egy 20 millió forintos belügyminisztériumi támogatás keretében zajlott ez, amelyhez 6,5 millió Ft önrészt tettek hozzá az adófizetők a város büdzséjéből. A hónap végén kikerültek az új molinók a szolgáltatóház kerítésére, amin Martonvásárról készült mostani és régi képek láthatók, és egyúttal jelezzik, hogy a mögötte lévő terület további komoly fejlődés előtt áll a szolgáltatóház bővítésével.

Beethoven, Brunszvik Teréz,
Magyar Népdal Napja, valamint a
Giro és a Szent László Huszárok:
ismertté tették Martonvásárt

A javuló járványhelyzetre való tekintettel április közepén újranyitottak a játszótérek, az Ifipark, a Könyvtár és az Óvodamúzeum bizonyos szolgáltatásai, és rá egy hétre a vendéglátóhelyek is megnyitották a teraszokat. Közben elkészült az **általános és a művészeti iskola közép- és hosszú távú közös fejlesztési-bővítési koncepciója**, amelyre nagy szükség volt, hiszen 3 osztály számára saját osztálytermet kellett biztosítani szeptembertől. Erre az augusztusban telepített – és már sok helyen bevált – **konténerosztályok** jelentettek megoldást, összekötve az iskolaépülettel. Mivel a kapacitások bővítése, a forrásszerzés, a tervezés, az előkészítés és a megvalósítás egy hosszabb időtávú folyamat (5-10 év), ezért várhatóan a konténer-tantermek hosszabb ideig a helyükön maradnak. Még ebben a hónapban az önkormányzat tulajdonba kapott az államtól egy Rákóczi utcai házat az új egészségház közelében, hogy ott az egészségügyhez vagy más közcélhoz kapcsolódó fejlesztést valósítson meg (pl. orvosi ügyelet, szolgálatteljesítés).

Májusban megérkezett az **első fecske** híre a Nemzeti Ipari Park Üzemeltető és Fejlesztő Zrt. (NIPÚF) martonvásári Inpark ipari parkjába történő betelepedésről, a **Caola Zrt.** képeiben. Első lépésben a cég megvett egy 3 hektáros területet az ipari zónában. Új 4000 négyzetméteres vegyipari gyártócsarnokuk és irodáik kialakítása ezen a területen – a tervezést és engedélyezést követően – 2022-ben indult meg a március 11-i alapkövetélt követően. A 3,9 mrd forint beruházási költséghez a kormány 2 Mrd forint vissza nem térítendő támogatást nyújtott az Egészségipari Támogatási Program keretében. A fejlesztés 2022 végi befejezését követően 2023 folyamán 40-50 új munkahely jön létre a városban az üzemeltetéshez kapcsolódóan. A megvásárolt terület méretének és a csarnok moduláris felépítésének köszönhetően ez a későbbiekben akár növekedhet is. Szennyvíz-csatlakozása és a várható további rákötések következtében szükségessé vált a szennyvíztelep kapacitásának növelése, amely 2022-ben kezdődött meg.

A helyi iparüzési adó (HIPA) központi csökkentése következtében Martonvásár, mint a 25 ezer fő alatti települések egyike, HIPA kompenzációban részesült, amelyet a kormány 2 részletben fizetett ki. Az 56 millió Ft első felét 2021 júniusában, a második felét októberben térítette vissza. A városnak a HIPA egy jelentős bevételi forrása, évente mintegy 140-185 millió forint közötti összeg folyt be belőle eddig kb. 2/3 részben a helyi KKV-k és 1/3-ad részben a nagyobb vállalatok részéről. A befizetendő HIPA majdnem felét tehát a helyi KKV-k helyett az állam térítette meg az önkormányzatnak, így ez a pénz náluk maradt, amely sok helyi vállalkozásnak jelentős segítség volt a pandémiából való kilábalás során.

Július folyamán újabb pályázat került benyújtásra egyes további **külterületi utak** felújítására (**Kismartoni bekötőút, Rózsa utca lekanyarodó vége, Gábormajori út**), 5%-os önerő mellett, Tordas község önkormányzatával karöltve. A feladatra mintegy 300 millió Ft támogatást nyert el a konzorcium 2022 elején a Vidékfejlesztési Program

keretében, amelyből 200 millió Ft Martonvásárt illeti.

Augusztusban megkezdődött a **rendőrség épületének** külső felújítása, miután a belső korábban már megújult: a felújítási munkák érintették a belső elektromos hálózatot, az épületgépészeti rendszert, valamint a falburkolatokat és járófelületeket. A december 10-re elkészült és 2022. január 25-én ünnepélyes keretek között hivatalosan is átadott külső rekonstrukció a teljes tetőt és a homlokzatokat érintette, valamint a kerítés is megújult összességében mintegy 56 millió forintból. Ezt megelőzően 1992-ben végeztek nagyobb felújítást az épületen.

Ősz elején megérkeztek az MMcité minőségi **utcabútorai** a „**részvételi költségvetésre**” érkező javaslatok alapján, amelyek a zöld város projekt záró akkordjaként a belvárosban kerültek kihelyezésre. Az addig ott lévők – karbantartást és áthelyezést követően – a település további részeire kerültek lakossági igények alapján. Az Óvodaműzeum és a Brunszvik-kert főbejárata között kialakított gyalogátkelőnél „**okos zebra**”

épült ki szintén lakossági javaslatra. Ha beválik, máshol is alkalmazhatja az önkormányzat a jövőben. A Magyar Népdal Napja hagyományait folytatva az önkormányzat megrendezte az első **Trilla fesztivált** Martonvásáron szeptember 3-5. között. Saját forrás terhére szeptember végén a **Deák Ferenc** (Jókai utca és a Széchenyi István utca közötti szakasz) és a **Jókai utcában** (Szent László út és a Deák Ferenc utca közötti szakasz) **útfelújítási munkák** kezdődtek, amelyek november végére készültek el.

2021 novemberre mindenképpen a víz hónapja volt Martonvásáron. A **csapadékvíz-elvezető hálózat** fejlesztését célzó korábban benyújtott TOP-2.1.3 pályázat 240 millió forint támogatást nyert el 100% támogatási intenzitás mellett a hónap elején. Ebből 2023 végéig elkészülhet a **Szent László út, a Brunsvík, a Kinizsi és a Malom utca felszíni vizeinek elvezető rendszere és a járda felújítása a Szent László úton**. November 15-én pedig nagyot fordult a – több éve előkészítés alatt álló – **ivóvízjavító KEHOP-2.1.2 projekt** sorsa, műszaki tartalma. A mindeddig csak Erdőhátat és Kismartont érintő fejlesztési elképzelés települési léptékűre bővült egy új kút fúrásával a Bajcsy-Zsilinszky utcai vízmű-telepen, a meglévő kutak vizeinek összegyűjtésével és a vízmű-telepen kialakítandó víztisztító mű kialakításával. Erdőhát és Kismarton ellátására távvezeték épülne a 7-es út mellett. A projekt része a teljes meglévő hálózat úgynevezett szivacsos kitisztítása és a glóbusz felújítása is. A közbeszerzés 2022 májusában zárult és ezzel minden esély megnyílt **Martonvásár történetének legátfogóbb és legnagyobb** – mintegy 6,3 Mrd Ft értékű – **ivóvízes fejlesztésére**. Ez egy jó lehetőség a városi közösség számára, hogy hosszú távon tisztított, kezelt víz kerüljön a háztartásokba. Az ivóvíz ugyan kifejezetten jó minőségű most is Martonvásáron, azonban egyes paraméterei, keménysége a háztartások számára sok esetben nem megfelelő. (A 2022

Beethoven emlékmúzeum: kastély, zene, szerelem

év gazdasági helyzete okán a projektet leállították, megvalósulása bizonytalan időre kétségessé vált) A projektől függetlenül a Szőlőhegy elején a Fejérvíz Zrt. kivitelezésében létesül egy további kút, szükség szerint szigeteszerű vízkezelő kialakításával az ipari parki igények kiszolgálására.

2016 óta immár negyedszer jutott a város kormányzati támogatáshoz a decemberi forrásátcsoportosítások során. Az aktuális kormányhatározat az 5000 fő feletti települések támogatásáról döntött, a Magyar Falu Program analógiájára **kisvárosi programként**. E során mintegy 92 millió forintból útfelújítások, járdaépítések valósulhatnak meg, és munkagépet, illetve haszongépjárműveket is vásárolhat az önkormányzat 2022 folyamán.

2022. január 26-án Martonvásár is csatlakozott a Rózsaszín Fények éjszakájához a Brunszvik-kastély és a Szent Anna Plébánia-templom rózsaszín megvilágításával 18 órakor. Május 6-án Magyarországról indult a **Giro d'Italia kerékpárverseny**, melynek egyik szimbóluma, hogy 100 nappal a rajt előtt rózsaszínbe borulnak az útvonal menti települések épületei. A városon áthaladó mezőny mellett bemutatott **martonvásári huszárvágta** képei aztán a világ minden tá-

járja eljutottak a magyar virtus és Martonvásár rendkívüli promóciójaként.

Az önkormányzat az év elején kérte - a előző évi „részvételi költségvetéshez” hasonlóan - és összegyűjtötte a martonvásáriak észrevételeit a város kisebb-nagyobb fejlesztései, bosszantó problémái, ügyei kapcsán. Majd prioritizálták a megvalósítható és végrehajtható feladatokat, és az **MVK Nonprofit Kft.** városüzemeltetési csapata folyamatosan elvégezte a munkálatokat, megoldotta a problémákat. Ilyen javaslatok és egyben feladatok voltak, hogy legyen más helyeken is **közlekedési tükör** a városban, készüljön **gyalogos átjáró** az Illyés Gyula tér és Széchenyi u. sarkán, hogy még több **hirdetőtábla** kerüljön ki, stb.

Március elején megkezdődött és május elejére készült el egy **kerékpáros pihenő-és fitnesspont, körbekerített felújított játszótérrel, a lakóparknál** közel 20 millió forintból, felerészt LEADER támogatásból, felerészt önkormányzati forrásból a Martonvásár Sportjáért Alapítvány beruházásában. A hónap közepén a beruházó Future Food Immo Kft. az önkormányzattal együttműködésben bejelentette a **Martonvásári Bevásárlóudvar projekt** elindítását a szolgáltatóház mögötti, eddig molinókkal elzárt

területen. A szolgáltatóház földszintje korábban szerkezetkész állapotig készült el (mint ahogy az emelet is, amelyeket a későbbi bérlők alakítottak ki), ennek „befejezésére” nyílik ezzel lehetőség. A tervek szerint 2024-re megvalósuló projekt keretében kibővítik a már meglévő önkormányzati szolgáltatóházat, amely földszintjén egy élelmiszer-áruház kap helyet (Spar). További két épület(rész) is megépül, amelyekben - egy drogéria (Rossmann), valamint egy diszkont divat-kiskereskedelmi egység (Pepco) mellett - 10 piaci alapú bérlakás kerül kialakítására, és két helyszínen 84 új parkoló létesül.

Az április 3-i országgyűlési választáson 4 évre újra **Tessely Zoltánt** hatalmazták fel a Fejér megye 03-as választókerület választópolgárai a képviselőletükre.

A nyár elején lehetőség nyílt arra, hogy a korábban 240 millió forintot elnyert TOP-1.4.1 projekt keretében a Kossuth térre eltervezett családi **bölcsődei épület** kiváltása megtörténjen. Az előkészítési folyamat megtorpant érvénytelen közbeszerzés miatt, és a források is rendkívül szűkössé váltak a szomszédban zajló háború gerjesztette gazdasági környezetben. Az alternatív elképzelésként indult, 56 férőhelyes hagyo-

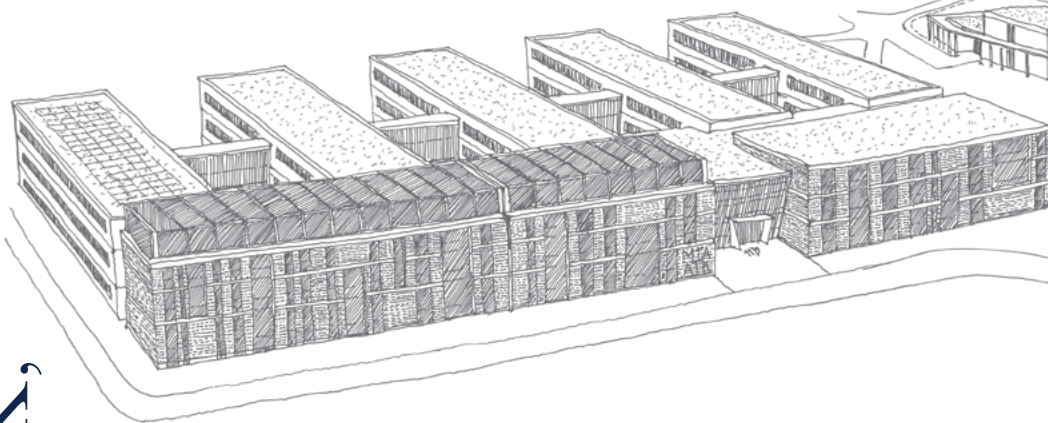
mányos bölcsőde kialakítására benyújtott fejlesztési elképzelés azonban közel 840 millió forint támogatáshoz jutott időközben feltelesen a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz keretében (RRF-1.1.2). A projekt támogatása és előrehaladása nagy mértékben függ az ország pénzügyi helyzetének alakulásától. Júliusban **megújult 3 buszmegálló** a városban (Dózsa György, Fehérvári és Budai út) mintegy 10 millió forintból, részben LEADER támogatásból (6 millió Ft).

Végezetül - egyfajta összegzésként - álljon itt néhány olyan **egy-két éven belül várhatóan megvalósuló fejlesztés**, amelyek a kézirat lezárásakor az előkészítés előrehaladott állapotában vannak. A legfontosabb ilyen „tudható” beruházás a város ivóvízhálózatának korszerűsítése, a Tárnok-Kápolnásnyék és az Martonvásár-Ercsi kerékpárutak kialakítása, tűzoltószertár építése pályázati és saját forrásból a temető mellett. A csapadékvíz-elvezető hálózat fejlesztése a Szent László és a Brunsvik úton, a Kinizsi, a Hunyadi és a Malom utcában TOP pályázati forrásból, a járdaépítési program folytatása központi és saját forrásból, a Rózsa utca egy kis szakasza, a gábornajori és a kismartoni bekötőutak felújítása vidékfejlesztési támogatásból. Az ipari park és a vasút mögötti területen újabb termelő beruházások megtelepedése, a TSZ udvar kereskedelmi központtá alakítása üzleti alapon magánberuházásban, hagyományos bölcsőde kialakítása a Kossuth téren pályázati forrásból, az egészségközpont átépítésének befejezése a rendelőintézet felújításával a fenntartható városfejlesztési eszköz keretében, mely során az egészségház egységes építészeti képet mutat majd. Az óvoda energetikai korszerűsítése és a belváros további rehabilitációja szintén az utóbbi forrás terhére, az iskola és a művészeti iskola bővítése és felújítása, a temető területének megújítása új ravatalozó kialakításával.

Több kisebb beruházás valósul meg az előzőeken túl civil szervezetek és az önkormányzat együttműködésében **LEADER forrásból**. Ilyen a **Sport-sétány** (korábban Szent László-sétány) befejezése, II. és III. szakaszának a burkolása a Szent László-patak és a Kvassay utca között vagy az **iskolaudvar játszóeszközökkel** történő bővítése. Nagyságrendjük miatt további állami közreműködésre váró elképzelés az MTA új kutatótömbjének kialakítása, az uszoda létrehozása a Kossuth téren, a Brunsvik-terv további nagyobb volumenű elemeinek megvalósítása vagy a kastély és parkjának hatékony közösségi hasznosítása. Ezek mind-mind alapvetően több éve előkészítés alatt lévő, koncepció- vagy kész tervekkel rendelkező elképzelések. Fontos elem továbbá a helyi építési szabályzat és településképi szabályok olyan irányú folyamatban lévő módosítása, amely arra ösztönzi a lakókat, hogy egységes, szép városkép jöjjön létre Martonvásáron.

Mindannyian bízhatunk abban, - annak ellenére, hogy a könyv kiadásának évében az orosz-ukrán háborúval terhelt gazdasági krízis nagyon megnehezíti az ország és a helyi közösségek működését és finanszírozását is -, hogy **Martonvásár**, ahogyan eddig, a jövőben is **kivétel és kivételes hely** lesz. Az utóbbi fejezetekből láthattuk, hogy egy település fejlődéséhez és fejlesztéséhez kell **vízió és reális stratégia**, kell **tudás és hozzáértés**, sok **befektetett munkával** megtámogatva és szükséges **kapcsolati tőke**, mely **pénzügyi tőkére váltható** a közösség érdekében. Ezen megfontolások alapján javasolhatjuk az utókornak, hogy tartsa Martonvásárt azon a fejlődő pályán, mely elhozta a „**harmadik aranykort**” a kisváros és lakói számára.

ÚJ AGRÁR-
INNOVÁCIÓS
CENTRUM,
HÁROM ÜTEMBEN

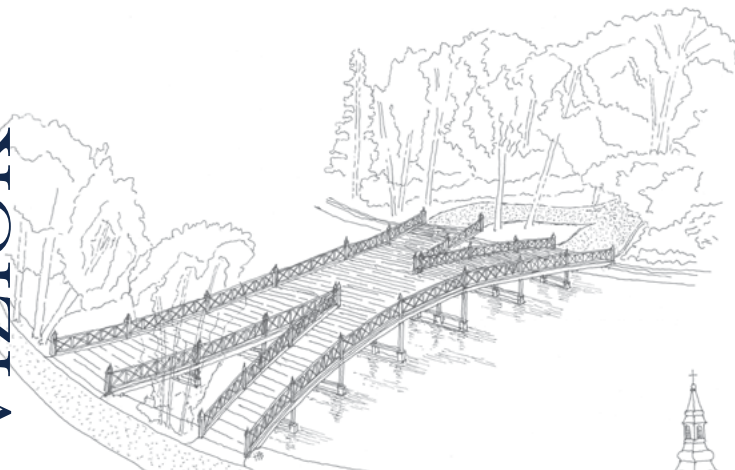

SZÍNPADFEDÉS
A SZIGETI
SZABADTÉRI
SZÍNPADON

KONCEPCIÓK, ÁLMOK, VÍZIÓK

A HÍD BŐVÍTÉSÉNEK
KONCEPCIÓJA

KONCERT- ÉS
KONFERENCIAKÖZPONT
A BRUNSVIK ÚT MELLETT

O.5

VÁROS- FEJLESZTÉS TÉRKÉPEKEN

2010 ————— 2022

KÖZINTÉZMÉNYEK

BRUNSZVIK KASTÉLY | TEMPLOM

MŰVÉSZETI ISKOLA

ÓVODAMŰZEUM

JÁRÁSI HIVATAL

KULTURÁLIS KÖZPONT

TÓTH IVÁN SPORTCSARNOK

VIADUKT | BRUNSZVIK-DREHER-SÉTÁNY

VÁROSHÁZA

SZABADIDŐ ÉS KÖRNYEZET

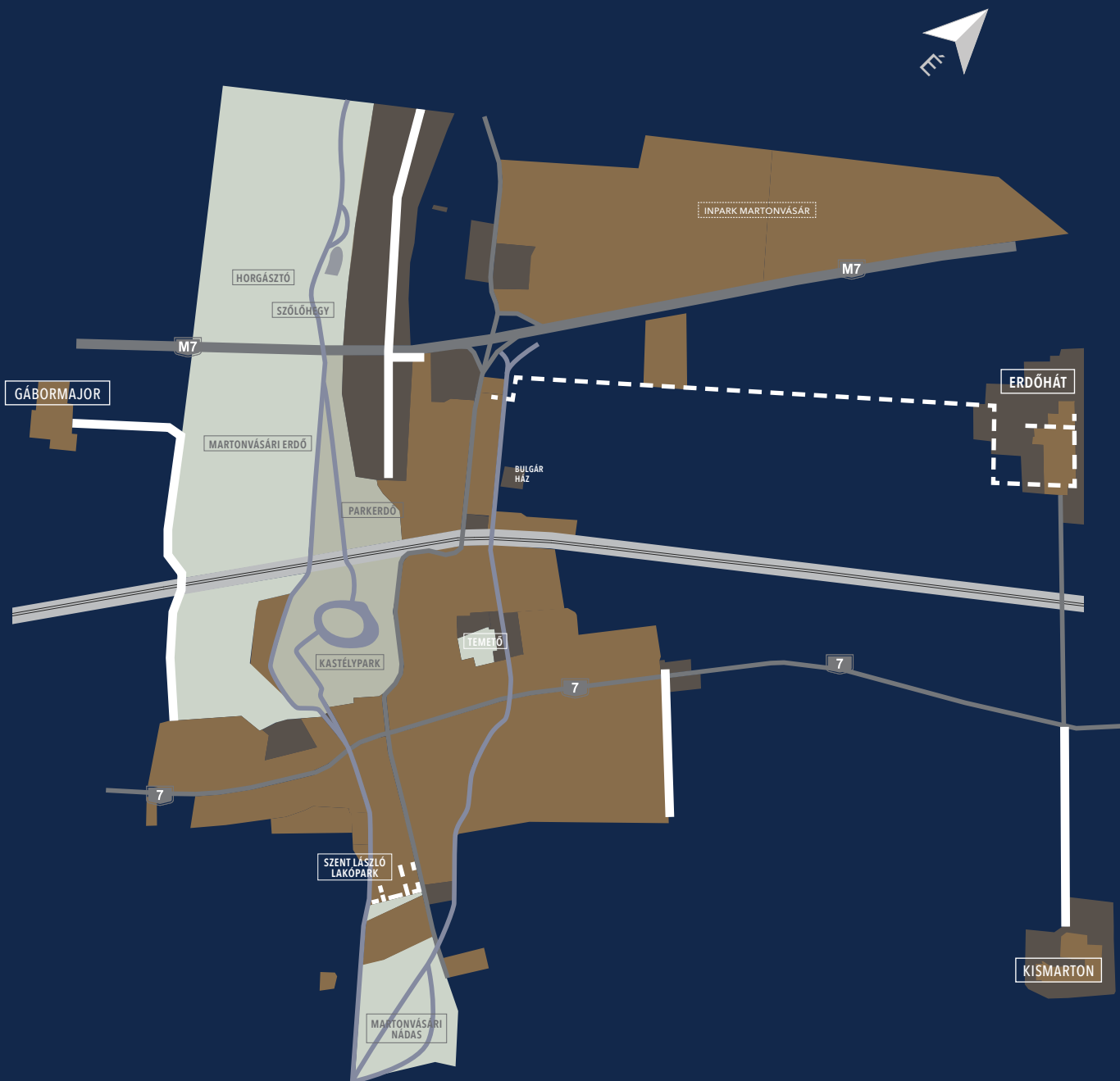
SPORTLÉTESÍTMÉNYEK JÁTSZÓTEREK KÖZTÉRMEGÚJÍTÁS

- 1 Tóth Iván Sportcsarnok
- 2 Horváth Ottó Sportközpont
- 3 Ifipark
- 4 Marci vására játszótér
- 5 Palinta játszótér
- 6 Szent László játszótér
- 7 Illyés Gyula téri játszótér
- 8 Gábor Áron utcai kondipark
- 9 Iskolaudvar és játszótér
- 10 Óvodaudvar és ovifoci pálya

- A Új főtér
- B Brunszvik-kert
- C Sport-sétány
- D Suli-sétány
- E Brunszvik-Dreher-sétány

ÖNKORMÁNYZATI
KÖZMŰVEK ÉS
KÜLTERÜLETI UTAK

RÁCKERESZTÚRI
SZENNYVÍZTISZTÍTÓ
TELEP FEJLESZTÉSE

FELÚJÍTOTT UTAK

ÚJ SZENNYVÍZKEZELÉSI BERUHÁZÁS

INFRASTRUKTÚRA-
FEJLESZTÉSEK

O.6

„ARCKÉPCSARNOK”

BETŰKKEL
ELMESÉLVE

POLGÁRMESTEREK

<i>Név</i>	<i>Időszak</i>	<i>Jelölő szervezet</i>
Horváth Ottó	1990 - 1994	független
Horváth Ottó	1994 - 1998	független
Dr. Palánky Klára	1998 - 2002	független
Orbán András	2002 - 2006	független
Kiss Gábor	2006 - 2010	MSZP
Dr. Szabó Tibor	2010 - 2014	MARTONI MÁS KÉP - FIDESZ - KDNP
Dr. Szabó Tibor	2014 - 2019	MARTONI MÁS KÉP - FIDESZ - KDNP
Dr. Szabó Tibor	2019 -	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP

MARTONVÁSÁR ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐI

1990. és 2014. között Fejér 07. Országgyűlési Egyéni Választókerület, 2010-től Fejér 03. OEVK.

<i>Név</i>	<i>Időszak</i>	<i>Jelölő szervezet</i>
Izing István	1990 - 1994	Független Kisgazda Földmunkás és Polgári Párt
Csörgei Csaba István	1994 - 1998	Független Kisgazdapárt
Dr. Kelemen András	1998 - 2002	MDF - FIDESZ
Dr. Kelemen András	2002 - 2006	FIDESZ - MDF
Dr. Kelemen András	2006 - 2010	FIDESZ - KDNP
Tessely Zoltán	2010 - 2014	FIDESZ - KDNP
Tessely Zoltán	2014 - 2018	FIDESZ - KDNP
Tessely Zoltán	2018 - 2022	FIDESZ - KDNP
Tessely Zoltán	2022 -	FIDESZ - KDNP

JEGYZŐK

<i>Név</i>	<i>Időszak</i>	<i>Megjegyzés</i>
Pammerné Gaál Ágnes	1990 - 1993	
Szeleczkyné Szabó Katalin	1993 - 2004	
Miklósné Pető Rita	2004 - 2005	Megbízott jegyző
Fónagy László	2005 - 2007	
Dr. Koltai Gábor	2007 - 2012	
Dr. Szabó-Schmidt Katalin	2013 -	2015-2016. és 2018-2020. között Miklósné Pető Rita aljegyzőként látta el a jegyzői feladatokat.

KÉPVISELŐ TESTÜLET TAGJAI

1990 -1994

Horváth Ottó – polgármester

Dr. Ábrányi Andor

Barnaföldi László

Dr. Czikajló Gyula

Csizmarik László

Fodor Károly

Dr. Gyulay Gyuláné

Kiss Gábor - alpolgármester

Dr. Kizmus Lajos

Martonfalvay Lajosné

Dr. Simon Endre

Szénási Tiborné

Tóth Iván

1994 -1998

Horváth Ottó – polgármester

Ambrus István (1996-től)

Dr. Ábrányi Andor (1996-ig)

Buzás Sándorné

Dr. Czikajló Gyula

Csizmarik László

Gábor Gyula (1997-től)

Ifj. Kántor Ferenc

Kiss Gábor- alpolgármester

Pápay Ágoston (1997-ig)

Dr. Simon Endre

Süle József

Tóth Iván

Turcsányi Klára

Független

Független

Független

Független

Független

FKGP-KDNP-MDF-MIÉP

Független

Független

Független

FKGP-KDNP-MDF-MIÉP

FKGP-KDNP-MDF-MIÉP

Független

FKGP-KDNP-MDF-MIÉP

Független

1998 - 2002

Dr. Palánky Klára – polgármester **Független**

Buzás Sándorné Független

Dr. Czikajló Gyula Független

Dolinka Zsolt János Független

Horváthné dr. Porvay Judit Független

Kiss Gábor - alpolgármester Független

Dr. Kizmus Lajos Független

Salamon Ferencné Független

Dr. Simon Endre Független

Süle József Független

Tóth Iván MDF

Turcsányi Klára Független

2002 - 2006

Orbán András – polgármester

Dolinka Zsolt János

Gucsek István

Dr. Gyulay Gyula Levente

Horváthné dr. Porvay Judit

Kiss Gábor

Dr. Kizmus Lajos

Kuna Ferenc - alpolgármester

Orosz Ákos

Pletser Tamás

Dr. Poledovits Zsolt (2004-ig)

Süle József

Szalai György

Turcsányi Klára

Dr. Bakacsi Gyula (2004-től)

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

2006-2010

Kiss Gábor – polgármester

Varga Alajos

Orosz Ákos

Dr. Czikajló Gyula

Dolinka Zsolt János

Gucsek István

Dr. Gyulay Gyula Levente

Dr. Janky Ferenc - alpolgármester

Dr. Kizmus Lajos (lemondott)

Kuna Ferenc

Süle József

Turcsányi Klára

Varga Csaba

Kántor Ferenc

Dr. Szabó Tibor (2006-től)

MSZP

FIDESZ - KDNP

FIDESZ - KDNP - Nemzeti Fórum

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

Független

MSZP

Független

2010 - 2014

Dr. Szabó Tibor - polgármester	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Farkas Erzsébet	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Gucsek István - alpolgármester	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Dr. Gyulay Gyula Levente	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Horváth Bálint	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Kuna Ferenc	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Nemes József	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Szigeti Zoltán	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Varga Ferenc	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület

2014 - 2019

Dr. Szabó Tibor - polgármester	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Farkas Erzsébet	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Gucsek István - alpolgármester	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Dr. Gyulay Gyula Levente	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Horváth Bálint - alpolgármester	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Kuna Ferenc	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Nemes József	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Szigeti Zoltán	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület
Varga Ferenc	FIDESZ - KDNP, Martonvásári Más Kép Egyesület

2019 -

Dr. Szabó Tibor - polgármester	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Gucsek István - alpolgármester	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Dr. Gyulay Gyula Levente	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Horváth Bálint - alpolgármester	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Kuna Ferenc	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Nemes József	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Szigeti Zoltán	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Tóth Andrásné	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP
Varga Ferenc	Martonvásári Polgári Összefogás - FIDESZ - KDNP

DÍSZPOLGÁRI ÉS PRO URBE CÍMEK KITÜNTETETTJEI

A kitüntető címek
nem kerültek minden
évben adományozásra.

MARTONVÁSÁR DÍSZPOLGÁRAI

1992.	Dr. Grimm Lóránt nyugalmazott körzeti főorvos
1994.	Dr. Papp Jenőné nyugalmazott pedagógus
1995.	Dr. Győrffy Béla akadémikus
1997.	Dr. Pázmány Lajos állatorvos
1999.	Dr. Simon Endre főorvos
2001.	Charpentier de Gérandó Teleki Judit
2002.	Tóth Iván tanár, sport- és cserkészvezető
2003.	Horváth Ottó polgármester (posztumusz) Boros Dezső rubindiplomás pedagógus
2004.	Franz Riedinger Baienfurt alpolgármestere
2005.	Brunszvik Antal (posztumusz) Udvaros Károly iskolaigazgató Dr. Bedő Zoltán MTA Mezőgazdasági Kutatóintézet igazgatója
2006.	Schröder Gyula plébános Dr. Kara Pál nyugalmazott államtitkár
2011.	Salamon Ferencné a Művészeti Iskola nyugalmazott igazgatója
2012.	Dobos Károly (posztumusz) Robert Wiedemann Baienfurt polgármestere
2013.	Pletser Tamás kertészmérnök, helytörténész
2014.	Harcza Tiborné nyugalmazott óvónő, az Óvodamúzeum létrehozója
2015.	Horváthné dr. Porvay Judit ügyvéd Szabó Barna akadémikus
2017.	Tessely Zoltán országgyűlési képviselő
2018.	Dr. Bogdán Emil (posztumusz)
2019.	Dr. Barnabás Beáta akadémikus, az MTA főtítkár-helyettese
2021.	Dr. Balázs Ervin akadémikus, az MTA ATK főigazgatója
2022.	Dr. Kizmus Lajos kutató, közösségszervező

PRO URBE - MARTONVÁSÁR VÁROSÁÉRT CÍM KITÜNTETETTJEI

2017.	Dr. Lengyel Attila vállalkozó
2019.	Orbánné Molnár Anikó A Pápay Iskola nyugalmazott igazgatója
2021.	Farkas Erzsébet korábbi képviselő
2022.	Vécsy Attila fotográfus

MARTONVÁSÁRÉRT DÍJASOK ÉS TOVÁBBI ÖNKORMÁNYZATI DÍJAZOTTAK

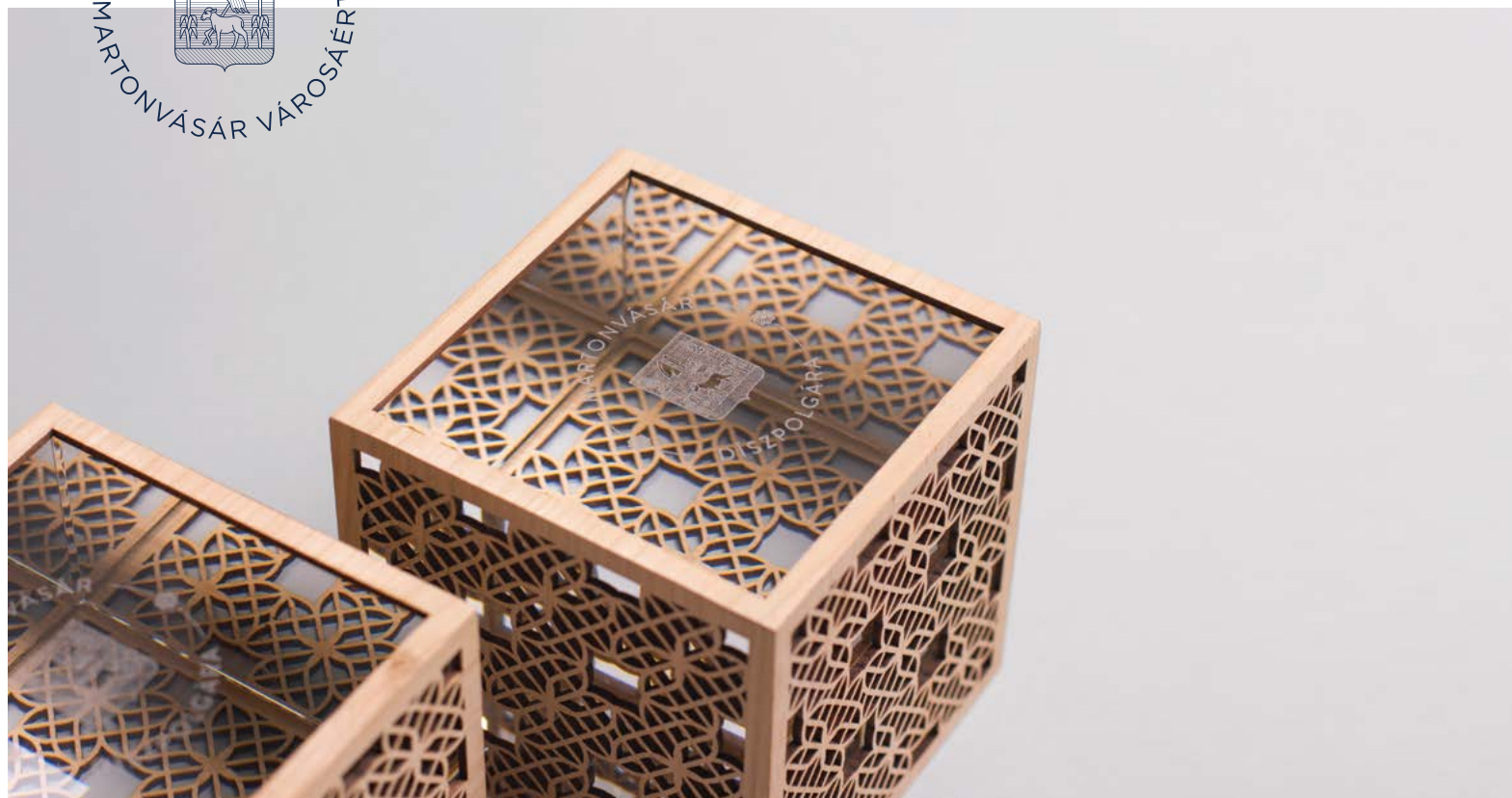
A díjak nem kerültek minden évben adományozásra.

„MARTONVÁSÁRÉRT” DÍJ

1992.	Dr. Balla Lászlóné óvodavezető
1993.	Buzás Sándorné köztisztviselő Dobos Károly a helyi nyugdíjasklub vezetője Tóth Iván tanár, sport- és cserkészvezető Százszorszép Táncegyüttes
1994.	Galántai Mihályné nyugalmazott anyakönyvvezető Salamon Ferencné a Művészeti Iskola igazgatója
1995.	Az NB II-es kézilabdacsapat tagjai
1996.	Chilla Neutsch Szilvia könyvtárvezető Kuti András az Erdőháti Gazdaság igazgatója Dr. Lencsés Ferenc szociológus Porvay László az Erdőháti Gazdaság gazdasági vezetője
1997.	Harcza Tiborné nyugalmazott óvónő, az Óvodamúzeum létrehozója Brunszvik Teréz Napköziotthonos Óvoda közössége
1999.	Banyár Lászlóné egészségügyi dolgozó Üvegesné dr. Hornyák Mária történész Horváth Ottó volt polgármester
2000.	Martonvásári (Nyár) Kulturális Egyesület
2001.	Schröder Gyula helyi római katolikus plébános Beethoven Általános Iskola közössége Művészeti Iskola közössége Provoda József "Jodes" zenész
2002.	Általános Iskola Készségfejlesztő Speciális Szakiskola Diákotthon közössége Sütő Petre Rozália képzőművész
2003.	Ambrus István László a nyugdíjas klub vezetője Dobos Lajos a kézilabda egyesület vezetője Id. Mátyási Sándorné a Takarékszövetkezet nyugalmazott vezetője MEDOSZ SE tenisz egyesület közössége
2004.	Kertbarát Egyesület közössége Tóth Andrásné civil vezető
2005.	Kápolnai Csaba sportvezető Martonvásári Sport Klub Papp Imréné Bordi Anna tanárnő Reinhard József (posztumusz) Tóth Lajos (posztumusz)
2006.	Patkós Csaba labdarúgó edző Németh Ildikó és Szabó Szilárd néptáncpedagógusok Rehus Tibor (posztumusz)

„MARTONVÁSÁRÉRT” DÍJ

2009.	Dr. Czikajló Gyuláné tanár Varga Zoltánné köztisztviselő
2010.	Kurucz Istvánné (Lujzika) nyugdíjas klub tagja
2011.	Kurt Frankenhauser baienfurti zenész Dr. Kizmus Lajos kutató, közösségszervező
2012.	Dr. Kelemen András korábbi országgyűlési képviselő Süle Józsefné Postakocsi étterem működtetője
2013.	Dolinka Zsoltné védőnő Manfred Pfender városunk baienfurti támogatója
2014.	Dr. Szentgáli Tamás közgazdász, a templomfelújítás támogatója Szalai György vállalkozó
2015.	Dr. Jellinek Kinga gyermekorvos Szabó Lajosné a Hölgyklub egyik vezetője

“MARTONVÁSÁR JÖVŐ NEMZEDÉKÉÉRT” DÍJ

2017.	Bodóné Polányi Tünde
2018.	Stefkovits Ferencné
2019.	Morberné Balogh Eszter
2021.	Puskásné Varga Ildikó
2022.	Szabó Ferencné, Magdi néni

“MARTONVÁSÁR KULTÚRÁJÁÉRT” DÍJ

2017.	Kárpáti József
2018.	Kovács Erzsébet és Zoltán Győző
2019.	Pázmány Karolina Ágnes
2021.	Szabó József (posztumusz)
2022.	Pfiffer Zsuzsanna

“MARTONVÁSÁR SPORTJÁÉRT” DÍJ

2017.	Kápolnai Csaba
2019.	Illés Kálmán
2021.	Dobos Péter
2022.	Szőke András (posztumusz)

“ÉV FIATAL PÉLDAKÉPE” DÍJ

2017.	Pletser Cecília
2018.	Bártol Zsófia
2019.	Tóth Máté
2021.	Csiki Anna

“MARTONVÁSÁR SZOLGÁLATÁBAN” DÍJ

2017.	Farkasné Zámbó Judit
2018.	Provoda Józsefné
2019.	Pécsi László
2021.	Bordás Ferenc
2022.	Megyeri Lászlóné, Margit

“MARTONVÁSÁR JÓLÉTÉÉRT” DÍJ

2017.	Banyár Lászlóné
2018.	Kakassyné dr. Boér Judit Dr. Czíkajló Gyula
2019.	Czagler család
2021.	Csabainé Schubert Katalin
2022.	Vajda László Botondné

“ÉV VÁLLALKOZÓJA” DÍJ

2017.	Alfa Radial Plusz Kft.
2018.	MAKLER Kft.
2019.	Ambach Kft.
2021.	ACER Kft. - Telegdy László
2022.	Baksai Arnold

“MARTONVÁSÁR CIVIL KÖZÖSSÉGÉÉRT” DÍJ

2021.	Borostyán Mátyás
2022.	Szent László Huszár Egyesület

FEJÉR MEGYE DÍSZPOLGÁRA KITÜNTETŐ CÍM

2003.	Gyórfy Béla (posztumusz)
2013.	Salamon Ferencné

VÖRÖSMARTY MIHÁLY DÍJ

2008.	Németh Ildikó
2013.	Százszorszép Táncegyüttes
2020.	Kárpáti József
2022.	Sütő Petre Rozália

NÉMETH LÁSZLÓ DÍJ

1995.	Pápay Ágoston
2019.	Schröder Gyula

DR. BERZSENYI ZOLTÁN DÍJ

1992.	Dr. Grimm Lóránt
2016.	Dr. Simon Endre
2020.	Dr. Jellinek Kinga

TERSTYÁNSZKY ÖDÖN DÍJ

2007.	Tóth Iván
2017.	Kassai Flórián

FEKETE JÁNOS DÍJ

2014.	Tóth Andrásné
2021.	Buda Gabriella

PÁPAY ÁGOSTON DÍJ

2004.	Id. Kincs Sándor
2012.	Kincs Sándor
2015.	Orbáné Molnár Anikó

MAROSI ARNOLD DÍJ

2011.	Üvegesné dr. Hornyák Mária
2015.	Harcza Tiborné
2016.	Pletser Tamás

DR. PAULIKOVICS ELEMÉR DÍJ

2015.	Martonvásári Mentőállomás bajtársai
-------	--

GRÓF KLEBELSBERG KUNÓ EMLÉKÉREM

2018.	Pápay Ágostonné
2021.	Csapó Tamás

